

Grey Scale #13

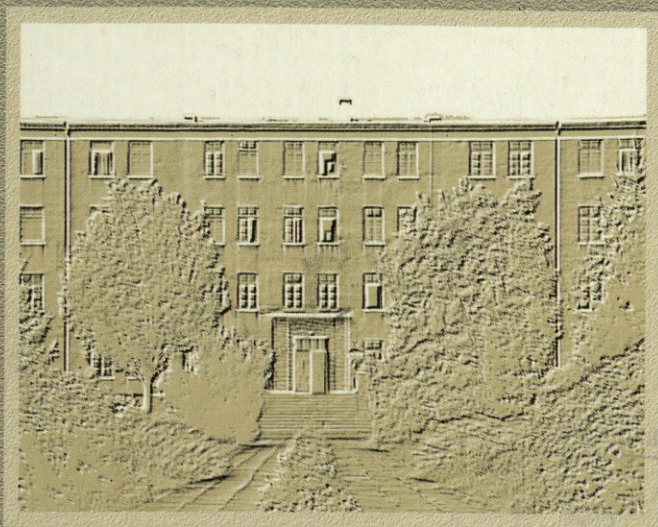
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

WYŻSZE KURSY OBRONNE

OCHRONA DÓBR KULTURY
W CZASIE ZAGROŻENIA
BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA
I WOJNY

STUDIA I DOKUMENTY

Warszawa 2002

54900

Colour Chart #13

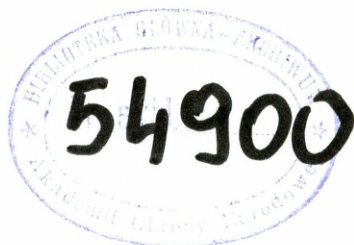

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

MINISTERSTWO KULTURY

**OCHRONA DÓBR KULTURY W CZASIE
ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA
I WOJNY**

STUDIA I DOKUMENTY

Pod redakcją
Grzegorza Leszczyńskiego

WARSZAWA 2002

Niniejszy materiał studyjny jest przeznaczony do wykorzystania na Wyższych Kursach Obronnych dla kierowniczej kadry administracji publicznej.

SPIS TREŚCI

Część pierwsza

plk Grzegorz LESZCZYŃSKI

Wybrane aspekty edukacji i organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny 5

ppłk Krzysztof SAŁACIŃSKI

Ochrona dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny w prawie międzynarodowym i polskim 25

Część druga

Dokumenty (wybór – płk Dariusz DREWNIACKI)

Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego 56

Regulamin wykonawczy do konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego 74

Protokół 86

Rezolucje 90

Drugi Protokół do Konwencji Haskiej z 1954 r. w sprawie ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego 92

Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego 115

Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury 132

Projekt rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie zabezpieczenia zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją, i zaginięciem, w tym na wypadek katastrofy, klęski żywiołowej lub konfliktu zbrojnego 154

plk Grzegorz LESZCZYŃSKI

Dyrektor Biura Spraw Obronnych
Ministerstwa Kultury

WYBRANE ASPEKTY EDUKACJI I ORGANIZACJI OCHRONY DÓBR KULTURY NA WYPADEK ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA I WOJNY

Wstęp

Bezpieczeństwo zaliczane jest do wartości priorytetowych w każdym systemie odniesień. Charakterystyczna jest jednak koncentracja na tych jego aspektach, które mają wymiar materialny np. militarnych, ekonomicznych. Stosunkowo rzadko dostrzegane jest bezpieczeństwo związane ze sferą emocjonalną czy intelektualną społeczeństw.

Wydaje się to oczywiste z uwagi na fakt iż zagrożenia w tych dziedzinach działają w różnym dystansie czasowym. Problemy związane z ochroną dóbr kultury, a tym samym tożsamości narodowej rzadko postrzegane bywają w sposób bezpośredni, egzystencjalny, gdyż nie skutkują odpowiednio szybko by znaleźć reakcję w społecznej świadomości. Konieczności poszerzonego widzenia problemu bezpieczeństwa państwa i narodu poświęciło sporo uwagi wielu polskich uczonych którzy akcentują w ostatnich latach wzrost znaczenia pozawojskowych środków bezpieczeństwa. Poddają oni swej ocenie, na równi z wojskowymi, ekonomiczne, kulturowe i ekologiczne czynniki bezpieczeństwa.

Kultura to szczególnie budulec narodu. Państwo bez tożsamości kulturowej która wyznacza tożsamość narodową staje się strukturą kruchą i słabą. Należy podkreślić iż ten kierunek myślenia o bezpieczeństwie znalazł odzwierciedlenie w podstawowych dokumentach z zakresu obronności państwa. I tak podstawowym celem nowej Strategii Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej jest między innymi: zagwarantowanie suwerenności i integralności państwa, stworzenie

możliwości skutecznej obrony kraju, zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom oraz **zachowanie dziedzictwa narodowego Polski**.

Z kolei w Strategii Obronności Rzeczypospolitej Polskiej dziedzictwo narodowe zgodnie z art. 5 Konstytucji RP zostało uznane jako jedno z podstawowych wartości która odzwierciedla interesy narodowe.

Szczególną rolę w jego obronie spełniają pozamilitarne ogniwa obronne których funkcją jest między innymi zapewnienie materialnych, informacyjnych i **duchowych podstaw egzystencji ludności** w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa (kryzysu).

Wypełnianie zadania ochrony kulturowego dziedzictwa musi być jednak postrzegane szerzej i dotyczyć wszystkich ogniw władzy, administracji państwowej i samorządowej, służb, jak również właścicieli i użytkowników dóbr kultury.

1. Edukacja dla bezpieczeństwa dóbr kultury

Dziedzictwo kulturowe jest nie tylko podstawą naukowej wiedzy o przeszłości człowieka i jego kultury, ale również materialną rejestracją tkwiącej w przeszłości tożsamości narodów oraz grup etnicznych.

Będąc szczególnym źródłem pamięci odgrywa ono ogromną rolę w utrwalaniu poczucia tożsamości i związków poszczególnych jednostek ludzkich, grup społecznych z danym krajem, regionem czy miejscem.

Ochrona dziedzictwa kulturowego musi zatem polegać nie tylko na zachowaniu substancji materialnej, ale musi także obejmować zapewnienie ogółowi możliwości korzystania z jego wartości. Odpowiedzialność za dziedzictwo kulturowe może mieć charakter zinstytucjonalizowany bądź pojawić się jako odpowiedzialność osobista do której poszczególne jednostki mogą się w różnym stopniu poczuwać, podejmować ją lub nie. Mimo bardzo ważnego znaczenia legislacyjnych regulacji, same przepisy prawa dotyczące dóbr kultury, nawet gdyby były jak najlepiej opracowane, nie będą w stanie zagwarantować ani prawidłowego ich zastosowania ani nawet ich respektowania. Istnieją jednak pewne warunki, których spełnienie może podnieść poziom

skuteczności w ich stosowaniu. Należą do nich: wiedza o istniejących regulacjach prawnych, świadomość potrzeb stosowania się do nich oraz świadomość realnej możliwości ich egzekwowania.

Wśród podmiotów odpowiedzialnych za kulturowe dziedzictwo obok organizacji międzynarodowych, państwa, władz lokalnych – szczególna rola przypada specjalistycznym grupom zawodowym, których praca wiąże się bezpośrednio z ochroną dóbr kultury – konserwatorom oraz specjalistom z zakresu ochrony dóbr kultury.

Odrębnym podmiotem odpowiedzialnym za jego ochronę stały się dzisiaj media. Ich główną powinnością w tym zakresie jest przekazywanie rzetelnej informacji o zabytkach, a zwłaszcza o niezbędnych dla ich ratowania działaniach. Takie informacje mogą być nie tylko formą nacisku na władzę, ale również pobudzać zaangażowanie ludzi.

Ludzie nie poinformowani, nie posiadający wiedzy o zagrożeniu jakiegoś konkretnego zabytku, nie mogą poczuwać się do odpowiedzialności za jego los. Należy jednak pamiętać, że ochrona zabytków ma sens wówczas, gdy jej potrzebę dostrzega ogół społeczeństwa. Zabytki są bowiem dobrem ogólnospołecznym i nie powinny być przedmiotem zainteresowania jedynie wąskich grup specjalistów. Świadomość potrzeby zachowania kulturowego dziedzictwa powinna zostać wykształcona poprzez działania edukacyjne. Działania takie przynoszą najlepsze efekty kiedy są skierowane do dzieci w wieku szkolnym. Doceniając wagę i znaczenie edukacji w tym zakresie prezes Rady Ministrów RP powołał w 1999 roku Międzyresortowy Zespół do spraw Wdrażania Rządowego Programu Edukacyjnego „Świadome Kształtowanie Krajobrazu Historycznego”. Program ten przewidziany na lata 2000–2004 można już teraz ocenić jako bardzo potrzebny i oczekiwany. Program wzbudził bowiem szerokie zainteresowanie licznych kręgów społeczeństwa i ze względu na swój interdyscyplinarny charakter ma szansę stać się ważnym elementem dalszej polityki kulturalnej, edukacyjnej i społecznej państwa, jak również wszystkich resortów biorących w nim udział. Czyniąc kulturowe dziedzictwo zadaniem priorytetowym. Program zakłada zintensyfikowanie jego ochrony, przeciwdziałanie jego dewastacji oraz nieuzasadnionemu zrywaniu z ciągłością historyczną.

Podkreśla między innymi rolę nauczania i ugruntowania wiedzy jako najważniejszego czynnika świadomej ochrony i budzenia tożsamości narodowej i regionalnej w społeczeństwie. Program jest reali-

zowany wspólnie przez takie resorty jak Ministerstwo Kultury, Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Budownictwa, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Urząd Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast, Urząd Generalnego Konserwatora Zabytków, Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu. Głównym celem Programu w roku 2000 było nawiązanie współpracy w dziedzinie ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego przede wszystkim ze środowiskiem nauczycielskim i samorządowym, a także z kręgami: architektonicznym, konserwatorskim, naukowym i muzealnym. Na program działalności składają się konferencje, seminaria i konserwatoria odbywające się na terenie całego kraju. Szczególną rolę w programie pełni Urząd Generalnego Konserwatora Zabytków, który realizuje jego cele i założenia poprzez przedsięwzięcia mające na celu popularyzację i promocję wiedzy o zabytkach oraz idei ich ochrony. Jedną z takich form są Europejskie Dni Dziedzictwa, organizowane od kilku lat w całej Polsce z inicjatywy Rady Europy i pod patronatem Unii Europejskiej. Poprzez niekonwencjonalną prezentację obiektów zabytkowych – prelekcje, wystawy, warsztaty, konkursy dla młodzieży, spektakle i koncerty oraz udostępnianie zabytków dla szerokiej publiczności, Europejskie Dni Dziedzictwa przyczyniają się do pobudzania świadomości społeczeństwa o istnieniu zabytków, ich wartości historycznej i potrzebie ich ochrony. Organizatorem Europejskich Dni Dziedzictwa są przede wszystkim organizacje społeczne, które współpracują z Wojewódzkimi Konserwatorami Zabytków, Regionalnymi Ośrodkami Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego oraz władzami samorządów terytorialnych. Szczególna rola w procesie edukacji dla ochrony dziedzictwa kulturalnego przypada Ministerstwu Edukacji Narodowej i Sportu. Realizacja zadań związanych z wdrażaniem wspomnianego programu jest ściśle związana z programem zreformowanej szkoły. Podstawa programowa do trzech etapów edukacyjnych (pierwszy etap – kształcenie zintegrowane w klasach I–III; drugi etap – szkoła podstawowa klasy IV–VI; trzeci etap – gimnazjum) uwzględnia cele i treści dotyczące dziedzictwa kulturowego – tożsamości regionalnej i narodowej. Zagadnienia te zapisano w blokach przedmiotów humanistycznych i społecznych oraz w integracyjnym bloku o szczególnym znaczeniu edukacyjnym – ścieżka edukacyjna” Edukacja Regionalna – Dziedzictwo Kulturowe w Regionie”. W celu

przygotowania szkół do jak najlepszego wdrożenia Rządowego Programu MENi S zrealizowało następujące przedsięwzięcia:

- opracowano Zeszyt Biblioteczki Reformy „Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie”;

- wydano publikację z zakresu omawianej problematyki pod tytułem „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole”;

- prowadzone są kursy i seminaria dla poszczególnych grup nauczycieli;

- zgodnie z podstawą programową z inicjatywy samorządów terytorialnych, organizacji pozarządowych realizowanych jest wiele inicjatyw wydawniczych, programowych.

W Polsce dzięki aktywności organizacji społecznych, towarzystw miłośników miast i regionów, podejmowanych jest wiele jednostkowych inicjatyw mających służyć pogłębieniu wiedzy o historii i miejscowych zabytkach. Wśród organizacji społecznych które prowadzą systematyczną działalność na rzecz rozszerzenia i wypracowania nowych form współpracy z młodzieżą należy wymienić Towarzystwo Opieki Nad Zabytkami oraz Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. W systemie edukacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego znaczącą rolę odgrywają specjalistyczne ośrodki kształcenia. Wśród nich szczególne miejsce zajmuje działające na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej Podyplomowe Studium „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego”.

Celem Studium jest przekazanie nowej filozofii ochrony, kształtowanie świadomości znaczenia kultury. Ukierunkowane jest ono na zagadnienia ochrony miast historycznych w ujęciu szerokim tzw. ochrony zintegrowanej obejmującej zagadnienia społeczne, ekonomiczne, na ochronę kulturowej przestrzeni, środowiska i krajobrazu. Słuchacze Studium zdobywają wiedzę na temat aktywnej ochrony dziedzictwa historycznych miast tworzonej we współpracy z lokalną społecznością i administracją samorządową. Oprócz poznania teorii ochrony dziedzictwa i niezbędnych podstaw zarządzania nim, zdobywają umiejętności konieczne do współpracy ze służbami konserwatorskimi oraz informacje dotyczące popularyzacji, prezentacji i promocji dziedzictwa.

Mówiąc o edukacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego należy pamiętać również o zobowiązaniach międzynarodowych w tym zakresie. Ochrona dóbr kultury to jak wiadomo część Międzynarodowego Prawa Humanitarnego. W ostatnich latach można zauważyć wzrost zainteresowania prawem konfliktów zbrojnych. Prawdopodobnie taki stan rzeczy spowodowały tragiczne wydarzenia lat 90-tych XX wieku, które rozegrały się między innymi w byłej Jugosławii. Niestety przykład ten pokazuje jak słaba w społeczeństwach jest wiedza o międzynarodowym prawie humanitarnym skoro popełniane są zbrodnie wojenne, zbrodnie ludobójstwa czy też celowo niszczone są dobra kultury. W Polsce kształcenie z zakresu prawa humanitarnego w tym ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego odbywa się we wszystkich szkołach i akademiach wojskowych. Problematyką tą zajmują się również departamenty Ministerstwa Obrony Narodowej takie jak: Społeczno-Wychowawczy, Bezpieczeństwa Międzynarodowego i Prawny oraz Zarządy Sztabu Generalnego. Na niższych szczeblach struktury wojskowej Oddziały Oświatowo-Wychowawcze rodzajów wojsk oraz Wydziały Oświatowo-Wychowawcze Związków Taktycznych. Ministerstwo Obrony Narodowej współpracuje z Polskim Czerwonym Krzyżem oraz MKCK uczestnicząc w rozpowszechnianiu ich publikacji oraz materiałów szkoleniowych jak również wspólnej organizacji kursów prawa humanitarnego.

Wznowiona w 1996 roku działalność Polskiego Komitetu Doradczego do spraw Ochrony Dóbr Kultury na Wypadek Konfliktu Zbrojnego posiada szczególne znaczenie nie tylko dla prawidłowego wdrażania w Polsce postanowień Konwencji haskiej z 1954 roku ale również dla inicjowania i prowadzenia działań edukacyjnych w obszarze resortów oraz służb państwowych odpowiedzialnych za praktyczną realizację ochrony dóbr kultury. Efektem tej funkcji jest wprowadzenie tematyki związanej z ochroną zabytków do programu szkolenia realizowanego w Szkołach Aspirantów Państwowej Straży Pożarnej oraz od 1997 roku w szkołach policyjnych. Z kolei powstały w 1999 roku w strukturze Ministerstwa Obrony Narodowej Wydział do spraw Ochrony Dóbr Kultury na Wypadek Konfliktu Zbrojnego wzmacnia i poszerza działalność edukacyjną z tego zakresu w obszarze sił zbrojnych. Na rolę i znaczenie edukacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego wskazują również wdrażane od wielu lat idee przyjęte w 1993 roku na sesji ICOMOS w Colombo jako „Wytyczne kształcenia

i szkolenia w zakresie ochrony zabytków, zespołów zabytkowych i miejsc historycznych”, które w punkcie 6 stwierdzają: „Istnieje potrzeba przekazania wiedzy o metodach i sposobach ochrony zabytków tym wszystkim, którzy mogą mieć bezpośredni wpływ na gospodarowanie dobrami kultury”. Punkt 12 tego dokumentu wyraźnie mówi o potrzebie kształcenia w zakresie ochrony zabytków w szkołach i poprzez inne instytucje edukacyjne. Ta już paroletnia praktyka we wdrażaniu tych zagadnień została potwierdzona przez Radę Europy rekomendacją nr 5/98 dotyczącą kształcenia dla dziedzictwa. Rekomendacja zaleca między innymi wykorzystanie idei Europejskich Klas Dziedzictwa, powstałej w końcu lat osiemdziesiątych we Francji i wdrażanej w wielu krajach zachodniej Europy. W Polsce zagadnienia edukacji dla ochrony realizowane są również w aspekcie międzynarodowym, co wyraża się szeregiem podejmowanych inicjatyw, takich jak: Konferencja w Krakowie w 1996 r. na temat „Ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego” oraz na Dolnym Śląsku w 1998 r. na temat „ Ochrona dóbr kultury na wypadek zagrożeń ze szczególnym uwzględnieniem powodzi”. W trakcie obrad konferencji w Krakowie strona polska zgłosiła inicjatywę utworzenia międzynarodowego centrum szkolenia dla państw Europy Środkowo-Wschodniej, w którym szkolone byłyby osoby cywilne i wojskowe odpowiedzialne za ochronę dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń. Inicjatywa ta zyskała poparcie wszystkich uczestników konferencji – przedstawiciele 15 państw organizacji międzynarodowych i pozarządowych.

Cele funkcjonowania centrum szkolenia obejmują między innymi:

- doskonalenie wiedzy związanej z ochroną dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń,
- poznanie nowych rozwiązań prawnych, organizacyjnych i technicznych,
- wymianę doświadczeń,
- popularyzację publikacji,
- zapoznanie z rozwiązaniami stosowanymi w dziedzinie ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń,
- poznawanie dziedzictwa kulturowego Polski, Europy i świata.

Do podstawowych zadań Centrum Szkolenia należy merytoryczne i praktyczne przygotowanie osób zajmujących się ochroną dóbr kultury przed zagrożeniami, w szczególności zaś przed klęskami żywiołowymi, katastrofami oraz na wypadek konfliktu zbrojnego. W wyniku

Międzynarodowych Warsztatów na temat „Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń” które odbyły się w Krakowie w dniach 14–16 maja 2001 r. przekształcono powyższe Centrum w placówkę o charakterze międzynarodowym, w której będą szkoleni przedstawiciele z zagranicy, zwłaszcza z państw Europy Środkowo-Wschodniej. W stanowisku końcowym uczestnicy podjęli również inicjatywę, aby patronat nad Centrum objęło UNESCO, ICOMOS oraz NATO. Wypracowanie spójnego modelu współpracy różnych organów i służb państwowych, samorządowych, organizacji pozarządowych, społeczności lokalnych a także prowadzenie szerokiej edukacji w zapobieganiu i ratowaniu dóbr kultury w sytuacjach zagrożeń to podstawowe kierunki działań na rzecz efektywnej ich ochrony.

2. Organizacja ochrony dóbr kultury

Zagrożenia dla dziedzictwa kultury występowały w odległej przeszłości i są one obecne również dzisiaj.

Według katalogu zagrożeń przyjętego przez Światową Organizację Zdrowia oraz dokonanych analiz zagrożeń dla naszego kraju możemy przyjąć następujący ich podział.

I. Zagrożenia czasu pokoju (klęski naturalne oraz katastrofy cywilizacyjne):

1. powodzie,
2. pożary,
3. huragany i burze z wyładowaniami energetycznymi,
4. skażenie środowiska środkami promieniotwórczymi lub chemicznymi,
5. katastrofy budowlane,
6. terroryzm i wandalizm,
7. kradzież i przemyt,
8. katastrofy komunikacyjne,
9. awarie energetyczne.

II. Zagrożenia czasu wojny:

1. działania konwencjonalne,
2. działania dywersyjne,
3. użycie broni masowego rażenia.

Wojna jest nie tylko wrogiem człowieka jest również wrogiem tego wszystkiego co jest jego najdoskonalszym wytworem: sztuki, kultury, zabytków, całego dziedzictwa kulturowego i historycznego.

Ogromna liczba dzieł sztuki została zniszczona w minionych stuleciach, dzieł których nigdy nie poznaliśmy i których już nigdy nie będziemy mogli podziwiać.

Dwie wielkie wojny światowe w XX wieku spowodowały największe zniszczenia w dziejach ludzkości. Konflikty które nastąpiły już po II wojnie światowej dopełniły dzieła destrukcji. Przypomnijmy tylko wojnę Iran–Irak, wojnę w zatoce perskiej, zniszczenie zabytków i muzeów w Kabulu oraz spustoszenia w historycznych miastach byłej Jugosławii.

Parafrazując stwierdzenie wybitnego znawcy tej problematyki, profesora Stanisława Nahlika, możemy powiedzieć że niszczenie i grabież zabytków, dzieł sztuki to fakty tak stare jak instytucja wojny.

Jako część tradycji humanitarnej rozwinęły się specjalne reguły dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego, które znalazły odzwierciedlenie w praktyce prawniczej na całym świecie.

W Europie zasady dotyczące ochrony kulturowego dziedzictwa rozwijały się od czasów najdawniejszych.

Wzmianki na ten temat odnajdujemy u historyka greckiego Polibiusza, prawnika rzymskiego Cyncerona, a także u niemieckiego poety Goethego, a skodyfikowane zostały przez prawników w XIX i XX wieku.

Podczas konferencji międzynarodowej w Hadze w 1907 roku zostały podpisane dwie konwencje, których postanowienia dotyczyły dóbr kultury.

Były to: IV Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej oraz IX Konwencja dotycząca bombardowania przez siły morskie w czasie wojny.

Artykuł 27 IV Konwencji stwierdza, że „podczas oblężeń i bombardowań należy stosować wszelkie niezbędne środki aby w miarę możliwości oszczędzone zostały świątynie, gmachy służące celom nauki i dobroczynności, pomniki historyczne.

W IX Konwencji ten zapis został powtórzony dla dowódców okrętów wojennych prowadzących działania zbrojne z morza przeciwko portom i miastom.

Pomimo istnienia regulacji prawnych w czasie II wojny światowej doszło do niespotykanego wcześniej na tak dużą skalę barbarzyństwa wobec dóbr kultury.

Tylko zarządzenia Konwencji haskiej z 1907 roku dotyczące ochrony tych dóbr mogły być stosowane chociaż rzadko kiedy miało to miejsce.

Sytuacja ta skłoniła społeczność międzynarodową do podjęcia działań zmierzających do uniknięcia tego procederu w przyszłości.

W ich efekcie doszło do przyjęcia Konwencji haskiej z 1954 roku o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego.

Należy podkreślić że z powodu utraty kulturowego dziedzictwa cierpi nie tylko społeczność na której terenie toczy się wojna, to również my wszyscy stajemy się biedniejsi z chwilą zniszczenia zabytku.

Preambuła do Konwencji haskiej z 1954 roku wyjaśnia ten problem jednoznacznie: „...zniszczenie dziedzictwa kulturowego należącego do jakiegokolwiek narodu stanowi uszczerbek w dziedzictwie kulturowym całej ludzkości, gdyż każdy naród ma udział w kształtowaniu kultury światowej”.

Nie wolno przy tym zapominać o cierpieniu jakie powoduje zniszczenie dziedzictwa narodowego.

Jako przykład mogą posłużyć słowa młodego muzułmanina po zniszczeniu 300-letniego meczetu w Trebinje w Bośni w czasie konfliktu w byłej Jugosławii: „w tym momencie wszystko co miałem zostało spalane. To nie to, że moja rodzina została spalona, ale zostały spalane moje podstawy. To ja zostałem spalony”.

Takie sytuacje zostały zarejestrowane przez lekarzy, którzy pracują z ludźmi ocalałymi z dramatycznych sytuacji konfliktów zbrojnych.

W czasie wojny w byłej Jugosławii na terenie Chorwacji ze szczególną zaciekleścią atakujący niszczył obiekty sakralne: kościoły, kaplice, plebanie, klasztory i cmentarze katolickie, a nawet krzyże przydrożne, ponieważ stanowią one oczywiste symbole tożsamości kulturowej narodu Chorwackiego.

Zwłaszcza podczas okupacji dużej części Chorwacji podejmowano celowo operacje niszczenia i rabunków nie oszczędzając nawet cmentarzy.

W wielu przypadkach kościoły wraz z cmentarzami zostały tak gruntownie zniszczone, że nie pozostało po nich nawet śladu.

Straty są ogromne i nieodwracalne a także jasno świadczą o motywach oraz strategii agresora. Według danych uszkodzonych lub zniszczonych zostało 1313 obiektów sakralnych.

Przykład konfliktu w byłej Jugosławii potwierdza nieskuteczność prawa międzynarodowego w zakresie dóbr kultury a zarazem wskazuje na nowe źródło zagrożeń bezpieczeństwa tkwiące właśnie w sferze kulturowej.

Z tego też względu problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego ciągle znajduje się w centrum uwagi społeczności międzynarodowej czego wyrazem jest między innymi przyjęcie Dokumentu Krakowskiego Sympozjum na temat dziedzictwa kulturowego państw uczestniczących w KBWE obecnie OBWE.

Przedstawiciele państw uczestniczących w KBWE w tym również Stolica Apostolska spotkali się w Krakowie w dniach od 27 maja do 7 czerwca 1991 roku i przyjęli na Sympozjum wspomniany Dokument.

Jeden z punktów tego Dokumentu głosi że: „uznając ważny wkład w dziedzictwo kulturowe wierzeń religijnych, religijnych instytucji i organizacji, państwa uczestniczące w KBWE będą ściśle współpracować z nimi mając na względzie ochronę dziedzictwa kulturowego i otaczanie właściwą opieką zabytków i przedmiotów kultu religijnego”.

Należy tu również wspomnieć o dwóch konwencjach powstałych z inicjatywy UNESCO, które wzmacniają ochronę dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego, a mianowicie: Konwencja z 1970 roku o zakazie nielegalnego transferu dóbr kulturalnych oraz z 1972 roku o ochronie światowego dziedzictwa kulturowego.

Drugi nurt działań zmierzający do ochrony dóbr kultury w razie konfliktów zbrojnych mieścił się w znacznie szerszym procesie budowania i rozwoju międzynarodowego prawa humanitarnego.

Ich rezultatem było przyjęcie tzw. Protokołów Dodatkowych w 1977 roku do Konwencji genewskich.

Artykuł 53 Pierwszego Protokołu zakazuje między innymi stosowania wszelkich aktów wrogich wobec pomników historycznych, dzieł sztuki, miejsc kultu religijnego, które stanowią dziedzictwo kulturowe i duchowe ludzkości jak również zakazuje wykorzystywania tych dóbr do oporu wobec siły militarnej.

Należy w tym miejscu podkreślić wielkie zasługi Kościoła w budowaniu systemu dóbr kultury.

Na długo przed Soborem Watykańskim II, Kościół służył wspólnej kulturze całej ludzkości. Wiele dzieł i zabytków antycznego świata pogańskiego zachowało się dzięki poświęceniu klasztorów opiece biskupów.

Na straży zabytkowych kościołów w czasie wojen stawały klątwy kościelne lub choćby wyrosłe pod wpływem Ewangelii obyczaje rycerskie.

W sferze ustawodawstwa kościelnego można zauważyć, że zawarte w nim poglądy począwszy od XVI wieku ewaluowały w kierunku pełnego zrozumienia idei ochrony dzieł sztuki.

Można zatem stwierdzić, że Kościół był w awangardzie poczyniła w sferze prawnego usankcjonowania ochrony dóbr kultury i że świat byłby znacznie uboższy kulturowo gdyby nie trud wielu papieży i biskupów przyczyniających się do budowy prawnego systemu ochrony oraz wysiłek i ofiarność niezliczonej rzeszy księży i wiernych.

Największe zagrożenia jednak dla dóbr w czasie pokoju stanowią klęski żywiołowe takie jak pożar czy powódź.

Požary kościołów zarówno te wywołane przez zaniedbanie jak i te które są rezultatem celowego podpalenia są zawsze wydarzeniami w swej wymowie tragicznymi.

Kradzież zabytkowego przedmiotu nie wyklucza nadziei na jego odnalezienie.

Obiekt który stał się celem profanacji czy aktem zwykłego wandalizmu najczęściej można jeszcze uratować, natomiast pożar kościoła zazwyczaj oznacza nieodwracalną utratę dziedzictwa kulturowego.

Szczególnie bolesne są w przypadku naszego kraju częste pożary kościołów drewnianych tak nierozdzielnie związanych z polskim krajobrazem.

Z pośród obiektów kultury niestety najczęściej pożary zdarzają się w obiektach sakralnych.

W 1995 roku objęły one 87 obiektów sakralnych, w 1996–90, w 1997–81, w 1998–86. Wśród najczęściej występujących przyczyn wymienia się celowe podpalenie w celu zatarcia śladów włamania i kradzieży.

Największe jednak straty w dobrach kultury spowodowała powódź w 1997 roku.

W jej wyniku ucierpiały 253 obiekty należące do instytucji kultury.

Na terenie Kłodzka najbardziej ucierpiał zespół klasztorny, kościół oo. Franciszkanów oraz zgromadzone w nich ruchome dobra kultury.

W Nysie – zbiory Seminarium Duchownego.

Na terenie województwa wrocławskiego zalaniu uległo 12 kościołów, 4 plebanie.

We Wrocławiu w wyniku podniesienia się wód gruntowych poniesiono straty w 13 kościołach.

W województwie jeleniogórskim został uszkodzony cenny zabytek, kościół w Szklarskiej Porębie.

W województwie katowickim, w Raciborzu największe straty poniósł kościół św. Jana Chrzciciela.

W woj. Legnickim powódź zalała między innymi kolegiatę Najświętszej Marii Panny w Głogowie, kościół św. Jadwigi w Kwiatkowicach.

Z bibliotek naukowych największe straty poniosła między innymi Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Śląska Opolskiego w Nysie, gdzie zatopieniu uległo około 3–4 tysięcy woluminów z XVII i XVIII wieku.

Można więc przyjąć założenie, że w obecnej sytuacji geostrategicznej Polski i braku występowania bezpośredniego zagrożenia konfliktem zbrojnym w naszej części Europy największe zagrożenie dla dóbr kultury stanowi powódź i pożar a także, że organizacja ochrony dóbr kultury na wypadek tych szczególnych zagrożeń jest zbieżna z organizacją ich ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego.

Obecnie obowiązującym aktem prawnym regulującym zagadnienie organizacji ochrony dóbr kultury jest zarządzenie nr 23 Ministra Kultury i Sztuki w sprawie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego (Dz.Urz. MKiS 1995, nr 4, poz. 14).

W myśl zarządzenia ochronie na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego podlegają dobra kultury objęte Konwencją haską z 1954 roku, ustawą z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury niezależnie od tego czyją własność stanowią lub w czym użytkowaniu się znajdują.

Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń w zakresie:

a) ruchomych dóbr kultury polega na:

– ukryciu i zabezpieczeniu przed zniszczeniem w budowlach ochronnych w obrębie jednostki organizacyjnej oraz na zorganizowaniu odpowiedniej ochrony,

– rozśrodkowaniu zasobów do wytypowanych schronów, ukryć w rejonie miejscowości dotychczasowego ich eksponowania,

– ewakuacji zasobów do wytypowanych ukryć, jeżeli w rejonie danej miejscowości nie ma możliwości ich ukrycia i przechowywania,

– ukryciu najcenniejszych zasobów za granicą.

b) nieruchomości dóbr kultury polega na:

– wykonaniu prac ewidencyjno-dokumentacyjnych i techniczno-inżynierskich.

Prace przygotowawcze w zakresie ochrony ruchomych i nieruchomych dóbr kultury są prowadzone przez dyrektorów (kierowników) muzeów, bibliotek i archiwów, jak i również innych instytucji oraz użytkowników i właścicieli dóbr kultury.

Przedsięwzięciami związanymi z ochroną dóbr kultury kierownicy jednostek organizacyjnych w szczególności obejmują dobra kultury:

– wpisane do rejestru zabytków,

– wchodzące w skład muzeów i bibliotek, teatrów, oper, operetek, filharmonii, galerii, szkół artystycznych, stowarzyszeń twórców i innych, jeżeli ich charakter zabytkowy jest oczywisty.

Prace przygotowawcze organizuje się w czasie pokoju, a realizuje w razie wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego w ramach przedsięwzięć obrony cywilnej.

Kierownicy jednostek organizacyjnych są zobowiązani:

• przed wystąpieniem zagrożenia:

a) sporządzić wykaz nieruchomych dóbr kultury przewidzianych do objęcia pracami zabezpieczającymi w okresie zagrożenia;

b) sporządzić wykaz ruchomych dóbr kultury przewidzianych do ukrycia na miejscu, rozśrodkowania lub ewakuacji;

c) wyznaczyć i przygotować pomieszczenia do ukrycia dóbr kultury podlegających ewakuacji, rozśrodkowaniu oraz dla tych, które pozostają na miejscu;

d) zapewnić odpowiednie siły i środki do wykonania zadań związanych z ochroną dóbr kultury;

e) opracować plan ochrony dóbr kultury zawierający przedsięwzięcia i czynności przewidziane do realizacji w czasie zagrożenia.

• podczas zagrożenia:

a) przeprowadzić ewakuację, rozśrodkowanie lub ukrycie na miejscu ruchomych dóbr kultury;

b) przystąpić do prac związanych z zabezpieczeniem nieruchomości dóbr kultury;

c) wykonać inne zadania w zakresie ochrony dóbr kultury przewidziane na ten okres.

• w razie ogłoszenia zagrożeń – przystąpić do pełnej realizacji zadań związanych z ochroną dóbr kultury, zgodnie z ustaleniami i planami w tym zakresie.

Koordynatorem prac przygotowawczych prowadzonych na terenie województwa jest właściwy konserwator zabytków, działający w porozumieniu z inspektorem obrony cywilnej województwa.

Koordynatorem prac przygotowawczych prowadzonych na terenie kraju jest Generalny Konserwator Zabytków działający w porozumieniu z Szefem Obrony Cywilnej Kraju.

Organa administracji rządowej, inne organa władzy i administracji państwowej oraz organa samorządu terytorialnego są obowiązane zapewnić przygotowanie i realizację prac w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia zgodnie z ich właściwością. Plany ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia opracowuje się na szczeblu jednostki organizacyjnej, województwa i kraju. Stanowią one składową część planów obrony cywilnej.

Plan jednostki organizacyjnej dotyczący ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia składa się z dwóch części:

1) Planu ochrony ruchomych dóbr kultury.

2) Planu zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury.

Podstawowymi dokumentami w planie zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury są:

a) techniczny projekt zabezpieczenia zabytkowego obiektu opracowany przez biuro projektowe;

b) karta projektowa.

Z uwagi na rozległość powyższej tematyki organizacji ochrony skupię się na praktycznych aspektach realizacji wspomnianego zarządzenia do warunków powodzi z 1997 roku.

Należy stwierdzić, że niestety zagrożenie powodziowe tylko w niewielkim zakresie znajdowało odzwierciedlenie w planach ochrony

dóbr kultury województw przygotowanych w 1996 roku na podstawie omówionego wyżej zarządzenia numer 23.

W planowaniu ewakuacji lub rozśrodkowania zbiorów nie uniknięto przypadków wytyczania tras ewakuacji przez tereny zagrożone zalaniem lub objętych powodzią.

Jednocześnie brak kompletnych planów ochrony przed skutkami klęsk żywiołowych utrudniło organizację zabezpieczenia i ratowania zbiorów.

Wystąpiło wiele braków w zakresie przygotowania ekip ratowniczych, sprzętu, opakowań do przemieszczania zbiorów.

Wobec powyższego, pilnej weryfikacji należy poddać miejsca, trasy i sposoby przeprowadzania ewakuacji ruchomych dóbr kultury.

Ochrona i ratowanie dóbr kultury było również utrudnione z powodu trudności we współdziałaniu ze strukturami Obrony Cywilnej oraz niewystarczającego zaangażowania władz samorządowych.

Reasumując, problematyka ratowania dóbr kultury w warunkach szczególnych zagrożeń miała na ogół znikome odzwierciedlenie w organizacji i kierowaniu akcją ratowniczą na różnych szczeblach administracji w województwach objętych powodzią.

Wskazuje to na konieczność opracowania systemu ochrony dóbr kultury przy udziale sił własnych i wsparciu z zewnątrz w tym wydzielenia odpowiednich sił i środków do ratowania sakralnych dóbr kultury.

System ten powinien mieć pełne odzwierciedlenie w planach ochrony dóbr kultury od szczebla podstawowego do planu krajowego z uwzględnieniem obok czynników zagrożenia wojennego realnych zagrożeń czasu pokoju.

Nasuwa się również wniosek iż szkolenie kierownictwa instytucji kultury powinno być ukierunkowane na praktyczne jego przygotowanie do organizowania i prowadzenia prac na rzecz zapobiegania oraz zwalczania skutków zagrożeń dla dóbr kultury. Należy również jasno zdefiniować odpowiedzialność kierowników instytucji za funkcjonowanie systemu ochrony dóbr kultury w zarządzanych obiektach. Szczególne znaczenia nabiera tutaj umiejętność racjonalnego wykorzystania osób przeszkolonych w zakresie ochrony dóbr kultury oraz pracowników instytucji do tworzenia takiego systemu ochrony.

W świetle powyższych rozważań wydaje się pilne podjęcie działań zmierzających do usprawnienia obecnego systemu ochrony dóbr kultury poprzez:

1) w sferze legislacyjnej:

- nowelizację zarządzenia nr 23 Ministra Kultury i Sztuki z 25 kwietnia 1995 roku z uwzględnieniem problematyki ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń czasu pokoju,
- uwzględnienie problematyki ochrony na wypadek szczególnych zagrożeń w projektowanej ustawie o gotowości cywilnej i zarządzaniu kryzysowym w czasie pokoju,
- wystąpienie Ministra Kultury do Episkopatu Polski z inicjatywą nowelizacji Uzgodnienia z dnia 26 lutego 1986 roku w sprawie ochrony sakralnych i kościelnych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa,
- stworzenie jednoznacznych podstaw prawnych pozwalających na jednolite oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- uwzględnienie w nowym akcie prawnym dotyczącym świadczeń na rzecz obrony, wyłączenia z nich sakralnych dóbr kultury.

2) w sferze organizacyjnej:

- zweryfikowanie i opracowanie planów ochrony dóbr kultury jednostek organizacyjnych, planów województw oraz kraju z uwzględnieniem zagrożeń wywołanych przez klęski żywiołowe,
- zapewnienie odpowiednich środków finansowych na wszystkich szczeblach organizacyjnych na zadania w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń,
- usprawnienie systemu powiadamiania i kierowania akcją ratowania dóbr kultury w przypadku wystąpienia szczególnych zagrożeń oraz informowania o stratach z uwzględnieniem władz rządowych i samorządowych, jednostek kultury różnego podporządkowania, państwowej i samorządowej służby konserwatorskiej,
- ujednoczenie systemu kształcenia w zakresie ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń.

3) w sferze przedsięwzięć doraźnych:

- prowadzenie szkoleń doskonalących, ćwiczeń stanów osobowych jednostek organizacyjnych,
- uzupełnienie na wszystkich szczeblach organizacyjnych planów ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego o zagrożenia czasu pokoju,

– wyposażenie jednostek organizacyjnych w niezbędny sprzęt ratowniczy,

– uwzględnienie problematyki klęsk żywiołowych w programach kursów organizowanych w Centrum Kształcenia w Krakowie dla osób odpowiedzialnych za ochronę dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń,

– wdrożenie na gruncie polskim programu „Niebieskiej Tarczy” – pogotowia, pierwszej pomocy i doradztwa w zakresie ochrony dóbr kultury przed zagrożeniami czasów wojny i pokoju,

– współdziałanie jednostek organizacyjnych z organizacjami pozarządowymi w dziedzinie ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń,

– rozszerzenie składu Polskiego Komitetu Doradczego do spraw ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego o przedstawiciela Episkopatu Polski.

Podsumowując należy stwierdzić, że istnieje obecnie pilna potrzeba stworzenia zintegrowanego systemu zabezpieczenia zabytków przed zagrożeniami naturalnymi i cywilizacyjnymi. W ramach jego tworzenia na podstawie artykułu 25 a ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (DzU 99.98.1150 ze zm.) Urząd Generalnego Konserwatora Zabytków opracował projekt rozporządzenia Ministra Kultury w sprawie zasad zabezpieczenia zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją i zaginięciem w tym w szczególności na wypadek katastrofy, klęski żywiołowej lub konfliktu zbrojnego.

Rozporządzenie to zastąpi wyżej opisane zarządzenie nr 23 Ministra Kultury i Sztuki z 1995 roku w sprawie ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny.

Podstawowa zmiana jaką wprowadza ten projekt w stosunku do zarządzenia nr 23 polega na rozszerzeniu systemu ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego na system ich ochrony w przypadku szczególnych zagrożeń czasu pokoju.

Takie połączone podejście do problemu organizacji systemu ochrony dóbr kultury wnosi następujące pozytywne aspekty:

– po pierwsze jest ono korzystne z punktu widzenia teorii i praktyki zarządzania w sytuacjach kryzysowych oraz budowy spójnego systemu ochrony dóbr kultury.

– po drugie odzwierciedla ono współczesne sprawdzone w praktyce państw Europy zachodniej podejście łączenia tych dwóch systemów ochrony dóbr kultury.

W państwach Europy zachodniej od wielu lat lansowana jest teza, że dobrze opracowany system ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń czasu pokoju stanowi właściwą bazę do wykorzystania go w celu budowy systemu ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego uwzględniając jedynie pewne specyficzne cechy tego zagrożenia.

Nowe podejście przy tworzeniu systemu ochrony dóbr kultury łączy się również z potrzebą dokonania przewartościowania skali i rodzajów współczesnych zagrożeń. Obecnie nie zakłada się w tej części Europy konfliktu zbrojnego na dużą skalę w perspektywie co najmniej 20–30 lat. Większą natomiast uwagę zwraca się na zagrożenia czasu pokoju (terroryzm, klęski żywiołowe, katastrofy itp.).

Redefinicji ulega samo pojęcie bezpieczeństwa. Mówimy obecnie o szeroko rozumianych poza militarnych jego aspektach.

Ponadto projekt rozporządzenia:

1. dostosowuje system ochrony dóbr kultury do obecnej struktury administracyjnej kraju – uwzględnia szczebel powiatu w procesie planowania i reagowania kryzysowego oraz dostosowuje system do struktur zarządzania kryzysowego po połączeniu Obrony Cywilnej ze Strażą Pożarną.

2. uwzględnia nowe uregulowania prawnomiędzynarodowe zawarte w Protokole II do Konwencji haskiej z 1954 roku o ochronie dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego który to wprowadza nowy trzeci poziom „wzmocnionej ochrony” dóbr kultury

3. wprowadza element systemu ewidencjonowania strat w dobrach kultury na wypadek szczególnych zagrożeń.

4. określa:

- przedmiot ochrony,
- zasady sporządzania planów,
- siły i środki do realizacji prac zabezpieczających,
- organizację ochrony na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym oraz w ramach instytucji i innych osób prawnych lub fizycznych posiadających lub użytkujący zabytki.

Według projektu rozporządzenia plan ochrony zabytków składa się z dwóch podstawowych części: planu na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych oraz planu na wypadek konfliktu zbrojnego natomiast prace związane z ochroną są planowane i prowadzone przez kierowników jednostek organizacyjnych w ramach posiadanych środków finansowych oraz przedsięwzięć Obrony Cywilnej.

ppłk Krzysztof SAŁACIŃSKI

Zastępca Dyrektora Biura Spraw Obronnych
Ministerstwo Kultury

OCHRONA DÓBR KULTURY NA WYPADEK ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA I WOJNY W PRAWIE MIĘDZYNARODOWYM I POLSKIM

1. Zagrożenia dóbr kultury

Dobra kultury narażone są na różnorodne zagrożenia. Natura zagrożeń jest dwójaka. Są one powodowane przez przyrodę (trzęsienia ziemi i morza, huragany, ulewy, powodzie, pioruny), bądź przez samego człowieka: przez jego złą wolę (wojny, kradzieże, podpalenia, wandalizmy, nieposzanowanie, terroryzm), zaniedbanie, lekceważenie, ignorancję, brak wyobraźni i zwykłą głupotę. Zagrożenia te mają charakter jednostkowy, lokalny, lub ponadregionalny, międzynarodowy. Wymagają więc regulacji i działań wewnętrznych w obrębie państwa oraz regulacji i działań międzynarodowych.

Jak wykazały doświadczenia z minionych wojen i walk, zniszczenia dóbr kultury były dokonywane różnymi metodami i środkami. Najważniejsze z nich to:

„– zniszczenia mechaniczne – na skutek bezpośredniego rażenia bombami lotniczymi, raketami burzącymi, pociskami artyleryjskimi czy moździerzowymi, ogniem z ciężkiej broni maszynowej, ładunkami wybuchowymi;

– zniszczenia lub uszkodzenia powodowane przekroczeniem naprężeń dynamicznych na skutek wstrząsów, drgań podłoża i fundamentów, silnych podmuchów i zawirowań powietrza;

– zniszczenia spowodowane pożarem na skutek działania pocisków i bomb zapalających, podpalenia bezpośredniego lub wynikającego z uszkodzeń instalacji wewnętrznych np. elektrycznych, ciepłowniczych lub gazowych;

- uszkodzenia lub zniszczenia spowodowane działaniem substancji chemicznych używanych w celach bojowych;
- zniszczenia lub uszkodzenia na skutek promieniowania po wybuchu termojądrowym (zwłaszcza dekoracje malarskie i zabytki malarstwa);
- zniszczenia ruchomych dzieł sztuki i zbiorów powodowane grabieżą, umyślnym lub nieumyślnym uszkodzeniem przez granatników, morderców. Utrata zbiorów lub pojedynczych dzieł sztuki przejętych w czasie działań wojennych przez oddziały nieprzyjaciela”.¹

2. Polskie i europejskie doświadczenia wojenne

Największe straty w dobrach kultury zostały spowodowane przez wojny w skutek zniszczeń i grabieży. Przykładów burzenia i łupienia zdobytych miast nie brakowało, ani w starożytności, ani w średniowieczu oraz w wiekach późniejszych nie wyłączając wieku dwudziestego.

Postulowane w starożytności i średniowieczu poszanowanie miejsc kultów religijnych oraz religijne zakazy grabieży miały niewielką skuteczność.

W historycznych dziejach Polski żadna z wojen przedrozbiorowych nie uszczupliła naszego dorobku kulturowego w takiej mierze, jak „potop szwedzki w latach 1655–1657”. Szwedzi konsekwentnie łupili nasz kraj. Z większych miast ówczesnej Rzeczypospolitej jedynie Gdańsk i Lwów nie były pod szwedzką okupacją. Wszystkie pozostałe po zdobyciu stały się przedmiotem zniszczenia i grabieży. Szczególnie skutki wojny doświadczyła Warszawa, która trzykrotnie kapitulowała przed najeźdźcą i została obrabowana z dóbr kultury. Krakowem Szwedzi władali blisko dwa lata, grabiąc co cenniejsze dobra. Skarbiec koronny i arrasy jagiellońskie ocalały jedynie dzięki temu, że w porę wywieziono je na Śląsk.

Podczas przemarszu wojsk Karola XII przez Polskę w roku 1702 ponownie ograbiono Wawel, a żołnierze zakwaterowani na jego terenie spowodowali pożar, pozostawiając zamek w ruinie.

¹ M. Przyłęcki, *Regionalne uwarunkowania ochrony zabytków na wypadek wojny na Dolnym Śląsku*, Wiedza Obronna, Warszawa 1995, nr 2, s. 60.

Podczas rozbiorów Polski do grabieży najcenniejszych dóbr kultury przystąpili zaborcy. Prusacy opróżnili skarbiec koronny na Wawelu, w którym „według źródeł pamiętnikarskich znajdowało się: 5 koron, w tym najstarsza „bolesławowska”, zawierająca 359 rubinów, szafirów i pereł, tak zwana „węgierska”, pochodząca od Jadwigi i „szwedka” pochodząca od Zygmunta III, 4 berła, 5 jabłek królewskich, 4 łańcuchy, 2 miecze „Szczerbiec” oraz miecz Zygmunta Starego”.¹

Władze carskie zabrały kolekcję arrasów jagiellońskich przechowywaną od czasów saskich w warszawskim klasztorze Karmelitów oraz zbiory najliczniejszej w Polsce biblioteki Załuskich, a także wszystkie ważniejsze archiwa. Wywieziono najpiękniejsze dzieła sztuki z Zamku, Łazienek i Belwederu, w tym całą kolekcję widoków Warszawy Canaletta. Zarówno po powstaniu kościuszkowskim, jak i listopadowym zrabowano znaczną ilość militariów, zwłaszcza sztandarów i dział.

Również Austria wyrządziła poważne szkody w polskim dorobku kulturowym. Zrabowano całe urządzenie pałacu królewskiego w Koźienicach, w tym 179 obrazów ze słynnej galerii Stanisława Augusta. Najdotkliwszą stratą była jednak dewastacja Wawelu, zamienionego umyślnie na koszary wojskowe. Ze 190 głów wawelskich zachowało się tylko 39. Zamek wawelski stał się niemal bezstyłową budowlą, mało podobną do zabytkowych rezydencji królów polskich.

Ochrona dóbr kultury w formach zorganizowanych datuje się dopiero od I wojny światowej. Olbrzymie zniszczenia powodowane rozwiniętą techniką wojenną, duża manewrowość armii i uporczywe walki skłoniły kraje będące terenem działań wojennych do podjęcia kroków na rzecz ochrony dóbr kultury.

Zapoczątkowano tę akcję we Francji, gdzie w Głównym Dowództwie Armii Francuskiej utworzono trzy sekcje – dla terenów wschodnich, centralnych i północnych.

Ministerstwo Wojny dostarczyło materiałów budowlanych i środków transportowych. Z armii wycofano oficerów – artystów i historyków. Akcję ratowania zabytków prowadziła specjalnie utworzona grupa ewakuacyjna, która uratowała ponad 10 tysięcy zagrożonych obiektów. Prace polegały na zabezpieczeniu fasad i nagrobków, ewa-

¹ *Ochrona dóbr kultury historia i kształt współczesny*, MKiSz, Warszawa 1976, s. 21.

kuacji obrazów i tkanin, a nawet ołtarzy. W 1918 roku ewakuowano z sal wystawowych wszystkie zbiory Luwru. Ich część przechowywano w podziemiach, część zaś wywieziono na południe – do Hiszpanii.

W czasie I wojny światowej bombardowanie budynków poświęconych służbie bożej zdarzało się często. Sprawcy tych czynów, Niemcy, podawali usprawiedliwienie, że w obiektach tych urządzono punkty obserwacyjne.

We Włoszech zabezpieczono wszystkie ważniejsze obiekty. Fasady obłożono workami z piaskiem, pomniki zaś obudowano.

W Polsce w okresie międzywojennym nie prowadzono zorganizowanych przygotowań w dziedzinie ochrony dóbr kultury na wypadek wojny. Stąd też wybuch II wojny światowej zastał Polskę w zasadzie nie przygotowaną do zabezpieczenia naszych dóbr kultury.

Jedynie dzięki patriotycznej postawie grona ludzi – muzealników ewakuowano ponad 200 przedmiotów zabytkowych ze zbiorów wawelskich do Kanady.

Wiele osób zajmujących się ochroną dóbr kultury chroniło najcenniejsze zabytki przed zniszczeniem w czasie działań wojennych i przed grabieżą władz okupacyjnych.

Największej grabieży dóbr kultury od września do listopada 1939 r. dokonał Peter Paulsen wraz ze swoim oddziałem¹. Kommando Paulsen miało za zadanie spisywać i zabezpieczyć oraz spowodować wywiezienie dzieł sztuki do Rzeszy. Ekipa Paulsena wywiozła wiele dóbr kultury z muzeów i bibliotek Krakowa i Warszawy.

Okupacja hitlerowska powiększała straty polskich dóbr kultury. Częste wizyty hitlerowskich muzeologów i przedstawicieli władz okupacyjnych w instytucjach kultury kończące się każdorazowo zaborem mienia nie należały do rzadkości. Okupacyjne władze niemieckie opublikowały szereg przepisów, które nadały rabunkom drobniogowo opracowane ramy organizacyjno-prawne. Zniszczenie polskiego dorobku kulturalnego, starcie z oblicza polskiej ziemi znamion odrębności i samodzielności kulturowej to zasadniczy plan okupanta. W sferze materialnej zniszczeniu i uszkodzeniu w czasie działań wojennych uległy zabytki architektury zgrupowane głównie przy historycznych aglomeracjach komunikacyjnych i placach Warszawy: Nowy Świat,

¹ Andrzej Mężyński, *Kommando Paulsen*, MKiSz, Warszawa 1994.

Krakowskie Przedmieście, Plac Zamkowy, Miodowa, Plac Teatralny, Plac Bankowy.

Znaczne straty w prywatnych zbiorach artystycznych powstały w czasie wysiedlenia właścicieli i zajmowaniu ich mieszkań przez władze okupacyjne. Ten rodzaj strat obejmował szczególnie mienie Żydów wysiedlonych do getta oraz Polaków w zachodnich powiatach Polski przyłączonych do Rzeszy.

Wywozu dóbr kultury dokonywały także wojskowe władze b. ZSRR na terenach polskich zajętych w 1939 roku oraz Ziemiach Zachodnich i Północnych w miarę zajmowania tych obszarów pod koniec wojny. Z dokumentów wynika, że była to akcja zaplanowana, zorganizowana i musiała opierać się na stosownych zarządzeniach.

Okres powstania warszawskiego był następnym etapem powiększenia się strat. Wiele obiektów było zajętych przez wojska niemieckie, które plądrowały i grabiły zbiory, a po upadku powstania niektóre obiekty były pozbawione ochrony i narażone na grabieże¹.

Z doświadczeń polskich i europejskich wynika, że nie były przestrzegane zobowiązania międzynarodowe, że niszczenie zabytków, obiektów kultu religijnego to jedno z zadań wojsk w likwidacji odrębności i samodzielności kulturowej, a tym samym obniżenie zdolności narodu do prowadzenia walki.

3. Międzynarodowe unormowania prawne

3.1. Prawo międzynarodowe, poprzedzające przyjęcie Konwencji haskiej z 14 maja 1945 r.

W 1874 roku doszło do międzynarodowej konferencji w Brukseli, gdzie wypracowano deklarację praw i zwyczajów wojny lądowej. W deklaracji tej określono, że „mienie gmin oraz zakładów poświęconych obrzędowi religijnemu, dobroczynności i wychowaniu, sztukom i naukom, nawet należących do państwa, będzie traktowane jako własność prywatna. Wszelkie zajęcie, zniszczenie lub rozmyślne zbesz-

¹ Z. Świącicki, *Straty wojenne w zbiorach Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie*, w: *Ochrona dóbr kultury w razie zagrożeń czasu wojny i pokoju*, Warszawa 1996, s. 222–225.

czeszczenie zakładów tego rodzaju oraz zabytków historycznych, dzieł sztuki i nauki powinno być ścigane przez władze cywilne”.¹

Deklaracja ta nie została ratyfikowana, to jednak stanowiła punkt wyjścia do obrad konferencji haskich 1899 i 1907 r., gdzie w wielu wypadkach zaproponowane regulacje były identyczne lub podobne.

W wyniku prac konferencji haskiej 18 października 1907 r. przyjęto 13 konwencji międzynarodowych ogólnie znanych jako „Konwencje haskie”. Konwencje te stały się podstawą i najbardziej powszechnym zbiorem prawa wojennego. Konwencja IV – dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej określała, że: „mocarstwa układające się wydadzą swym siłom zbrojnym lądowym instrukcje zgodnie z regulaminem dotyczącym praw i zwyczajów wojny lądowej”.² Regulamin regulował sprawy dotyczące sposobów prowadzenia wojny, własności publicznej i prywatnej, ochrony ludności i jej mienia oraz dóbr kultury. Artykuł 27 regulaminu dotyczącego praw i zwyczajów wojny lądowej stwierdzał, że „podczas oblężeń i bombardowań należy stosować wszelkie niezbędne środki, ażeby w miarę możliwości oszczędzone zostały świątynie, gmachy służące celom nauki, sztuki i dobroczynności, pomniki historyczne, szpitale oraz miejsca, gdzie zgromadzeni są chorzy i ranni, pod warunkiem, ażeby te gmachy i miejsca nie służyły jednocześnie celom wojskowym”.³

Ponadto regulamin nakazywał poszanowanie różnych form własności stwierdzając, że „własność gmin, instytucji kościelnych, dobroczynnych, wychowawczych oraz instytucji sztuk pięknych i naukowych, chociażby należących do państwa, będą traktowane jak własność prywatna. Wszelkie zajęcie, zniszczenie lub rozmyślna profanacja instytucji tego rodzaju, pomników historycznych, dzieł sztuki i nauki są zabronione i winny być karane.”⁴

W dziewiątej konwencji haskiej dotyczącej bombardowania przez siły morskie w czasie wojny zawarte zostały też zasady określające ochronę dóbr kultury. Nakazywały one, że „w czasie bombardowania

¹ Projekt deklaracji międzynarodowej dotyczącej praw i zwyczajów wojny, w: S.E. Nahlík, *Międzynarodowa ochrona dóbr kulturalnych*, Zbiór tekstów, BMiOZ, t. IV, Warszawa 1962, s. 109.

² Tamże, s. 112.

³ K. Sałaciński, *Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń*, Zeszyty Problemowe TWO nr 5, Warszawa 1998, s. 11.

⁴ Tamże, s. 11.

przez morskie siły zbrojne dowódca winien przedsięwziąć wszelkie konieczne środki, ażeby zaoszczędzić w miarę możliwości, gmachy przeznaczone dla obrzędów religijnych i sztuk pięknych, zakłady naukowe i dobroczynne, pomniki historyczne, szpitale i miejsca zbiórek dla chorych i rannych, pod warunkiem, że nie będą one przeznaczone jednocześnie dla celów wojskowych. Obowiązkiem ludności jest wskazać te pomniki, gmachy lub miejsca zbiórek znakami widocznymi, którymi będą duże sztywne tablice prostokątne, podzielone wzdłuż przekątnej na dwa trójkąty, górny o barwie czarnej, dolny biały.”¹

Obie konwencje haskie (IV, IX) w ograniczonym zakresie traktowały ochronę dóbr kultury, były jednak pierwszą międzynarodową kodyfikacją, którą ratyfikowała większość cywilizowanych państw. Polska ratyfikowała konwencję IV w 1927 roku, a konwencję IX w 1936 roku.

Zagadnienia ochrony zabytków i dzieł sztuki w czasie wojny określone zostały w Traktacie o ochronie instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych, podpisanym w Waszyngtonie 15 kwietnia 1935 roku przez 21 państw amerykańskich.²

W art. 1 Traktatu stwierdzono, że zabytki historyczne, muzea oraz instytucje naukowe, wychowawcze i jako takie szanowane i chronione przez wojujących. To samo poszanowanie i ochrona będzie przyznana zabytkom zarówno w czasie wojny i pokoju.

W dalszych artykułach, strony zobowiązują się przestrzegać traktatu we wszystkich podległych sobie terytoriach i wprowadzać niezbędne przepisy do swego ustawodawstwa wewnętrznego. Identyfikację chronionych zabytków ma zapewnić używanie flagi rozpoznawczej „czerwonego koła zawierającego potrójną czerwoną kulę na białym polu.”³

Każda ze stron Traktatu może złożyć listę zabytków, które pragnie objąć ochroną w Unii Panamerykańskiej, a biuro to notyfikuje je innym rządów.

Zabytki i instytucje określone w art. 1 tracą ochronę, gdy zostały użyte do celów wojskowych.

¹ Tamże, s. 12.

² K. Sałaciński, *Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń*, Zeszyty Problenowe TWO nr 5, Warszawa 1998, s. 13.

³ Tamże, s. 14.

Pakt Roericha¹ jest nadal wiążącą normą międzynarodową, ale w ograniczonym geograficznie kręgu.²

Traktat określając zasady ochrony zabytków i dzieł sztuki na równi w czasie wojny i w czasie pokoju był jednym z najważniejszych dokumentów okresu międzywojennego. Ważnym elementem ochrony zabytków, dzieł sztuki, muzeów, instytucji naukowych, artystycznych jest zapis o poszanowaniu niezbędnego personelu przydzielonego do ochrony.

Do pozytywnych cech Traktatu należy formuła neutralności zabytków, tj. całkowite wyłączenie ich z działań wojennych, zobowiązujące obie strony konfliktu.

Ujemną stroną zaś brak kontroli międzynarodowej, a jedyną gwarancją wykonania postanowień pozostaje obawa przed odwetem.

W Europie w okresie międzywojennym nowego impulsu do konwencyjnego unormowania sprawy ochrony dóbr kultury dostarczyła wojna domowa w Hiszpanii. Na zlecenie Ligi Narodów powołano w 1937 roku Komitet Ekspertów, który opracował wstępny projekt konwencji międzynarodowej dla ochrony zabytków i dzieł sztuki w czasie konfliktów zbrojnych.³

We wstępie tego projektu powoływano się na kodyfikacje haskie z lat 1899 i 1907, a w części normatywnej wykorzystano projekty powstałe po I wojnie światowej. Ważny był zapis w projekcie, że akcja ochronna może być skuteczna jedynie wówczas, jeżeli zostanie przygotowana już w czasie pokoju i zorganizowana równocześnie w sferze działania narodowego i międzynarodowego. Wybuch II wojny światowej przerwał prace nad przyjęciem tej konwencji.

¹ Traktat o ochronie instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych, zwany jest potocznie paktem Roericha od nazwiska inicjatora podpisania tego dokumentu.

² Traktat podpisało 21 państw panamerykańskich, a ratyfikowało 10.

³ Preliminary Draft International Convention For The Protection of Histories Buildings And Works of Art In Time of War, Mouseion nr 3-4, 1939, s. 180.

3.2. Konwencja z 14 maja 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego

Po II wojnie światowej podjęto prace nad kodyfikacją ochrony dóbr kultury. Pojawiły się dwa równoległe dążenia. Pierwszym była próba likwidacji skutków wojny przez działania restytucyjne, drugim rozbudowanie przepisów karnych, aby lepiej zabezpieczyć dobra kultury przed grabieżą i zniszczeniem.

W 1954 roku zwołano do Hagi specjalną konferencję dyplomatyczną, która zakończyła się podpisaniem 14 maja aktu końcowego o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym oraz protokołem¹. Przyjęte zostały także rezolucje.

Dużym osiągnięciem Konwencji jest jasne określenie przedmiotu ochrony. Terminologia poprzednich aktów była niejednolita: „zabytek”, „dzieła sztuki”, „zabytki historyczne i artystyczne”. Konwencja z 1954 r. tak określa przedmiot ochrony.

„W rozumieniu niniejszej Konwencji uważa się za dobra kulturalne, bez względu na ich pochodzenie oraz osobę ich właściciela:

a) dobra ruchome lub nieruchome, które posiadają wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu, na przykład zabytki architektury, sztuki lub historii, zarówno religijne jak i świeckie, stanowiska archeologiczne, zespoły budowlane posiadające, jako takie, znaczenie historyczne lub artystyczne, dzieła sztuki, rękopisy, książki i inne przedmioty o znaczeniu artystycznym, historycznym lub archeologicznym, jak również zbiory naukowe i poważne zbiory książek, archiwaliów lub reprodukcji wyżej określonych dóbr;

b) gmachy, których zasadniczym i stosowanym w praktyce przeznaczeniem jest przechowywanie lub wystawianie dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod literą a), na przykład muzea, wielkie biblioteki, składnice archiwalne, jak również schrony mające na celu przechowywanie, w razie konfliktu zbrojnego, dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod literą a);

c) ośrodki obejmujące znaczną ilość dóbr kulturalnych określonych pod literą a i b, zwane w dalszym ciągu „ośrodkami zabytkowymi”².

¹ DzU z 1957 r. nr 46, poz. 212, załącznik.

² Tamże, art.1 – definicja dóbr kulturalnych.

Konwencja zawiera szereg obowiązków, które przyjmują na siebie umawiające się strony, zarówno w stosunku do własnych dóbr kulturalnych jak i tych, które mogą znaleźć na terenie konfliktu zbrojnego.

Konwencja zobowiązała także umawiające się strony do zakazania wszelkich aktów kradzieży, rabunku i przywłaszczenia w jakiegokolwiek postaci dóbr kultury. Ma to niewątpliwie na celu niedopuszczenie do powtórzenia się czynów masowego wywozu dóbr kultury z krajów okupowanych. Zobowiązała ona okupanta do popierania na terenie okupowanego kraju wszelkich wysiłków zmierzających do zapewnienia opieki nad dobrami kulturalnymi tego kraju. Konwencja przewiduje również prawo dla niektórych dóbr kultury do ustanowienia ochrony specjalnej. Ochrona ta zostaje przyznana poprzez wpisanie do „Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną”.¹

Konwencja przewiduje również, że personel przydzielony do ochrony dóbr kultury powinien być w interesie tych dóbr szanowany, jeżeli dostanie się w ręce strony przeciwnej. Powinien mieć również możliwość dalszego pełnienia swoich obowiązków, o ile razem z nim powierzone mu dobra kultury dostaną się również w ręce przeciwnika.

W celu ułatwienia identyfikacji dóbr kultury objętych ochroną w razie konfliktu zbrojnego, Konwencja ustanawia specjalny znak rozpoznawczy. Jest nim tarcza skierowana ostrzem w dół, podzielona wzdłuż przekątnych na cztery pola – 2 błękitne i 2 białe.²

Konwencja zobowiązuje także, do utworzenia i przygotowania już w czasie pokoju w łonie swoich sił zbrojnych, specjalnej komórki organizacyjnej lub zespołu osób o specjalnych kwalifikacjach, którego zadaniem będzie czuwanie nad poszanowaniem dóbr kultury i współpracowanie z władzami cywilnymi sprawującymi opiekę nad dobrami kultury.

Polska ratyfikowała Konwencję w 1956 roku, tym samym przyjęła zobowiązania do jej przestrzegania i uwzględniania jej wymogów w prawie wewnętrznym.

¹ Prowadzonego przez Dyrektora Generalnego UNESCO.

² Jednym z autorów znaku był ówczesny Generalny Konserwator Zabytków prof. Zachwatowicz.

3.3. Stan prac nad zmianami do Konwencji haskiej z 14 maja 1954 r.

Wydarzenia ostatnich trzydziestu lat, szczególnie w Kambodży, na Bliskim Wschodzie i w byłej Jugosławii pokazały jasno konieczność rozwinięcia i wzmocnienia ochrony dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego. Z uwagi na te doświadczenia UNESCO zrewidowało swój stosunek do spraw ochrony dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego i w 1993 r. rozpatrzyło kilka zmian mających na celu poprawę funkcjonowania Konwencji. Sekretariat UNESCO zaprosił jako konsultanta prof. Patrica Boylana aby przygotował analizę realizacji Konwencji od 1954 r. oraz zaproponował praktyczne posunięcia mające na celu jej przystosowanie do dzisiejszych warunków. Przygotowana praca badawcza zatytułowana „Przegląd postanowień Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego”¹ zawierała wiele zaleceń i wniosków adresowanych do UNESCO, ONZ, państw stron Konwencji, wielu organizacji międzynarodowych. Zawierała ona różne praktyczne zalecenia, jak zmiany prawne w konkretnych krajach, zwiększenie uprawnień wojskowych odpowiedzialnych za wypełnienie Konwencji, utworzenie organu czuwającego nad przestrzeganiem Konwencji.

W sprawie raportu Boylana odbyło się kilka spotkań ekspertów:

1. W Hadze (maj 1993) reprezentanci wszystkich krajów dyskutowali i komentowali propozycje z raportu Boylana.²

2. W Lauswolt (luty 1994) mała grupa ekspertów naszkicowała projekt nowej Konwencji w tym kary za niewypełnienie postanowień.

3. W Paryżu (listopad–grudzień 1994)³ gdzie podkreślano konieczność ustanowienia kar za łamanie postanowień Konwencji i konieczność stworzenia organu doradczo-wykonawczego do współpracy z UNESCO i administrowania Konwencją.

Z wniosków jakie zostały przedstawione przez ekspertów najważniejsze to:

– warunki i wymogi wpisania na listę Międzynarodowych Dóbr Kultury Objętych Ochroną Specjalną;

¹ P. Boylan, *Review of Convention for the Protection of cultural property in the Event of Armed conflict*, UNESCO 1993, DOC. CLT-93/WS/12.

² Rada Wykonawcza UNESCO, Decision 141 EX/5.5.1.

³ Końcowy raport spotkania jest przedstawiony w Doc. CLT/CH/94/608/2.

- ustanowienie organu kontrolnego i administracyjnego Konwencji
- trzy opcje: międzyrządowa, doradcza, komitet ekspertów;
- sprawność systemu kontroli Konwencji, włączając rolę i funkcję Sił Ochrony i Dowódców;
- wzmocnienie sankcji i ich międzynarodowej egzekucji;
- odpowiedzialność indywidualna za naruszenie Konwencji.

W dniu 13 listopada 1995 roku odbyło się spotkanie państw stron Konwencji, pierwsze od 1962 roku.¹ Uczestnicy spotkania (68 państw) zgodzili się z ustaleniami ekspertów oraz zwrócili szczególną uwagę na zaangażowanie sił pokojowych ONZ przy wykonywaniu postanowień Konwencji. Potwierdzili konieczność dalszych spotkań ekspertów w sprawie zmian w Konwencji.

Podjęta została także decyzja aby państwa strony Konwencji nadsyłały konkretne propozycje zmian i poprawek do Konwencji.

Polska w 1996 roku przesłała do UNESCO stanowisko w sprawie proponowanych zmian i uzupełnień do Konwencji Haskiej.² Stanowisko obejmowało następujące propozycje:

- rozszerzenie wykładni pojęcia „konfliktu zbrojnego”;
- uzupełnienia pojęcia dobra kultury o „obszary”;
- uzupełnienia zapisów art. 7 i art. 25 Konwencji dotyczących działań w siłach zbrojnych;
- doprecyzowania pojęcia „konieczności wojskowej”;
- uściślenia zapisów zawartych w art. 10 i 16 Konwencji dotyczących znaku rozpoznawczego;
- doprecyzowania w art.8 pojęcia „dostatecznej odległości”;
- rozważenia możliwości wpisywania do Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną obiektów i zespołów zabytkowych wpisanych na listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego;
- uwzględnienia w konwencji zapisów mówiących, że celowe uszkodzenie lub zniszczenie dóbr kultury podczas działań zbrojnych będzie uznawane za zbrodnie wojenne podlegające orzecznictwu międzynarodowego i krajowych trybunałów.

¹ Patrz Final Report, CLT-95/CONF/009/5, Paris, November 1995.

² Pismo podsekretarza stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki Tadeusza Polaka do Dyrektora Generalnego UNESCO.

W marcu 1997 roku w Paryżu odbyło się spotkanie ekspertów rządowych.¹ Podczas spotkania omawiane były wcześniej zgłoszone propozycje przez poszczególne państwa w tym propozycje zmian przedstawione przez Polskę. Podjęto decyzję o przygotowaniu projektu dokumentu zmian Konwencji haskiej, uwzględniając dotychczasowe propozycje jak i przygotowane przez ekspertów konkretne rozwiązania.

Projekt zmian w Konwencji został przygotowany przez Sekretariat UNESCO, uwzględniał on propozycje przyjęte na spotkaniach ekspertów. W marcu 1998 roku „Projekt postanowień prawnych dotyczących rewizji Konwencji haskiej z 1954 r.”² wraz z komentarzem Sekretariatu UNESCO został przekazany państwom stronom Konwencji w celu zgłoszenia ostatecznych zmian.

3.4. II Protokół do Konwencji haskiej o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego

W dniach od 15 do 26 marca 1999 r. odbyła się w Hadze Konferencja dyplomatyczna w sprawie Drugiego Protokołu do Konwencji haskiej z 1954 r.³ Konferencję zwołał rząd holenderski razem z UNESCO. Strony zapraszające przygotowały ostateczną wersję projektu, który był przedmiotem prac uczestniczących delegacji z 74 państw – stron konwencji i 19 państw z poza Konwencji, w tym z Chin, Danii, Japonii, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych.

W ostatnim dniu konwencji uczestnicy przyjęli w drodze consensusu zmodyfikowany tekst Protokołu oraz rezolucję dołączoną do Aktu Końcowego konferencji. Może słowo sukces jest pewną przesadą, niemniej trudno oprzeć się wrażeniu, że adekwatnie oddaje ocenę rezultatu konferencji, jeśli weźmie się pod uwagę, że w ciągu dziesięciu dni roboczych udało się doprowadzić do uzgodnienia tekstu, który

¹ *Meeting of governmental experts on the review of the Hague convention for the protection of cultural property in the event of armed conflict 1954*, Final Report, CLT-96/CONF/603/5, Paris, 30 April 1997.

² *Preliminary draft second protocol to the 1954 Hague Convention*, HC/1999/1, October 1998.

³ W konferencji ze strony polskiej uczestniczyli prof. Andrzej Tomaszewski, płk Grzegorz Leszczyński – dyrektor Biura Spraw Obronnych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dr Halina Nieć z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

– po kilku latach prac przygotowawczych – stanowił w swej wersji końcowej nie tylko produkt prac redakcyjnych, lecz w fundamentalnych postanowieniach był całkiem nową propozycją merytoryczną.

Omówienie postanowień merytorycznych II Protokołu

Rozdział I

Art. 1 zawiera wyjaśnienie szeregu pojęć używanych w obrębie Protokołu. Najważniejszym elementem tego artykułu jest określenie przedmiotu ochrony, który w całości jest identyczny z przedmiotem ochrony Konwencji z 1954 r.

Art. 2 rozstrzyga głęboką kontrowersję na temat relacji pomiędzy Konwencją z 1954 r. a II Protokołem, stanowiąc, że w odniesieniu do stron Protokołu jest on uzupełnieniem postanowień Konwencji. Oznacza to, że Protokół jest wprawdzie nową umową międzynarodową i jego postanowienia nie wpływają na prawa i obowiązki stron Konwencji 1954 r., lecz umową o charakterze pół – otwartym, w tym sensie, że stroną Protokołu może stać się tylko takie państwo, które wcześniej przystąpiło do Konwencji z 1954 r. Ten charakter Protokołu podkreślają postanowienia art. 3 o zakresie jego zastosowania, który jest taki sam jak Konwencji. Przyjęte rozwiązanie czyni bezpodstawnym twierdzenie, że dla wejścia w życie Protokołu konieczne jest spełnienie wymogów art. 39 Konwencji, który odnosi się do poprawek do treści samej Konwencji. To tylko strony Protokołu obowiązujące będą środki ostrożności przewidziane w obrębie ochrony ogólnej i tylko one ubiegać się mogą o uzyskanie dla swoich dóbr wzmocnionej ochrony.

Art. 3 traktuje o zakresie stosowania II Protokołu stanowiąc, że w dodatku do postanowień na czas pokoju, odnosi się on do sytuacji opisanych w art. 18 para. 1 i 2 Konwencji, to znaczy do „... wojny wypowiedzianej lub jakiegokolwiek konfliktu zbrojnego...” oraz do konfliktów nie mających charakteru międzynarodowego, określonych postanowieniami art. 22 para. 1 II Protokołu.

Art. 4 określa wzajemne relacje pomiędzy rozdziałem trzecim Protokołu i innymi postanowieniami Konwencji stanowiąc, że postanowienia wspomnianego rozdziału nie mają wpływu na dalsze obowiązywanie rozdziału pierwszego Konwencji i rozdziału drugiego Protokołu, czyli postanowień ogólnych dotyczących ochrony oraz

o ochronie specjalnej, z tym wyjątkiem, że jeśli dobro kultury posiadające status ochrony specjalnej uzyska ochronę wzmocnioną, to tylko postanowienia o tej ochronie mają do niego zastosowanie.

Rozdział II zawierający ogólne postanowienia dotyczące ochrony obejmuje art. 5 do 9.

Art. 5 odnosi się do opieki, którą w czasie pokoju powinno roztoczyć państwo, na którego terytorium znajduje się dane dobro kultury. Artykuł ten precyzuje postanowienia art. 3 Konwencji wymieniając szczegółowo rodzaje działań mających charakter czynności przygotowujących dobro do bezpiecznego przetrwania sytuacji zagrożeń niesionych przez działania militarne.

Art. 6 Protokołu w istotny sposób wzmacnia konstrukcję poszanowania dóbr kultury, przewidzianą przez art. 4 par. 2 Konwencji w ten sposób, że dopuszcza uchYLENIE poszanowania z powołaniem się na kategorię konieczności wojskową tylko wtedy i tak długo, jak: „(a) i. Dobro kultury przez swoją funkcję stało się celem wojskowym i nie ma żadnej innej praktycznej alternatywy zapewniającej uzyskanie podobnej korzyści militarnej do tej, którą daje wrogi akt skierowany przeciwko temu celowi”.

Art. 6 b. stanowi, że w powołaniu na kategorię konieczności wojskową przewidzianą w art. 4 par. 2 Konwencji, można użyć dobro kultury dla celów które stwarzają zagrożenie zniszczenia lub uszkodzenia dobra wtedy i tylko tak długo, jak nie ma możliwości wyboru pomiędzy takim użyciem dobra a inną metodą zapewniającą uzyskanie podobnej korzyści wojskowej”.

Zasadniczo decyzje o działaniach z powołaniem na kategorię konieczności wojskową podjąć może oficer dowodzący siłą równą batalionowi, niemniej wbrew opinii szeregu delegacji, w tym polskiej wspartej przez Węgrów i Słoweńców, art. 6 c. dopuszcza, „jeśli okoliczności nie pozwalają inaczej” sytuację, w której tak ważna decyzja podjęta będzie przez dowodzącego mniejszą jednostką wojskową.

Art. 6 d. Przewiduje, że przed atakiem na dobro kultury powinno mieć miejsce skuteczne ostrzeżenie lecz moc tego zobowiązania jest osłabiona przez dodanie, że ten wymóg istnieje, o tyle o ile pozwalają na to okoliczności.

Mając na uwadze rozwój norm międzynarodowego prawa humanitarnego II Protokół wprowadza w obręb postanowień o opiece instytucję środków ostrożności. Art. 7 mówi o środkach, które należy

stosować w czasie prowadzenia operacji militarnych, art. 8 o środkach ostrożności zapobiegającym ewentualnym skutkom działań nieprzyjacielskich. W dużym stopniu wzorem tych rozwiązań były odpowiednie postanowienia Pierwszego Protokołu dodatkowego do Konwencji genewskich.

Art. 9 stanowi dopełnienie zobowiązań wynikających z art. 4 i 5 Konwencji i uściśla zakazy skierowane pod adresem państwa sprawującego okupację całego lub części terytorium innej strony Protokołu. Na mocy tego artykułu okupant zobowiązany jest do zapobiegania i wprowadzenia zakazu „nielegalnego eksportu, innego usuwania i przenoszenia własności dóbr kultury”.

Rozdział trzeci o wzmocnionej ochronie tworzy trzeci, najwyższy poziom ochrony dóbr kultury (art. 10 do 14). Uzupełnia system konwencyjny a zarazem zastępuje system ochrony specjalnej w odniesieniu do tych dóbr kultury, które równocześnie spełniają warunki przewidziane dla obu systemów. Aby określone dobro kultury mogło korzystać ze wzmocnionej ochrony muszą być łącznie spełnione następujące warunki: 1. dobro musi mieć największe znaczenie dla ludzkości (humanity), 2. jest chronione przez odpowiednie prawa i administracyjne środki krajowe zapewniające mu najwyższy stopień ochrony, 3. nie jest używane dla celów wojskowych lub ochrony wojskowych miejsc i Strona Protokołu, pod którego kontrolą znajduje się takie dobro potwierdzi złożoną deklarację, że dobro nie będzie użyte dla wspomnianych celów.

Art. 11 określa procedurę przyznania ochrony wzmocnionej. O uzyskanie takiej ochrony której potwierdzeniem jest wpis na Listę ubiegać się mogą strony Protokołu, pod których jurysdykcją lub kontrolą takie dobro lub dobra się znajdują. Tak więc nie zawsze będzie to państwo, które ma tytuł prawny do terytorium na którym, takie dobro jest usytuowane, lecz jak stanowi Protokół wpis nie pociąga za sobą żadnych skutków prawnych w odniesieniu do sporów terytorialnych, a jedynym prawotwórczym rezultatem jest przyznanie temu wyjątkowemu dobru immunitetu nietykalności. Troska państw o zachowanie wyjątkowych dóbr kultury przejawiała się w innym nowym rozwiązaniu o charakterze proceduralnym, a mianowicie pozostawiając zasadę, że o zgłoszeniu decyduje państwo. Protokół przewiduje, że Komitet, będący organem wykonawczym w odniesieniu do postanowień Protokołu, a w zakresie wpisu na Listę organem podejmującym wiążące

decyzje, może – z własnej inicjatywy lub inicjatywy wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych – zaprosić Stronę do zgłoszenia wniosku o wpis na Listę (Art. 11 ust. 2, 3 i 4).

Tak jak w przypadku Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kultury Objętych Ochroną Specjalną, tak też w przypadku wpisu na Listę dóbr kultury objętych wzmocnioną ochroną inne Strony Protokołu mogą zgłosić zastrzeżenia do wniosku o wpis. Zastrzeżenia takie dotyczyć mogą wyłącznie warunków określonych w art. 10, co oznacza, że nie dopuszczalne są i nie będą poddawane rozważaniom żadne zastrzeżenia natury politycznej.

Art. 12 wymienia szczególne zobowiązania towarzyszące uznaniu statusu nietykalności dóbr korzystających ze wzmocnionej ochrony. W odniesieniu do takich dóbr strony powstrzymują się od ich atakowania lub używania ich oraz bezpośredniego otoczenia do działań wspomagających akcje wojskowe.

Art. 13 określa sytuacje, w których może dojść do utraty wzmocnionej ochrony i precyzuje warunki dopuszczające atak na takie dobra, przy czym podstawową zasadą prowadzenia operacji wojskowej przeciwko takim dobrom jest to, że w momencie gdy dobro przestaje być wojskowym celem automatycznie przywrócony jest jego immunitet nietykalności, o ile nie nastąpiło skreślenie z Listy, o którym mówi art. 14.

Specyfikacja przestępstw uznanych za poważne pogwałcenie Konwencji i Protokołu zawarta jest w art. 15 ust. 1. Dwa pierwsze z wymienionych ciężkich pogwałceń odnoszą się do czynów skierowanych przeciwko dobrom korzystającym ze wzmocnionej ochrony. Ciężkie pogwałcenie wymienione pod literą a. to atak na takie dobro, pogwałcenie wymienione pod literą b. to użycie takiego dobra lub jego otoczenia dla wzmocnienia działań militarnych, a więc nie znana dotąd możliwość oskarżenia strony broniącej się. Trzecie w kolejności poważne pogwałcenie to „rozległe zniszczenie lub przywłaszczenie dóbr kultury chronionych przez Konwencję lub Protokół (lit. c). Te trzy rodzaje pogwałceń objęte są zasadami jurysdykcji uniwersalnej i jeżeli państwo nie każe sprawcy to na mocy art. 18 ma obowiązek ekstradycji. Ten obowiązek jest wzmocniony postanowieniem art. 20 ust. 1 który nie pozwala uznać tych przestępstw za przestępstwa o charakterze politycznym. Pozostałe poważne pogwałcenia Strony zobowiązane są ścigać i karać zgodnie ze swoim ustawodawstwem,

które musi zawierać sankcję za popełnienie tego rodzaju przestępstw określonych art. 15. Nadto, na mocy art. 21 Państwa – Strony zobowiązały się represjonować inne pogwałcenia Protokołu. Ceną przyjęcia postanowień art. 16 ust. 1 jest zgoda na wyjątek sformułowany w ust. 2 (b) na mocy którego „... członkowie sił zbrojnych i obywatele państwa, które nie jest stroną Protokołu, ..., nie ponoszą odpowiedzialności na mocy tego Protokołu, ani też Protokół ten nie nakłada na takie państwo obowiązku ustanowienia jurysdykcji w odniesieniu do takich osób lub obowiązku ekstradycji”.

Rozdział V w którym zamieszczono jeden tylko artykuł 22 odnosi się do konfliktów zbrojnych nie mających charakteru międzynarodowego. Najważniejszym postanowieniem w nim zawartym jest zapis stwierdzający, że Protokół stosuje się do sytuacji konfliktu wewnętrznego. Kompromis ujawnia się w stwierdzeniu, że w przypadku wystąpienia pogwałceń określonych w art. 15 pierwszeństwo ma jurysdykcja państwa, na obszarze którego toczy się taki konflikt.

Rozdział VI odnosi się do zagadnień instytucjonalnych. Protokół konstytuuje dwa organy odpowiedzialne za realizację postanowień Protokołu: Zebranie Stron i Komitet Ochrony Dóbr Kultury w Razie Konfliktu Zbrojnego, składający się z przedstawicieli 12 państw – stron Protokołu wybranych na cztery lata. Art. 27 wylicza długą listę funkcji Komitetu, wśród których najważniejszą jest funkcja przyznawania, zawieszania i pozbawiania desygnowanych przez państwa dóbr kultury statusu ochrony wzmocnionej. Protokół powołuje do życia specjalny Fundusz (art. 29), ale ku rozgoryczeniu państw Trzeciego Świata nie udało się przekonać większości państw o potrzebie ustalenia obowiązkowych wpłat na ten Fundusz.

W obrębie Protokołu zawarte są jeszcze nie kontrowersyjne postanowienia o rozpowszechnianiu Protokołu, o współpracy międzynarodowej oraz o wykonaniu Protokołu. Na końcu tego rozdziału (8) zamieszczono postanowienie o odpowiedzialności państw – art. 39.

Przyjęty tekst Drugiego Protokołu był otwarty do podpisu od dnia 26 maja 1999 r. do końca 1999 roku. Wejście w życie 3 miesiące po złożeniu 20 dokumentu ratyfikacji, przyjęcia zatwierdzenia lub akcesji. Dotychczas ten warunek spełniło 11 państw.

Przystąpienie Polski do II Protokołu do Konwencji z 14 maja 1954 roku o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego będzie miało następujące korzyści:

– wzmocni system ochrony polskich dóbr kultury o szczególnym znaczeniu w razie konfliktu zbrojnego (dobra kultury uznane przez Prezydenta RP za pomniki historii oraz wpisane na listę światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego UNESCO);

– umożliwi wykorzystanie procedur obowiązujących w Protokole w działaniach planistycznych i organizacyjnych dotyczących ochrony dóbr kultury realizowanych w czasie pokoju jak i w razie konfliktu zbrojnego;

– pozwoli szerzej prezentować na forum międzynarodowym rozwiązania prawne i organizacyjne dotyczące ochrony polskich dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego;

– spowoduje określenie ochrony dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego o najnowsze zasady obowiązujące w prawie międzynarodowym;

– umożliwi udział przedstawiciela Polski w pracach Komitetu ustanowionego na podstawie II Protokołu.

Drugi Protokół do Konwencji haskiej z 14 maja 1954 roku stanowi uzupełnienie obowiązujących zasad w tej dziedzinie, które Polska ratyfikowała w 1956 roku i wprowadza nowe instrumenty prawa międzynarodowego wynikające z doświadczeń toczących się konfliktów zbrojnych i zniszczeń jakie doznały dobra kultury.

W razie przystąpienia do II Protokołu Polska nie bierze na siebie zobowiązań finansowych. Protokół przewiduje jednak w artykule 29 ustanowienie funduszu na rzecz ochrony dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego, którego środki składać się będą między innymi z dobrowolnych dotacji czynionych przez strony. Nie można wykluczyć dobrowolnych wpłat na rzecz funkcjonowania Komitetu do spraw ochrony dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego w przypadku gdy przedstawiciel Polski będzie członkiem Komitetu. Środki niezbędne na opłatę zostaną wtedy zapewne uwzględnione w budżecie Ministerstwa Kultury.

Przystąpienie Polski do II Protokołu nakłada potrzebę uwzględnienia w regulaminach i instrukcjach wojskowych zapisów Protokołu, spowoduje potrzebę uwzględnienia ich także w przepisach dotyczących ochrony dóbr kultury obowiązujących w kraju oraz w działalności organizacyjnej, planistycznej i edukacyjnej.

Protokół podpisało obecnie 39 państw, w tym Białoruś, Niemcy, Węgry, Estonia, Włochy, Słowacja, Holandia, Hiszpania, Szwecja.

4. Polskie prawo

4.1. Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej

Podstawowym aktem prawnym na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub konfliktu zbrojnego jest ustawa z 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony.¹ Określa ona w art. 2, że „umacnianie obronności Rzeczypospolitej Polskiej, przygotowanie ludności i mienia narodowego na wypadek wojny oraz wykonywanie innych zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony należy do wszystkich organów władzy i administracji państwowej oraz i innych organów i instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych i innych jednostek organizacyjnych, organizacji społecznych, a także każdego obywatela w zakresie określonym w ustawach”.

Ochronę dóbr kultury na wypadek wojny realizować się będzie w ramach obrony cywilnej. Określa to art. 137 ustawy, który mówi: „Obrona cywilna ma na celu ochronę ludności, zakładów pracy i urządzeń użyteczności publicznej, dóbr kultury, ratowanie i udzielanie pomocy poszkodowanym w czasie wojny oraz współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków”.

Na podstawie art. 140 ww. ustawy wydane zostało rozporządzenie Rady Ministrów z 28 czerwca 1993 r. w sprawie obrony cywilnej.² Określa ono zadania obrony cywilnej oraz obowiązki i upoważnienia organów administracji państwowej, innych organów i instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych oraz organizacji społecznych. Powyższe rozporządzenie określa w rozdziale I, że „zadania obrony cywilnej mające na celu ochronę dóbr kultury w czasie wojny obejmują w szczególności zabezpieczenie dóbr kultury.” Zabezpieczenie to organizuje się w czasie pokoju, a realizuje w czasie wojny oraz klęsk żywiołowych w celu zabezpieczenia przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją. W czasie pokoju po-

¹ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jednolity, DzU z 1992 r. nr 4, poz.15 z późn. zm.

² Rozporządzenie Rady Ministrów z 28 czerwca 1993 roku w sprawie obrony cywilnej DzU nr 93, poz. 429.

dejmując się niezbędne prace planistyczne i organizacyjne, w tym szkolenie osób odpowiedzialnych za ochronę dóbr kultury.

Obowiązek zabezpieczenia dóbr kultury spoczywa na organach zarządzających tymi dobrami, które w tym zakresie współdziałają z właściwymi terenowo organami obrony cywilnej. Współdziałanie to polega w szczególności na określeniu miejsc ewakuacji dóbr kultury, potrzeb transportowych, uzgodnienia planów obrony cywilnej.

Innym aktem prawnym mającym wpływ na ochronę dóbr kultury podczas kryzysu i wojny jest rozporządzenie Rady Ministrów z 28 września 1993 roku w sprawie szczegółowego zakresu działania. Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, gmin oraz zasad i trybu kierowania, a także koordynowania przez nich przygotowań i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej.¹ W myśl rozporządzenia do zakresu działania szefów obrony cywilnej województw należy kierowanie i koordynowanie przygotowań i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej na administrowanym przez nich terenie, dotyczących w szczególności organizowania ochrony dóbr kultury przed środkami rażenia oraz ewakuacji tych dóbr.

Przy realizacji zadań w dziedzinie ochrony dóbr kultury na wypadek kryzysu i wojny istotną rolę spełnia rozporządzenie Rady Ministrów z 6 września 1993 roku w sprawie świadczeń na rzecz obrony.² Określa ono przedmiot i rodzaje świadczeń wykonywanych w czasie pokoju i na wypadek zagrożeń w tym wojny. Nakłada na wójta lub burmistrza (prezydenta miasta) obowiązek opracowania osobnego planu świadczeń osobowych oraz doraźnych i etatowych świadczeń rzeczowych przewidzianych do wykonania w czasie ogłoszenia mobilizacji lub wybuchu wojny. Podstawę opracowania planu stanowią wnioski organów obrony cywilnej w odniesieniu do świadczeń wykonywanych na rzecz ochrony dóbr kultury. Z wnioskami takimi występują właściciele, użytkownicy dóbr kultury do organów obrony cywilnej. W razie braku możliwości nałożenia świadczeń, wójt lub burmistrz powiadamia zainteresowanego wnioskodawcę.

Obowiązkowi świadczeń osobistych nie podlegają osoby reklamowane z pełnienia służby wojskowej na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 3 kwietnia 1993 roku w sprawie reklamowania osób

¹ DzU nr 92, poz. 420.

² DzU nr 85, poz. 397.

od obowiązku pełnienia czynnej służby wojskowej w razie ogłoszenia mobilizacji i wybuchu wojny.¹

Na Ministrze Kultury i Sztuki ciążył obowiązek wydania, w uzgodnieniu z Szefem Obrony Cywilnej Kraju, zasad ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożeń, w tym kryzysów i wojny. Stosowne zarządzenie nr 23 z 25 kwietnia 1995 r. w sprawie zasad ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego zostało wydane przez Ministra Kultury i Sztuki.²

Zarządzenie składa się w części ogólnej oraz trzech załączników:

- planu ochrony ruchomych dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego;
- planu zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego;
- instrukcji w sprawie organizacji ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa i konfliktu zbrojnego.

W wydanym zarządzeniu i instrukcji wykorzystano wcześniejsze doświadczenia dotyczące ochrony dóbr kultury na wypadek zagrożeń, oraz wprowadzono nowe uwzględniające zmiany polityczno-ekonomiczne.

4.2. Ustawa o ochronie dóbr kultury

Polska uwzględniając wymogi Konwencji haskiej z 14 maja 1954 roku, Konwencji paryskiej z 16 listopada 1972 roku w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego,³ stworzyła podstawy prawne do zabezpieczenia dóbr kultury przed zagrożeniami kryzysowymi i na wypadek konfliktu zbrojnego w ustawie z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury.⁴ Znalazło to odzwierciedlenie w zapisie art. 25 a ustawy który brzmi: „minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, zasady zabezpieczania zabytków przed uszkodzeniem, dewastacją i zaginięciem, w tym w szczególności na wypadek katastrofy, klęski żywiołowej lub konfliktu zbrojnego, uwzględniając zasady sporządzania planów ochrony, siły i środki do realizacji prac

¹ DzU nr 29, poz. 134 z póź. zm.

² Dziennik Urzędowy Ministerstwa Kultury i Sztuki z 1995 r. nr 4, poz. 14.

³ DzU z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik.

⁴ Tekst jednolity DzU z 1999 r. nr 98, poz. 1150 i 2000 r. nr 120, poz. 1268.

zabezpieczających, organizację ochrony na szczeblu ogólnokrajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym oraz w ramach instytucji będących w posiadaniu zabytków, a także zadania związane z objęciem zabytków ochroną specjalną”.

Obecnie Generalny Konserwator Zabytków przygotowuje rozporządzenie wykonawcze do art. 25 a ustawy uwzględniając także doświadczenia powodzi z 1997 roku w Polsce. Wstępny projekt rozporządzenia prezentowany jest w części wydawnictwa, w której znajdują się dokumenty.

Zgodnie z zaleceniem drugiej Rezolucji przyjętej wraz z Konwencją haską z 1954 roku funkcjonuje w strukturze administracji publicznej Polski Komitet Doradczy do spraw ochrony dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego, jako organ międzyresortowy, któremu przewodniczy Minister Kultury, powołany uchwałą Rady Ministrów nr 54/96 14 maja 1996 roku.¹ Zadania Komitetu obejmują:

- przedstawianie rządowi opinii o działaniach legislacyjnych, technicznych lub wojskowych, jakie należy podjąć w celu zapewnienia realizacji postanowień konwencji haskiej;

- występowanie do Rady Ministrów z wnioskami mającymi na celu zapewnienie – na wypadek konfliktu zbrojnego – znajomości, poszanowania i ochrony przez siły zbrojne RP dóbr kultury znajdujących się zarówno na własnym terytorium, jak i innych krajów;

- zapewnienie, w porozumieniu z organami administracji rządowej, łączności i współpracy z Komitetami o podobnym charakterze innych państw oraz właściwymi organizacjami międzynarodowymi;

- udzielanie wyjaśnień, w zakresie realizacji postanowień Konwencji haskiej, instytucjom i organom państwowym, organom samorządu terytorialnego i organizacjom społecznym.

Komitet spełnia bardzo ważną rolę w wypełnianiu zobowiązań ratyfikowanej Konwencji haskiej z 1954 roku.

Z uwagi, że ww. uchwała jest aktem samoistnym Rady Ministrów, oraz w związku z potrzebą dopasowania aktów prawnych do Konstytucji RP istniała potrzeba określenia roli i zadań Komitetu w ustawie o ochronie dóbr kultury. Znalazło to odzwierciedlenie w nowelizacji ustawy w 1999 roku i brzmieniu art. 25 b:

¹ Dziennik Rozkazów MON z 1996 r., poz. 182.

„art. 25 b.1. Koordynację przedsięwzięć związanych z ochroną dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego zapewnia Polski Komitet Doradczy, zwany dalej „Komitetem”.

2. Komitet jest organem pomocniczym Rady Ministrów.

3. Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, skład Komitetu, jego organizację, zakres i tryb działania oraz sposób finansowania jego działalności, uwzględniając zapewnienie realizacji Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego oraz w szczególności zasady powoływania i odwoływania przewodniczącego, sekretarza, członków Komitetu oraz ich liczbę, obowiązki i uprawnienia, procedury głosowania, zasady pokrywania kosztów związanych z działalnością Komitetu oraz obsługą administracyjną, a także obowiązek składania sprawozdań z działalności Komitetu prezesowi Rady Ministrów”.

Obecnie w uzgodnieniach międzyresortowych jest projekt rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie funkcjonowania Komitetu, przygotowany przez Biuro Spraw Obronnych Ministerstwa Kultury.

Na podstawie art. 8 ust. 9 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury Minister Kultury i Sztuki wydał w dniu 16 lutego 1999 roku rozporządzenie w sprawie zasad organizacji wojewódzkich oddziałów Służby Ochrony Zabytków¹ określając między innymi w paragrafie 6, że „w oddziałach tworzy się stanowiska lub wydziały do wykonywania zadań, szczególnie w zakresie: ...spraw obronnych i ochrony cywilnej”. Powyższe pozwala na realizację przez Służbę Ochrony Zabytków na terenie województwa zadań związanych z ochroną dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego w tym sporządzania planów ochrony na szczeblu wojewódzkim, nadzorowania prac w instytucjach kultury, podejmowania czynności kontrolnych i prowadzenia różnego rodzaju szkoleń dotyczących ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń.

4.3. Kodeks karny

W prawie polskim sankcje wobec osób, które w czasie działań zbrojnych dopuściły się naruszeń postanowień Konwencji haskiej określają przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks kar-

¹ DzU nr 39, poz. 391.

ny.¹ W rozdziale XVI Kodeksu zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne” określona została między innymi odpowiedzialność za naruszenie postanowień Konwencji haskiej. Art. 125 paragraf 1 brzmi „Kto na obszarze okupowanym, zajęтым lub na którym toczą się działania zbrojne, naruszając prawo międzynarodowe, niszczy, uszkadza lub zawiera dobro kultury, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10”. Paragraf 2 tego artykułu stanowi, że „Jeżeli czyn dotyczy dobra mającego szczególne znaczenie dla kultury, sprawca podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3”.

W art. 126 ustawy określona została odpowiedzialność za niezgodne z prawem użycie znaku ochronnego dóbr kultury. Paragraf 2 art. 124 mówi, że karze do lat trzech podlega ten, kto w czasie działań zbrojnych używa niezgodnie z prawem międzynarodowym znaku ochronnego dla dóbr kultury.

Wprowadzenie powyższych postanowień do Kodeksu karnego czyni zadość wymaganiom art. 28 Konwencji haskiej z 1954 roku, zobowiązującej państwa Strony Konwencji do wprowadzenia do swoich systemów prawa karnego sankcji za czyny stanowiące naruszenie Konwencji.

4.4. Ustawy o muzeach, bibliotekach, ochronie osób i mienia

Zasady ochrony dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń znalazły swoje odzwierciedlenie także w innych ustawach. Dotyczą one w szczególności ochrony zbiorów muzealnych, bibliotecznych, osób i mienia.

W ustawie z dnia 21 listopada 1996 roku o muzeach² w art. 2 określono, że jednym z zadań muzeów jest „przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo oraz magazynowanie ich, w sposób dostępny do celów naukowych”.

W art. 5 określono, że podmioty tworzące muzea obowiązane są do zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom oraz, że „Minister Kultury i Sztuki, w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji określi, w drodze rozporządzenia, zasady zabez-

¹ DzU nr 88, poz. 553.

² DzU z 1997 r. nr 5, poz. 24.

pieczenia zbiorów przed pożarami, kradzieżami i innymi niebezpieczeństwami grożącymi zniszczeniem lub utratą muzealiów oraz sposoby przygotowania zbiorów do ewakuacji w razie powstania zagrożenia". Projekt rozporządzenia wykonawczego został opracowany w Ministerstwie Kultury, przewiduje się, że 2002 roku wejdzie w życie.

W ustawie z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach¹ w art. 4 określono, że jednym z podstawowych zadań bibliotek jest „gromadzenie, opracowanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych”. Zbiory posiadające wyjątkową wartość i znaczenie dla dziedzictwa narodowego stanowią, w całości lub części, narodowy zasób biblioteczny. Narodowy zasób biblioteczny podlega szczególnej ochronie. W artykule 6 ust. 3 określono, że „Minister Kultury i Sztuki, w porozumieniu z właściwymi ministrami, ustali w drodze rozporządzenia, wykaz bibliotek, których zbiory tworzą narodowy zasób biblioteczny, określi organizację tego zasobu oraz zasady i zakres jego szczególnej ochrony”.

Minister Kultury i Sztuki rozporządzeniem z dnia 24 listopada 1998 roku określił powyższe zasady.² Szczególna ochrona zasobu zgodnie z paragrafem 5 polega na „sporządzeniu planu ochrony zasobu, zabezpieczeniu przed zniszczeniem w schronach, budowłach ochronnych w obrębie jednostki organizacyjnej oraz na zorganizowaniu odpowiedniej ochrony, utrwalaniu zasobu na innych nośnikach, ograniczaniu udostępniania zasobu wyłącznie do celów naukowych i ekspozycyjnych innym bibliotekom lub instytucjom zapewniającym właściwe warunki ich zabezpieczenia”.

W ustawie z dnia 22 sierpnia 1997 roku o ochronie osób i mienia³ określono obszary, obiekty i urządzenia podlegające obowiązkowej ochronie w zakresie ochrony innych ważnych interesów państwa. Do obszarów tych art. 5 ust. 2 zalicza między innymi „muzea i inne obiekty, w których zgromadzone są dobra kultury narodowej i archiwa państwowe”. Szczegółowy zaś wykaz obszarów, obiektów i urządzeń sporządzają: Prezes Narodowego Banku Polskiego, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, ministrowie, kierownicy urzędów centralnych i wojewodowie w stosunku do podległych, podporządkowanych lub

¹ DzU nr 85, poz. 539.

² DzU nr 146, poz. 955.

³ DzU nr 114, poz. 740 ze zm.

nadzorowanych jednostek organizacyjnych. Umieszczenie w wykazie określonego obszaru, obiektu lub urzędnika następuje w drodze decyzji administracyjnej.

Kierownicy jednostek organizacyjnych objętych obowiązkową ochroną są zobowiązani do opracowania planu ochrony uzgodnionego z właściwą komendą policji.

W art. 6 ustawy określono, że na wniosek Prezesa Narodowego Banku Polskiego, Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji oraz zainteresowanych ministrów lub kierowników urzędów centralnych Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji może wprowadzić dla jednostek organizacyjnych podległych lub podporządkowanych wnioskującemu organowi, albo przez niego nadzorowanych, regulaminy ogólnych warunków i trybu wykonywania ochrony obszarów, obiektów i urzędzeń podlegających obowiązkowej ochronie. Projekt takiego regulaminu obecnie jest przygotowywany w resorcie kultury i dotyczył będzie jednostek resortu objętych obowiązkową ochroną, których obecnie jest 45.

Skuteczna ochrona dóbr kultury przed zagrożeniami czasu pokoju oraz na wypadek wojny wymaga jednak ciągłego szkolenia osób odpowiedzialnych, utrzymywania planów ochrony w aktualności, okresowej nowelizacji i aktualizacji.

Minimalizacja strat w razie wystąpienia zagrożenia przez dobrą organizację akcji ratowniczej to jeden z podstawowych obowiązków osób odpowiedzialnych za ochronę dóbr kultury.

Pakiet aktów prawa międzynarodowego, jak i prawa wewnętrznego dają podstawy do podjęcia prac organizacyjnych, organizacji szkoleń i ćwiczeń.

Ważnym zadaniem jest też aby te przepisy dotarły do wszystkich odpowiedzialnych za ochronę dóbr kultury, w tym wojskowych przygotowujących instrukcje, wewnętrzne zarządzenia i wytyczne. Powinny one mieć też swoje odzwierciedlenie w organizowanych ćwiczeniach wojsk, grach decyzyjnych jak i systemie szkolnictwa wojskowego, aby właściwie przygotować kadre dowódczą do przyszłej wojny.

DOKUMENTY

**OCHRONA DÓBR KULTURY W CZASIE ZAGROŻENIA
BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA I WOJNY**

**KONWENCJA O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH
W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO WRAZ
Z REGULAMINEM WYKONAWCZYM
DO TEJ KONWENCJI ORAZ PROTOKÓŁ
O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KON-
FLIKTU ZBROJNEGO, PODPISANE W HADZE
DNIA 14 MAJA 1954 ROKU**

(DzU z 1957 r. nr 46, poz. 212, załącznik)

**AKT KOŃCOWY KONFERENCJI MIĘDZYRZĄDOWEJ
W SPRAWIE OCHRONY DÓBR KULTURALNYCH
W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO**

Konferencja zwołana przez Organizację Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury w celu opracowania i przyjęcia Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego,

Regulaminu wykonawczego do tejże Konwencji oraz

Protokołu dotyczącego Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego,

odbyła się w Hadze na zaproszenie Rządu Holandii od dnia 21 kwietnia do dnia 14 maja 1954 r. i przeprowadziła obrady nad projektami przygotowanymi przez Organizację Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Konferencja ustaliła następujące teksty:

Konwencję haską o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego oraz Regulamin wykonawczy do tejże Konwencji;

Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.

Konwencję, Regulamin i Protokół, których teksty zostały zredagowane w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim, załącza się do niniejszego Aktu.

Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury sporządzi tłumaczenie tych tekstów na inne języki urzędowe Konferencji generalnej.

Konferencja przyjęła ponadto trzy rezolucje, które załącza się do niniejszego Aktu.

Na dowód czego niżej podpisani, należycie upoważnieni przez swoje Rządy, podpisali niniejszy Akt Końcowy.

Sporządzono w Hadze, dnia 14 maja 1954 r. w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim. Oryginał oraz załączone do niego dokumenty będą złożone w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

KONWENCJA O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO

Wysokie umawiające się Strony,
stwierdzając, że dobra kulturalne doznały poważnych szkód w toku ostatnich konfliktów i że w następstwie rozwoju techniki wojennej grozi im coraz bardziej zniszczenie;

przeświadczone, że szkody wyrządzone dobrom kulturalnym, do jakiegokolwiek należałyby one narodu, stanowią uszczerbek w dziedzictwie kulturalnym całej ludzkości, gdyż każdy naród ma swój udział w kształtowaniu kultury światowej;

zważywszy, że zachowanie dziedzictwa kulturalnego posiada wielkie znaczenie dla wszystkich narodów świata i że jest rzeczą doniosłą zapewnić temu dziedzictwu ochronę międzynarodową;

kierując się zasadami dotyczącymi ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, jakie ustalono w Konwencjach haskich z lat 1899 i 1907 oraz w Pakcie waszyngtońskim z dnia 15 kwietnia 1935 r.;

zważywszy, że ochrona tych dóbr, aby być skuteczną, powinna być zorganizowana już w czacie pokoju w drodze środków zarówno powziętych przez poszczególne państwa, jak i międzynarodowych;

postanawiając poczynić wszelkie możliwe kroki dla ochrony dóbr kulturalnych;

zgodziły się na następujące postanowienia:

Rozdział I Ogólne postanowienia dotyczące ochrony

Artykuł 1 Definicja dóbr kulturalnych

W rozumieniu niniejszej Konwencji uważa się za dobra kulturalne, bez względu na ich pochodzenie oraz na osobę ich właściciela:

a) dobra ruchome lub nieruchome, które posiadają wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu, na przykład zabytki architektury, sztuki lub historii, zarówno religijne, jak świeckie; stanowiska archeologiczne; zespoły budowlane posiadające jako takie znaczenie historyczne lub artystyczne; dzieła sztuki, rękopisy, książki i inne przedmioty o znaczeniu artystycznym, historycznym lub archeologicznym, jak również zbiory naukowe i poważne zbiory książek, archiwaliów lub reprodukcji wyżej określonych dóbr;

b) gmachy, których zasadniczym i stosowanym w praktyce przeznaczeniem jest przechowywanie lub wystawianie dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a), na przykład muzea, wielkie biblioteki, składnice archiwalne, jak również schrony mające na celu przechowywanie w razie konfliktu zbrojnego, dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a);

c) ośrodki obejmujące znaczną ilość dóbr kulturalnych określonych pod lit. a) i b), zwane w dalszym ciągu „ośrodkami zabytkowymi”.

Artykuł 2 Ochrona dóbr kulturalnych

Ochrona dóbr kulturalnych w rozumieniu niniejszej Konwencji obejmuje opiekę nad nimi oraz ich poszanowanie.

Artykuł 3 Opieka nad dobrami kulturalnymi

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się przygotować już w czasie pokoju opiekę nad dobrami kulturalnymi położonymi na ich własnym terytorium wobec dających się przewidzieć następstw konfliktu zbrojnego podejmując w tym celu kroki, jakie uznają za stosowne.

Artykuł 4 Poszanowanie dóbr kulturalnych

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się szanować dobra kulturalne położone zarówno na ich własnym terytorium, jak na terytoriach innych Wysokich Umawiających się Stron, przez powstrzymanie się od używania tych dóbr i ich bezpośredniego otoczenia oraz środków przeznaczonych do ich ochrony do celów, które mogłyby wystawić te dobra w razie konfliktu zbrojnego na zniszczenie lub uszkodzenie, oraz przez powstrzymanie się wobec nich od wszelkich aktów nieprzyjacielskich.

2. Zobowiązania określone w ust. 1 niniejszego artykułu mogą być uchylone w takim jedynie wypadku, gdy uchYLENIA wymaga w sposób kategoryczny konieczność wojskowa.

3. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się ponadto zakazać wszelkich aktów kradzieży, rabunku lub bezprawnego przywłaszczenia dóbr kulturalnych, jakkolwiek przybrałyby one formę, jak również wszelkich aktów wandalizmu wymierzonych przeciw nim, zapobiegać takim aktom, a w razie potrzeby powodować ich zaprzestanie. Powstrzymają się również od stosowania rekwizycji wobec dóbr kulturalnych ruchomych położonych na terytorium którejkolwiek innej Wysokiej Umawiającej się Strony.

4. Wysokie Umawiające się Strony powstrzymają się od wszelkich środków odwetu wymierzonych przeciw dobrom kulturalnym.

5. Wysoka Umawiająca się Strona nie może uchylać się od zobowiązań, określonych w niniejszym artykule, w stosunku do którejkolwiek innej Wysokiej Umawiającej się Strony, powołując się na okoliczność, że Strona ta nie zastosowała środków opieki przewidzianych w art. 3.

Artykuł 5 Okupacja

1. Wysokie Umawiające się Strony, które okupują w całości lub w części terytorium innej Wysokiej Umawiającej się Strony, powinny w miarę możliwości popierać wysiłki właściwych władz narodowych terytorium okupowanego, mając na celu zapewnienie opieki nad jego dobrami kulturalnymi i ich zachowanie.

2. Jeżeli dla zachowania dóbr kulturalnych położonych na terytorium okupowanym, a uszkodzonych przez działania wojenne konieczne są kroki natychmiastowe i jeżeli właściwe władze narodowe nie mogą ich podjąć, Mocarstwo okupujące przedsięwzięmie w miarę możliwości najkonieczniejsze środki zachowawcze w ścisłej współpracy z tymi władzami.

3. Każda Wysoka Umawiająca się Strona, której rząd uważany jest za rząd legalny przez członków ruchu oporu, zwróci w miarę możliwości ich uwagę na obowiązek przestrzegania postanowień Konwencji dotyczących poszanowania dóbr kulturalnych.

Artykuł 6

Oznaczanie dóbr kulturalnych

Zgodnie z postanowieniami art. 16 dobra kulturalne mogą być zapatrzone w znak rozpoznawczy ułatwiający ich identyfikację.

Artykuł 7

Środki o charakterze wojskowym

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się wprowadzić już w czasie pokoju w regulaminach lub instrukcjach, przeznaczonych do użytku swoich wojsk, postanowienia, któreby zapewniły przestrzeganie niniejszej Konwencji, oraz wpoić członkom swoich sił zbrojnych poczucie szacunku dla kultury i dóbr kulturalnych wszystkich narodów.

2. Zobowiązują się one przygotować lub utworzyć już w czasie pokoju, w łonie swoich sił zbrojnych, bądź komórki organizacyjne, bądź zespół osób o specjalnych kwalifikacjach, którego zadaniem będzie czuwanie nad poszanowaniem dóbr kulturalnych i współpraca z władzami cywilnymi, do których należy opieka nad tymi dobrami.

Rozdział II

O ochronie specjalnej

Artykuł 8

Przyznawanie ochrony specjalnej

1. Ochroną specjalną może być objęta ograniczona ilość schronów przeznaczonych do przechowywania dóbr kulturalnych ruchomych

w razie konfliktu zbrojnego oraz ośrodków zabytkowych i innych dóbr kulturalnych nieruchomych o bardzo wielkim znaczeniu, pod warunkiem, że:

a) znajdują się w dostatecznej odległości od wielkich ośrodków przemysłowych oraz od wszelkich ważnych obiektów wojskowych stanowiących punkty wrażliwe, jak na przykład lotnisk, radiowych stacji nadawczych, zakładów pracujących na rzecz obrony narodowej, portów lub dworców kolejowych o pewnym znaczeniu, jak również wielkich linii komunikacyjnych;

b) nie są użytkowane do celów wojskowych.

2. Schron dla dóbr kulturalnych ruchomych może być objęty ochroną specjalną bez względu na swoje położenie, jeżeli jest zbudowany w taki sposób, że według wszelkiego prawdopodobieństwa nie może ponieść szkody w bombardowaniu.

3. Ośrodek zabytkowy uważa się za użytkowany do celów wojskowych, jeżeli służy do przemieszczania, chociażby tylko tranzytowego, osób wojskowych lub materiału wojskowego, jak również jeżeli jest terenem czynności bezpośrednio związanych z działaniami wojskowymi, z kwaterunkiem osób wojskowych iub z produkcją materiału wojennego.

4. Natomiast nie jest uważane za użytkowanie do celów wojskowych strzeżenie dóbr kulturalnych wymienionych w ust. 1 przez uzbrojonych strażników specjalnie powołanych do tego zadania ani obecność w pobliżu dóbr kulturalnych sił policyjnych, do których stałego zakresu działania należy zapewnienie porządku publicznego.

5. Dobro kulturalne, wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu, położone w pobliżu ważnego obiektu wojskowego w rozumieniu tegoż ustępu, może być jednak objęte ochroną specjalną. Jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona, która składa o to wniosek, zobowiąże się, że w razie konfliktu zbrojnego zaniecha wszelkiego użytkowania odnośnego obiektu, a w szczególności, gdy chodzi o port, dworzec kolejowy lub lotnisko – wyłączy go z wszelkiego ruchu komunikacyjnego. Wyłączenie takie powinno być przygotowane już w czasie pokoju.

6. Ochrona specjalna zostaje przyznana dobru kulturalnemu przez wpisanie go do „Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną”. Wpis ten może być dokonany jedynie w sposób zgodny z postanowieniami niniejszej Konwencji i w warunkach określonych w Regulaminie Wykonawczym.

Artykuł 9

Nietykalność dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się zapewnić nietykalność dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną przez powstrzymanie się, z chwilą wciągnięcia do Międzynarodowego Rejestru, od wszelkich aktów nieprzyjacielskich skierowanych przeciw tym dobrom oraz od wszelkiego użytkowania bądź ich samych, bądź ich otoczenia do celów wojskowych, z wyjątkiem wypadków przewidzianych w art. 8 ust. 5.

Artykuł 10

Oznaczenie i kontrola

W razie konfliktu zbrojnego dobra kulturalne objęte ochroną specjalną powinny być zaopatrzone w znak rozpoznawczy opisany w art. 16 oraz udostępnione międzynarodowej kontroli w sposób określony w Regulaminie Wykonawczym.

Artykuł 11

Cofnięcie przywileju nietykalności

1. Jeżeli jedna z Wysokich Umawiających się Stron dopuści się w stosunku do dobra kulturalnego objętego ochroną specjalną pogwałcenia zobowiązań wynikających z art. 9, Strona przeciwna jest na czas trwania tego pogwałcenia zwolniona z obowiązku zapewnienia odnośnemu dobru nietykalności. Jednakże, o ile uważa to tylko za możliwe, wystosowuje wpiery wezwanie o położenie kresu pogwałceniu w odpowiednim terminie.

2. Poza wypadkami przewidzianymi w ust. 1 niniejszego artykułu przywilej nietykalności dobra kulturalnego objętego ochroną specjalną może być cofnięty jedynie w wypadkach nie dającej się uniknąć konieczności wojskowej i jedynie na czas jej trwania. Stwierdzić, że konieczność taka zachodzi, może jedynie dowódca jednostki odpowiadającej dywizji bądź wyższej. We wszystkich wypadkach, w których okoliczności na to pozwalają, decyzja cofnięcia przywileju nietykalności będzie komunikowana odpowiednio wcześniej Stronie przeciwnej.

3. Strona cofająca przywilej nietykalności powinna zawiadomić o tym możliwie najrychlej, pisemnie i z podaniem motywów, Komisarza Generalnego Dóbr Kulturalnych przewidzianego w Regulaminie Wykonawczym.

Rozdział III

O transportach dóbr kulturalnych

Artykuł 12

Transport pod ochroną specjalną

1. Transport mający za wyłączny cel przewiezienie dóbr kulturalnych bądź w obrębie pewnego terytorium, bądź na inne terytorium, może na wniosek zainteresowanej Wysokiej Umawiającej się Strony odbywać się pod ochroną specjalną w warunkach przewidzianych w Regulaminie Wykonawczym.

2. Transport pod ochroną specjalną pozostaje pod nadzorem międzynarodowym przewidzianym w Regulaminie Wykonawczym i powinien być zaopatrzony w znak rozpoznawczy określony w art. 16.

3. Wysokie Umawiające się Strony powstrzymają się od wszelkich aktów nieprzyjacielskich wobec transportu pozostającego pod ochroną specjalną.

Artykuł 13

Transport w wypadkach nagłych

1. Jeżeli jedna z Wysokich Umawiających się Stron uważa, że bezpieczeństwo pewnych dóbr kulturalnych wymaga ich przewiezienia, sprawa zaś jest tak nagła, że procedura przewidziana w art. 12 nie może być zastosowana, zwłaszcza na początku konfliktu zbrojnego, transport można zaopatrzyć w znak rozpoznawczy określony w art. 16, chyba że transport taki był już przedmiotem prośby o przyznanie przywileju nietykalności w rozumieniu art. 12, która została odrzucona. O transporcie należy w miarę możliwości zawiadomić Strony przeciwne. Transport kierujący się ku terytorium innego kraju nie może w żadnym razie używać znaku rozpoznawczego, jeżeli nie przyznano mu wyraźnie przywileju nietykalności.

2. Wysokie Umawiające się Strony przedsięwzją w miarę możliwości środki ostrożności konieczne do ochrony transportów, przewidzianych w ust. 1 niniejszego artykułu, a zaopatrzonych w znak rozpoznawczy, przed skierowanymi przeciw nim aktami nieprzyjacielskimi.

Artykuł 14

Nietykalność wobec zajęcia, zdobyczy i łupu

1. Przywilej nietykalności wobec zajęcia, zdobyczy i łupu przysługuje:

a) dobrom kulturalnym korzystającym z ochrony specjalnej przewidzianej w art. 12 bądź w art. 13;

b) środkiem transportowym przeznaczonym wyłącznie do przewozu tych dóbr.

2. Niniejszy artykuł nie zawiera żadnego ograniczenia prawa wizyty i rewizji.

Rozdział IV

O personelu

Artykuł 15

Personel

W granicach, w jakich daje się to pogodzić z wymaganiami bezpieczeństwa, personel przydzielony do ochrony dóbr kulturalnych powinien być w interesie tych dóbr szanowany; jeśli dostanie się w ręce strony przeciwnej powinien mieć możliwość dalszego pełnienia swych funkcji, o ile powierzone mu dobra kulturalne dostaną się również w ręce strony przeciwnej.

Rozdział V

O znaku rozpoznawczym

Artykuł 16

Znak Konwencji

1. Znakiem rozpoznawczym Konwencji jest tarcza skierowana ostrzem w dół, podzielona wzdłuż przekątnych na cztery pola, dwa błękitne i dwa białe (tarcza herbowa złożona z błękitnego kwadratu, którego jeden z kątów tworzy ostrze tarczy, oraz umieszczonego nad nim błękitnego trójkąta, rozgraniczonych po każdej stronie białym trójkątem).

2. Znak używa się bądź pojedynczo, bądź potrójnie w układzie trójkątnym (z jedną tarczą u dołu), w warunkach określonych w art. 17.

Artykuł 17 Sposób użycia znaku

1. Znak rozpoznawczy w układzie potrójnym może być używany jedynie do identyfikacji:

- a) dóbr kulturalnych nieruchomości korzystających z ochrony specjalnej;
- b) transportów dóbr kulturalnych w warunkach określonych w art. 12 i 13;
- c) schronów zaimprovizowanych w warunkach określonych w Regulaminie Wykonawczym.

2. Pojedynczy znak rozpoznawczy może być używany jedynie do identyfikacji:

- a) dóbr kulturalnych nie korzystających z ochrony specjalnej;
- b) osób sprawujących czynności kontrolne zgodnie z Regulaminem Wykonawczym;
- c) personelu przydzielonego do ochrony dóbr kulturalnych;
- d) kart tożsamości określonych w Regulaminie Wykonawczym.

3. W czasie konfliktu zbrojnego zabrania się używania znaku rozpoznawczego w jakichkolwiek innych wypadkach poza wymienionymi w poprzednich ustępach niniejszego artykułu oraz używania do jakichkolwiek celów znaku podobnego do znaku rozpoznawczego.

4. Znak rozpoznawczy nie może być umieszczony na dobrze kulturowym nieruchomości, o ile równocześnie nie umieści się na widocznym miejscu odpowiednio podpisanego i datowanego upoważnienia wystawionego przez właściwą władzę Wysokiej Umawiającej się Strony.

Rozdział VI O zakresie zastosowania konwencji

Artykuł 18 Zastosowanie Konwencji

1. Z wyjątkiem postanowień, które powinny wejść w życie już w czasie pokoju, niniejsza Konwencja będzie stosowana w razie wojny wypowiedzianej lub jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego, jaki może powstać, bądź pomiędzy dwiema Wysokimi Umawiającymi

się Stronami, bądź większą ich ilością, nawet jeżeli stan wojny przez jedną lub więcej z nich nie został uznany.

2. Konwencja będzie stosowana również we wszystkich wypadkach okupacji bądź całego terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron bądź jego części, nawet jeżeli okupacja ta nie napotka żadnego zbrojnego oporu.

3. Mocarstwa będące stronami niniejszej Konwencji pozostaną związane nią w swoich wzajemnych stosunkach, nawet jeżeli jedno z Mocarstw biorących udział w konflikcie nie jest jej stroną. Będą ponadto związane Konwencją również w stosunku do tego Mocarstwa, o ile oświadczy ono, że przyjmuje jej postanowienia i o ile je stosuje.

Artykuł 19

Konflikty nie mające charakteru międzynarodowego

1. W razie konfliktu zbrojnego nie posiadającego charakteru międzynarodowego, a powstałego na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, każda ze stron konfliktu będzie obowiązana stosować co najmniej postanowienia niniejszej Konwencji, które dotyczą poszanowania dóbr kulturalnych.

2. Strony konfliktu będą dążyły do wprowadzenia w życie, w drodze układów specjalnych, w całości lub w części również pozostałych postanowień niniejszej Konwencji.

3. Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury może zaofiarować stronom konfliktu swe usługi.

4. Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną stron konfliktu.

Rozdział VII

O wykonaniu konwencji

Artykuł 20

Regulamin Wykonawczy

Szczegóły dotyczące sposobu stosowania niniejszej Konwencji są określone w Regulaminie Wykonawczym, który stanowi jej integralną część.

Artykuł 21 Mocarstwa opiekuńcze

Niniejsza Konwencja i jej Regulamin Wykonawczy będą stosowane przy współpracy Mocarstw Opiekuńczych, którym powierzono czuwanie nad interesami Stron konfliktu.

Artykuł 22 Postępowanie pojednawcze

1. Mocarstwa Opiekuńcze udziela swych dobrych usług we wszystkich wypadkach, w których uznają to za wskazane w interesie dóbr kulturalnych, zwłaszcza jeżeli pomiędzy Stronami konfliktu powstanie różnica zdań co do stosowania lub interpretacji postanowień niniejszej Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego.

2. W tym celu każde z Mocarstw Opiekuńczych może bądź na zaproszenie jednej ze Stron lub Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, bądź z własnej inicjatywy zaproponować Stronom konfliktu zebranie ich przedstawicieli, a w szczególności przedstawicieli władz powołanych do ochrony dóbr kulturalnych, w razie potrzeby na odpowiednio wybranym terytorium neutralnym.

Strony konfliktu obowiązane są przychylić się do otrzymanej propozycji odbycia zebrania. Mocarstwa Opiekuńcze zgłaszają do aprobaty Stronom konfliktu nazwisko osobistości bądź będącej obywatelem Mocarstwa neutralnego, bądź zaproponowanej przez Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, która będzie zaproszona do udziału w tym zebraniu w charakterze przewodniczącego.

Artykuł 23 Pomoc UNESCO

1. Wysokie Umawiające się Strony mogą zwrócić się do Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury z prośbą o pomoc techniczną w zorganizowaniu ochrony swoich dóbr kulturalnych lub w związku z jakimkolwiek innym zagadnieniem wynikającym ze stosowania bądź niniejszej Konwencji, bądź jej Regulaminu Wykonawczego. Organizacja udziela tej pomocy w granicach swojego programu i swoich możliwości.

2. Organizacja jest uprawniona do występowania z własnej inicjatywy z propozycjami na ten temat wobec Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 24 Układy specjalne

1. Wysokie Umawiające się Strony mogą zawierać układy specjalne co do wszelkich zagadnień, które ich zdaniem wymagają oddzielnego uregulowania.

2. Nie może być zawarty żaden układ specjalny umniejszający ochronę, jaką niniejsza Konwencja zapewnia dobrom kulturalnym i personelowi przydzielonemu do ich ochrony.

Artykuł 25 Rozpowszechnienie Konwencji

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się rozpowszechnić w swoich krajach tekst niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego możliwie najszerzej, zarówno w czasie pokoju, jak i w czasie konfliktu zbrojnego. Zobowiązują się w szczególności włączyć ich nauczanie do programów szkolenia wojskowego, a w miarę możliwości również cywilnego, tak aby zasady ich mogły być znane całej ludności, a zwłaszcza siłom zbrojnym i personelowi przydzielonemu do ochrony dóbr kulturalnych.

Artykuł 26 Przekłady i sprawozdania

1. Wysokie Umawiające się Strony prześlą sobie wzajemnie, za pośrednictwem Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, urzędowe przekłady niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego.

2. Ponadto, co najmniej raz na cztery lata, prześlą One Dyrektorowi Generalnemu Sprawozdanie zawierające informacje, jakich udzielenie uznają za stosowne, o środkach powziętych, przygotowanych lub zamierzonych przez ich właściwe władze celem wykonania niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego.

Artykuł 27 Zebrania

1. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury może zwoływać za zgodą Rady Wykonawczej zebrania przedstawicieli Wysokich Umawiających się Stron. Obowiązany jest zwołać zebranie, jeśli prosi o to co najmniej jedna piąta ogólnej ilości Wysokich Umawiających się Stron.

2. Niezależnie od wszelkich innych kompetencji przyznanych mu przez niniejszą Konwencję i jej Regulamin Wykonawczy, zadaniem zebrania jest badanie zagadnień związanych ze stosowaniem niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego oraz formułowanie na ten temat zaleceń.

3. Zebranie może ponadto przystąpić do rewizji Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego, z zachowaniem postanowień art. 39, jeżeli reprezentowana jest na nim większość Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 28 Sankcje

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się powziąć w ramach swoich systemów prawa karnego wszelkie konieczne środki, ażeby osoby, które dopuściły się naruszenia niniejszej Konwencji lub nakazały jej naruszenie, były bez względu na swoje obywatelstwo ściągane i osiągnięte sankcjami bądź karnymi, bądź dyscyplinarnymi.

Postanowienia końcowe

Artykuł 29 Języki

1. Niniejszą Konwencję sporządzono w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim; wszystkie te cztery teksty są równie autentyczne.

2. Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury poleci sporządzić przekłady na inne języki urzędowe swojej Konferencji Generalnej.

Artykuł 30 Podpisanie

Niniejsza Konwencja będzie nosiła datę 14 maja 1954 r., a możliwość podpisania jej będą miały aż do dnia 31 grudnia 1954 r. wszystkie państwa zaproszone na konferencję, która odbyła się w Hadze od dnia 21 kwietnia do dnia 14 maja 1954 r.

Artykuł 31 Ratyfikacja

1. Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji przez podpisujące ją Państwa zgodnie z procedurą konstytucyjną każdego z nich.

2. Dokumenty ratyfikacyjne będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 32 Przystąpienie

Począwszy od dnia jej wejścia w życie do niniejszej Konwencji będą mogły przystąpić wszystkie Państwa wymienione w art. 30, które jej nie podpisały, jak również każde inne Państwo zaproszone do przystąpienia przez Radę Wykonawczą Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 33 Wejście w życie

1. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie w trzy miesiące po złożeniu pięciu dokumentów ratyfikacyjnych.

2. Następnie dla każdej z Wysokich Umawiających się Stron będzie ona wchodziła w życie w trzy miesiące po złożeniu przez Nią dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

3. W sytuacjach określonych w art. 18 i 19 dokumenty ratyfikacji lub przystąpienia, złożone przez Strony konfliktu czy to przed rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich lub okupacji, czy też po nim, wywołują skutki prawne natychmiast.

Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury roześle w takich wypadkach zawiadomienia przewidziane w art. 38 jak najszybszą drogą.

Artykuł 34 Stosowanie

1. Każde z Państw będących stronami Konwencji w dniu jej wejścia w życie poweźmie w ciągu sześciu miesięcy wszelkie niezbędne środki, aby była ona istotnie stosowana.

2. Dla każdego Państwa, które złoży dokument ratyfikacyjny lub dokument przystąpienia po dniu wejścia w życie Konwencji, okres tych sześciu miesięcy będzie biegł od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 35 Rozszerzenie zasięgu terytorialnego Konwencji

Każda z Wysokich Umawiających się Stron bądź w chwili ratyfikacji lub przystąpienia, bądź w dowolnym innym czasie, będzie mogła oświadczyć w drodze notyfikacji skierowanej do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, że niniejsza Konwencja rozciąga się na wszystkie lub niektóre spośród terytoriów, za których stosunki międzynarodowe Strona ta jest odpowiedzialna. Notyfikacja ta wywoła skutki prawne w trzy miesiące po dniu jej otrzymania.

Artykuł 36 Stosunek do poprzednich Konwencji

1. W stosunkach pomiędzy Mocarstwami, które są związane Konwencjami Haskimi z dnia 29 lipca 1899 r. bądź z dnia 18 października 1907 r., dotyczącymi praw i zwyczajów wojny lądowej (IV) oraz bombardowania w czasie wojny przez siły morskie (IX), a które są stronami Konwencji niniejszej, uzupełni ona wyżej wymienioną Konwencję (IX) i Regulamin załączony do wyżej wymienionej Konwencji (IV) oraz zastąpi znak opisany w art. 5 wyżej wymienionej Konwencji (IV) znakiem opisanym w art. 16 Konwencji niniejszej dla wypadków, w których Konwencja i jej Regulamin Wykonawczy przewidują używanie tego znaku rozpoznawczego.

2. W stosunkach pomiędzy Mocarstwami związanymi Paktem Wyszynctońskim z dnia 15 kwietnia 1935 r. o ochronie instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych (Paktem Roericha), a które są Stronami Konwencji niniejszej, uzupełni ona Pakt Roericha oraz zastąpi flagę rozpoznawczą opisaną w art. III Paktu znakiem opisanym w art. 16 Konwencji niniejszej dla wypadków, w których Konwencja i jej Regulamin Wykonawczy przewidują używanie tego znaku rozpoznawczego.

Artykuł 37 Wypowiedzenie

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła wypowiedzieć niniejszą Konwencję zarówno we własnym imieniu, jak w imieniu każdego z terytoriów, za których stosunki międzynarodowe jest odpowiedzialna.

2. Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

3. Wypowiedzenie wywoła skutki prawne w rok po otrzymaniu dokumentu wypowiedzenia. Jeżeli jednak w chwili upływu tego roku Strona wypowiadająca będzie wmieszana w konflikt zbrojny, skutki prawne wypowiedzenia ulegną zawieszeniu aż do zakończenia kroków nieprzyjacielskich lub też czynności mających na celu repatriację dóbr kulturalnych, w zależności od tego, który z tych terminów jest późniejszy.

Artykuł 38 Zawiadomienia

Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury będzie zawiadamiał Państwa, o których mowa w art. 30 i 32, oraz Organizację Narodów Zjednoczonych o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacji, przystąpienia lub przyjęcia, wymienionych w art. 31, 32 i 39, jak również o notyfikacjach i wypowiedzeniach, wymienionych w art. 35, 37 i 39.

Artykuł 39

Rewizja Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron może zgłosić poprawki do niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego. Każda zgłoszona poprawka będzie zakomunikowana Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, który prześle jej tekst wszystkim Wysokim Umawiającym się Stronom, prosząc je zarazem o wypowiedzenie się w ciągu czterech miesięcy.

a) czy życzą sobie, aby została zwołana konferencja dla rozpatrzenia zgłoszonej poprawki;

b) czy też są zdania, że poprawkę należy przyjąć bez zwoływania konferencji;

c) czy wreszcie są zdania, że poprawkę należy odrzucić bez zwoływania konferencji.

2. Dyrektor Generalny prześle wszystkim Wysokim Umawiającym się Stronom odpowiedzi otrzymane w wykonaniu ust. 1 niniejszego artykułu.

3. Jeżeli wszystkie Wysokie Umawiające się Strony, które w przepisany terminie złożyły swą wypowiedź na ręce Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Zawiadomią go zgodnie z lit. b) ust. 1 niniejszego artykułu, że ich zdaniem poprawkę należy przyjąć bez zwoływania konferencji, Dyrektor Generalny przeprowadzi notyfikację ich decyzji zgodnie z art. 38. Poprawka wywoła skutki prawne wobec wszystkich Wysokich Umawiających się Stron z upływem dziewięćdziesięciu dni od daty tej notyfikacji.

4. Dyrektor Generalny zwoła konferencję Wysokich Umawiających się Stron dla rozpatrzenia zgłoszonej poprawki, jeśli o zwołanie takiej konferencji prosi go co najmniej jedna trzecia ogólnej ilości Wysokich Umawiających się Stron.

5. Poprawki do Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego, rozpatrzone w sposób przewidziany w ustępie poprzednim, wejdą w życie jedynie wówczas, gdy zostaną uchwalone jednomyślnie przez Wysokie Umawiające się Strony reprezentowane na konferencji, a następnie przyjęte przez każdą z Wysokich Umawiających się Stron.

6. Przyjęcie przez Wysokie Umawiające się Strony poprawek do Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego, uchwalonych przez konferencję wymienioną w ust. 4 i 5, nastąpi przez złożenie formalnego dokumentu Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

7. Wejście w życie poprawek do niniejszej Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego jedynie poprawiony odpowiednio tekst Konwencji lub Regulaminu Wykonawczego będzie mógł być przedmiotem ratyfikacji lub przystąpienia.

Artykuł 40

Rejestracja

Zgodnie z art. 102 Karty Narodów Zjednoczonych, niniejsza Konwencja będzie zarejestrowana w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Na dowód czego niżej podpisani należycie upoważnieni, podpisali niniejszą Konwencję.

Sporządzono w Hadze dnia 14 maja 1954 r. w jednym egzemplarzu, który będzie złożony w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, a którego uwierzytelnione odpisy będą dostarczone wszystkim Państwom wymienionym w artykułach 30 i 32 oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

REGULAMIN WYKONAWCZY DO KONWENCJI O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO

Rozdział I O kontroli

Artykuł 1

Międzynarodowa lista osobistości

Z chwilą wejścia w życie Konwencji Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury ze-
stawi międzynarodową listę obejmującą wszystkie osobistości, zgło-
szone przez Wysokie Umawiające się Strony jako nadające się do
sprawowania funkcji Komisarza Generalnego do Spraw Dóbr Kulta-
ralnych. Z inicjatywy Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów
Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury lista ta będzie pe-
riodycznie rewidowana, zgodnie z wnioskami zgłaszanymi przez Wy-
sokie Umawiające się Strony.

Artykuł 2

Organizacja kontroli

Z chwilą, gdy Wysoka Umawiająca się Strona stanie się uczest-
niczka konfliktu zbrojnego, do którego ma zastosowanie art. 18 Kon-
wencji:

a) Strona ta wyznacza przedstawiciela dla dóbr kulturalnych poło-
żonych na swoim terytorium, a w razie zajęcia obcego terytorium po-
winna wyznaczyć oddzielnego przedstawiciela dla dóbr kulturalnych,
które się na nim znajdują;

b) Mocarstwo Opiekuncze każdej ze Stron znajdujących się w kon-
flikcie z tą Wysoką Umawiającą się Stroną wyznaczy przy niej dele-
gatów, zgodnie z poniższym art. 3;

c) będzie wyznaczony przy tej Wysokiej Umawiającej się Stronie
Komisarz Generalny do Spraw Dóbr Kulturalnych, zgodnie z poniż-
szym art. 4.

Artykuł 3

Wyznaczenie delegatów Mocarstw Opiekuńczych

Mocarstwo Opiekuńcze wyznacza swoich delegatów spośród członków swojego personelu dyplomatycznego lub konsularnego lub też za zgodą Strony, przy której mają wykonywać swoje zadania, spośród innych osób.

Artykuł 4

Wyznaczenie Komisarza Generalnego

1. Komisarz Generalny do Spraw Dóbr Kulturalnych będzie wybrany spośród osobistości objętych międzynarodową listą za obopólną zgodą przez Stronę, przy której ma wykonywać swoje zadania, oraz przez Mocarstwa Opiekuńcze Stron znajdujących się z nią w konflikcie.

2. Jeżeli Strony w ciągu trzech tygodni od rozpoczęcia rozmów na ten temat nie dojdą do porozumienia, zwrócą się do Prezesa Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z prośbą o wyznaczenie Komisarza Generalnego, który obejmie to stanowisko dopiero po uzyskaniu zgody Strony, przy której ma wykonywać swoje zadania.

Artykuł 5

Uprawnienia delegatów

Delegaci Mocarstw Opiekuńczych stwierdzają naruszenia Konwencji; za zgodą Strony, przy której pełnią swoją misję, badają okoliczności, w jakich naruszenia się wydarzyły; czynią na miejscu demarche, aby ich zaniechano, a w razie potrzeby zawiadamiają o nich Komisarza Generalnego; informują go zarazem bieżąco o swojej działalności.

Artykuł 6

Uprawnienia Komisarza Generalnego

1. Komisarz Generalny do Spraw Dóbr Kulturalnych zajmuje się, wraz z przedstawicielem Strony, przy której pełni swoje zadania, oraz z zainteresowanymi delegatami, wszelkimi przedstawionymi sobie sprawami, które wiążą się z Wykonaniem Konwencji.

2. Posiada on prawo decyzji i nominacji w wypadkach określonych w niniejszym Regulaminie.

3. Ma on prawo – za zgodą Strony, przy której pełni swoje zadania – bądź zarządzić przeprowadzenie dochodzenia, bądź sam je przeprowadzić.

4. Podejmuje on wobec Stron konfliktu lub wobec ich Mocarstw Opiekuńczych wszelkie demarche, jakie uważa za pożyteczne dla wykonania Konwencji.

5. Sporządza on niezbędne sprawozdania na temat wykonania Konwencji i składa je zainteresowanym Stronom, jak również Mocarstwom Opiekuńczym. Odpisy ich przesyła Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, który może posługiwać się jedynie zawartymi w nich danymi technicznymi.

6. W braku Mocarstwa Opiekuńczego Komisarz Generalny pełni funkcje przyznane Mocarstwu Opiekuńczemu w art. 21 i 22 Konwencji.

Artykuł 7

Inspektorzy i rzeczoznawcy

1. Ilekroć Komisarz Generalny do Spraw Dóbr Kulturalnych bądź na prośbę zainteresowanych delegatów, bądź po zasięgnięciu ich zdania, uważa to za konieczne, przedstawia do aprobaty Stronie, przy której pełni swoje zadania, kandydaturę osoby, która miałaby pełnić określoną misję w charakterze inspektora dóbr kulturalnych. Inspektor ten jest odpowiedzialny jedynie przed Komisarzem Generalnym.

2. Komisarz Generalny, delegaci i inspektorzy mogą uciekać się do usług rzeczoznawców, których kandydatury przedstawia się również do aprobaty Stronie wymienionej w poprzednim ustępie.

Artykuł 8

Wykonywanie zadań kontrolnych

Komisarze Generalni do Spraw Dóbr Kulturalnych, delegaci Mocarstw Opiekuńczych, inspektorzy i rzeczoznawcy nie powinni w żadnym razie wykraczać poza granice swoich zadań. Powinni oni w szczególności brać pod uwagę wymagania bezpieczeństwa Wysokiej Umawiającej się Strony, przy której pełnią swoje zadania, i we wszelkich okolicznościach działać zgodnie z wymaganiami sytuacji wojskowej zakomunikowanymi przez tę Wysoką Umawiającą się Stronę.

Artykuł 9

Substytucja Mocarstw Opiekuńczych

Jeżeli Strona konfliktu w ogóle nie korzysta z usług Mocarstwa Opiekuńczego bądź przestaje z nich korzystać, może zwrócić się do jednego z Państw neutralnych z prośbą o objęcie Funkcji Mocarstwa Opiekuńczego w zakresie wyznaczenia Komisarza Generalnego do Spraw Dóbr Kulturalnych zgodnie z procedurą określoną wyżej w art. 4. Wyznaczony w ten sposób Komisarz Generalny powierza w razie potrzeby inspektorom funkcje delegatów Mocarstw Opiekuńczych, określone w niniejszym Regulaminie.

Artykuł 10

Koszty

Uposażenie i wydatki Komisarza Generalnego do Spraw Dóbr Kulturalnych, jak również inspektorów i rzeczoznawców, będą opłacane przez Stronę, przy której pełnią oni swoje zadania.

Uposażenie i wydatki delegatów Mocarstw Opiekuńczych będą przedmiotem porozumienia między tymi Mocarstwami a Państwami, których interesów one bronią.

Rozdział II

O ochronie specjalnej

Artykuł 11

Schrony zaimprovizowane

1. Jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona w czasie konfliktu zbrojnego zmuszona jest przez nieprzewidziane okoliczności do urządzenia schronu zaimprovizowanego i jeżeli pragnie, aby schron taki został umieszczony pod ochroną specjalną, komunikuje to natychmiast Komisarzowi Generalnemu, który przy Niej pełni swoje zadania.

2. Jeżeli Komisarz Generalny jest zdania, że zarówno okoliczności, jak znaczenie ukrytych w zaimprovizowanym schronie dóbr kulturalnych usprawiedliwiają taki środek, może upoważnić Wysoką Umawiającą się Stronę do umieszczenia na schronie znaku rozpoznawczego określonego w art. 16 Konwencji.

Decyzję swoją komunikuje bezzwłocznie zainteresowanym delegatom Mocarstw Opiekuńczych, z których każdy w ciągu trzydziestu dni może zażądać natychmiastowego usunięcia znaku.

3. Z chwilą gdy delegaci ci wyrażą zgodę lub gdy okres trzydziestu dni przeminął, a żaden z nich nie zgłosił sprzeciwu, zaimprovizowany schron zaś odpowiada zdaniem Komisarza Generalnego warunkom określonym w art. 8 Konwencji, Komisarz Generalny zwraca się do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury z prośbą o wpisanie schronu do Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną.

Artykuł 12

Międzynarodowy Rejestr Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną

1. Ustanawia się „Międzynarodowy Rejestr Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną”.

2. Rejestr ten prowadzi Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Kopie jego przesyła Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Wysokim Umawiającym się Stronom.

3. Rejestr dzieli się na rozdziały, z których każdy oznaczony jest nazwą jednej z Wysokich Umawiających się Stron. Każdy rozdział dzieli się na trzy części, zatytułowane: schrony, ośrodki zabytkowe, inne dobra kulturalne nieruchome.

Dyrektor Generalny ustala, jakie szczegóły powinny znajdować się w każdym rozdziale.

Artykuł 13

Wnioski o wpisanie do rejestru

1. Każda z Wysokich, Umawiających się Stron może składać Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania Nauki i Kultury wnioski o wpisanie do rejestru określonych schronów, ośrodków zabytkowych lub innych dóbr kulturalnych nieruchomych, położonych na swoim terytorium.

Wniosek powinien zawierać wskazówki dotyczące miejsca położenia dóbr i stwierdzać, że odpowiadają one warunkom określonym w art. 8 Konwencji.

2. W razie okupacji wnioski o wpisanie do rejestru ma prawo składać Mocarstwo okupujące.

3. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury przesyła bezzwłocznie odpisy wniosków o wpisanie do rejestru każdej z Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 14 Sprzeciw

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron może sprzeciwić się wpisaniu dobra kulturalnego do rejestru pismem skierowanym do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Pismo to powinno do niego wpłynąć w przeciągu czterech miesięcy od dnia, w którym wysłał odpis wniosku o wpisanie do rejestru.

2. Sprzeciw należy uzasadnić. Dopuszczalne jest jedynie uzasadnienie:

a) że dane dobro nie jest dobrem kulturalnym lub też

b) że nie zostały wypełnione warunki określone w art. 8 Konwencji.

3. Dyrektor Generalny rozsyła bezzwłocznie Wysokim Umawiającym się Stronom odpisy pisma zawierającego sprzeciw. W razie potrzeby zasięga opinii Międzynarodowego Komitetu do Spraw Zabytków, Miejsc o Znaczeniu Artystycznym i Historycznym oraz Wykopaliisk Archeologicznych, a nadto, jeżeli uważa to za pożyteczne, jakiegokolwiek innej organizacji lub osoby o odpowiednich kwalifikacjach.

4. Dyrektor Generalny lub Wysoka Umawiająca się Strona składająca wniosek o wpisanie do rejestru mogą podejmować wszelkie kroki, jakie uznają za konieczne. Wobec Wysokich Umawiających się Stron, które zgłosiły sprzeciw, aby wywołać jego cofnięcie.

5. Jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona, która w czasie pokoju złożyła wniosek o wpisanie dobra kulturalnego do rejestru, znajdzie się w konflikcie zbrojnym zanim wpis został dokonany, dobro kulturalne, o które chodzi, będzie natychmiast wpisane do rejestru przez Dyrektora Generalnego prowizorycznie aż do chwili potwierdzenia, wycofania lub obalenia sprzeciwu, jaki bądź został, bądź może być zgłoszony.

6. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym Dyrektor Generalny otrzymał pismo zawierające sprzeciw, nie otrzyma on od Wysokiej Umawiającej się Strony, która zgłosiła sprzeciw, zawiadomienia, że sprzeciw zostaje wycofany, Wysoka Umawiająca się Strona, która zgłosiła wniosek o wpisanie do rejestru, może wystąpić na drogę arbitrażu w sposób określony w ustępie następnym.

7. Wniosek arbitrażowy należy zgłosić najpóźniej do roku od dnia, w którym Dyrektor Generalny otrzymał pisemny sprzeciw. Każda ze Stron sporu wyznacza jednego arbitra. Jeżeli wobec wniosku o wpisanie do rejestru zgłoszono więcej niż jeden sprzeciw, Wysokie Umawiające się Strony, które je zgłosiły, wyznaczają wspólnie jednego arbitra. Obaj arbitrzy wybierają superarbitra spośród osób objętych listą międzynarodową wymienioną w art. 1 niniejszego Regulaminu; jeżeli nie mogą uzgodnić wyboru, zwracają się do Prezesa Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z prośbą o Wyznaczenie superarbitra, niekoniecznie spośród osób objętych listą międzynarodową. Utworzony w ten sposób trybunał arbitrażowy sam określa swoją procedurę. Od jego orzeczeń nie przysługuje odwołanie.

8. Każda z Wysokich Umawiających się Stron może oświadczyć w chwili, gdy powstaje spór, którego jest stroną, że nie życzy sobie zastosowania procedury arbitrażowej określonej w poprzednim ustępie. W takim wypadku Dyrektor Generalny przedstawia sprzeciw wobec wniosku o wpisanie do rejestru Wysokim Umawiającym się Stronom. Sprzeciw zostaje zatwierdzony jedynie wówczas, jeżeli Wysokie Umawiające się Strony powezmą taką decyzję większością dwóch trzecich liczby głosujących. Głosowanie odbędzie się w drodze korespondencji, chyba że Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury uzna za niezbędne zwołać konferencję na podstawie uprawnień, jakie mu przyznaje art. 27 Konwencji. Jeżeli Dyrektor Generalny postanowi przeprowadzić głosowanie w drodze korespondencji, zwróci się do Wysokich Umawiających się Stron z prośbą o nadesłanie mu swojego głosu w zapieczętowanej kopercie w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym skierował do nich tę prośbę.

Artykuł 15

Wpisanie do rejestru

1. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury poleca wpisać do rejestru pod numerem bieżącym każde dobro kulturalne, co do którego wpłynął wniosek, jeżeli wniosek ten nie spowodował sprzeciwu w terminie określonym w art. 14 ust. 1.

2. Jeżeli został zgłoszony sprzeciw, Dyrektor Generalny, z wyjątkiem wypadków przewidzianych w art. 14 ust. 5, przeprowadzi wpisanie dobra kulturalnego do rejestru tylko wówczas, jeżeli sprzeciw został wycofany lub też nie został zatwierdzony w drodze procedury określonej w art. 14 ust. 7 bądź 8.

3. Ilekroć zajdzie wypadek przewidziany w art. 11 ust. 3, Dyrektor Generalny przeprowadzi wpis do rejestru na wniosek Komisarza Generalnego do Spraw Dóbr Kulturalnych.

4. Dyrektor Generalny przesyła bezzwłocznie Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych, Wysokim Umawiającym się Stronom oraz na prośbę Strony, która złożyła wniosek o wpisanie, wszelkim innym państwom wymienionym w art. 30 i 32 Konwencji, uwierzytelniony odpis każdego wpisu do rejestru. Wpis wywołuje skutki prawne w trzydzieści dni po rozesłaniu tych odpisów.

Artykuł 16

Skreślenie z rejestru

1. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury poleca skreślić dobro kulturalne z rejestru:

a) na wniosek Wysokiej Umawiającej się Strony, na której terytorium dobro kulturalne się znajduje;

b) jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona, która prosiła o wpisanie do rejestru, wypowiedziała Konwencję, z chwilą gdy to wypowiedzenie wywołuje skutki prawne;

c) w wypadku przewidzianym w art. 14 ust. 5, jeżeli sprzeciw został zatwierdzony w drodze procedury określonej w art. 14 ust. 7 bądź 8.

2. Dyrektor Generalny przesyła bezzwłocznie uwierzytelniony odpis każdego skreślenia z rejestru Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz wszystkim Państwom, które otrzymały odpis wpisu. Skreślenie wywołuje skutki prawne w trzydzieści dni po rozesłaniu tych odpisów.

na transportach w wypadkach określonych w art. 12 i 13 Konwencji. Znak powinien być dobrze widoczny za dnia:

a) w regularnych odstępach wystarczających do dokładnego oznaczenia obwodu ośrodka zabytkowego objętego ochroną specjalną;

b) przy wejściu do innych dóbr kulturalnych nieruchomości objętych ochroną specjalną.

Artykuł 21

Określanie tożsamości osób

1. Osoby, o których mowa w art. 17 ust. 2 lit. b) i c) Konwencji, mogą nosić na ramieniu opaskę zaopatrzoną w znak rozpoznawczy, wystawioną i opieczętowaną przez właściwe władze.

2. Osoby te będą posiadały specjalne karty tożsamości zaopatrzone w znak rozpoznawczy. Karta powinna wymieniać co najmniej nazwisko i imiona, datę urodzenia, tytuł lub stopień oraz stanowisko posiadacza, a nadto zawierać fotografię właściciela i bądź jego podpis, bądź odciski palców, bądź jedno i drugie. Na karcie należy wreszcie umieścić suchą pieczęć właściwych władz.

3. Każda z Wysokich Umawiających się Stron ustala wzór swojej karty tożsamości, kierując się wzorem załączonym przykładowo do niniejszego Regulaminu. Wysokie Umawiające się Strony przesyłają sobie wzajemnie przyjęte wzory kart. Każdą kartę tożsamości wystawia się w miarę możliwości co najmniej w dwóch egzemplarzach, z których jeden zachowuje Państwo wystawiające kartę.

4. Osób wyżej wymienionych nie można, bez uzasadnionej przyczyny, pozbawić ani karty tożsamości, ani prawa noszenia opaski.

PROTOKÓŁ

Wysokie Umawiające się Strony uzgodniły co następuje:

I

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się zapobiegać wywozowi z terytoriów okupowanych przez siebie w czasie konfliktu zbrojnego, dóbr kulturalnych określonych w art. 1 Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r.

2. Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się zabezpieczyć dobra kulturalne wwieszone na swoje terytorium, a pochodzące bezpośrednio lub pośrednio z jakiegokolwiek terytorium okupowanego. Zabezpieczenie będzie zastosowane bądź z urzędu przy wwozie, bądź też, jeśli to nie nastąpiło, na prośbę władz odnośnego terytorium.

3. Każda z Wysokich Umawiających się Stron zobowiązuje się po zakończeniu działań wojennych zwrócić właściwym władzom terytorium poprzednio okupowanego dobra kulturalne znajdujące się na swoim terytorium, jeżeli dobra te zostały wywiezione z naruszeniem zasady ustalonej w ust. 1. Dobra te nigdy nie będą mogły być zatrzymane tytułem odszkodowań wojennych.

4. Wysoka Umawiająca się Strona, która miała obowiązek zapobiec wywozowi dóbr kulturalnych z okupowanego przez siebie terytorium, powinna wypłacić odszkodowanie posiadaczom w dobrej wierze dóbr kulturalnych, które podlegają zwrotowi zgodnie z ustępem poprzednim.

II

5. Dobra Kulturalne pochodzące z terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, a zdeponowane przez nią na terytorium innej Wysokiej Umawiającej się Strony dla ochrony przed niebezpieczeństwami konfliktu zbrojnego, będą zwrócone przez tę ostatnią po zakończeniu działań wojennych właściwym władzom terytorium pochodzenia.

III

6. Niniejszy Protokół będzie nosił datę 14 maja 1954 r., a możliwość podpisania go będą miały aż do dnia 31 grudnia 1954 r. wszystkie Państwa zaproszone na konferencję, która odbyła się w Hadze od dnia 21 kwietnia do dnia 14 maja 1954 roku.

7. a) Niniejszy Protokół podlega ratyfikacji przez podpisujące go Państwa zgodnie z procedurą konstytucyjną każdego z nich.

b) Dokumenty ratyfikacyjne będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

8. Poczawszy od dnia jego wejścia w życie, do niniejszego protokołu będą mogły przystąpić wszystkie Państwa wymienione w ust. 6, które go nie podpisały, jak również każde inne Państwo zaproszone do przystąpienia przez Radę Wykonawczą Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Przystąpienie będzie dokonane przez złożenie dokumentu przystąpienia Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

9. Państwa wymienione w ust. 6 i 8 mogą w chwili podpisywania, ratyfikacji lub przystąpienia oświadczyć, że nie będą związane postanowieniami bądź Części I, bądź Części II niniejszego Protokołu.

10. a) Niniejszy Protokół wejdzie w życie w trzy miesiące po złożeniu pięciu dokumentów ratyfikacyjnych.

b) Następnie dla każdej z Wysokich Umawiających się Stron będzie on wchodził w życie w trzy miesiące po złożeniu przez Nią dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

c) W sytuacjach określonych w artykułach 18 i 19 Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r., ratyfikacje i przystąpienia, złożone przez Strony konfliktu czy to przed rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich lub okupacji, czy też po nim wywołają skutki prawne natchmiast. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury roześle w takich wypadkach zawiadomienia przewidziane w ust. 14 jak najszybszą drogą.

11. a) Każde z Państw będących stronami Protokołu w dniu jego wejścia w życie poweźmie w dotyczącym Go zakresie wszelkie środki

niezbędne dla jego rzeczywistego zastosowania w ciągu sześciu miesięcy.

b) Dla każdego Państwa, które złoży dokument ratyfikacyjny lub dokument przystąpienia po dniu wejścia Protokołu w życie, okres tych sześciu miesięcy będzie biegł od dnia złożenia przez Nie dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

12. Każda z Wysokich Umawiających się Stron bądź w chwili ratyfikacji lub przystąpienia, bądź w dowolnym innym czasie, będzie mogła oświadczyć w drodze notyfikacji skierowanej do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, że niniejszy Protokół rozciąga się na wszystkie lub niektóre spośród terytoriów, za których stosunki międzynarodowe Strona ta jest odpowiedzialna. Notyfikacja ta wywoła skutki prawne w trzy miesiące po dniu jej otrzymania.

13. a) Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła wypowiedzieć niniejszy Protokół zarówno we własnym imieniu, jak w imieniu każdego z terytoriów, za których stosunki międzynarodowe jest odpowiedzialna.

b) Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

c) Wypowiedzenie wywoła skutki prawne w rok po otrzymaniu dokumentu wypowiedzenia. Jeżeli jednak w chwili upływu tego roku Strona wypowiadająca będzie włączona w konflikt zbrojny, skutki prawne wypowiedzenia ulegną zawieszeniu aż do zakończenia kroków nieprzyjacielskich lub też czynności mających na celu repatriację dóbr kulturalnych, w zależności od tego, który z tych terminów jest późniejszy.

14. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury będzie zawiadamiał Państwa, o których mowa w ust. 6 i 8, oraz Organizację Narodów Zjednoczonych o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacji, przystąpienia lub przyjęcia, wymienionych w ust. 7, 8 i 15, jak również o notyfikacjach i wypowiedzeniach, wymienionych w ust. 12 i 13.

15. a) Niniejszy Protokół może ulec rewizji, jeżeli prosi o to co najmniej jedna trzecia ogólnej liczby Wysokich Umawiających się Stron.

b) Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury zwołuje w tym celu konferencję.

c) Poprawki do niniejszego Protokołu wejdą w życie jedynie wówczas, gdy zostaną uchwalone jednomyślnie przez Wysokie Umawiające się Strony reprezentowane na konferencji, a następnie przyjęte przez każdą z Wysokich Umawiających się Stron.

d) Przyjęcie przez Wysokie Umawiające się Strony poprawek do niniejszego Protokołu, uchwalonych przez konferencję wymienioną wyżej pod lit. b) i c), nastąpi przez złożenie formalnego dokumentu Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

e) Po wejściu w życie poprawek do niniejszego Protokołu jedynie poprawiony odpowiednio tekst Protokołu będzie mógł być przedmiotem ratyfikacji lub przystąpienia.

Zgodnie z art. 102 Karty Narodów Zjednoczonych niniejszy Protokół będzie zarejestrowany w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Na dowód czego niżej podpisani, należycie upoważnieni, podpisali niniejszy Protokół.

Sporządzono w Hadze, dnia 14 maja 1954 r., w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim, przy czym wszystkie cztery teksty są równie autentyczne, w jednym egzemplarzu, który będzie złożony w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, a którego uwierzytelnione odpisy będą dostarczone wszystkim Państwom wymienionym w ust. 6 i 8 oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

REZOLUCJE

Poniższy tekst pochodzi z Conventions and Recommendations of UNESCO concerning the protection of the cultural heritage – UNESCO 1985, s. 48–49

REZOLUCJA I

Konferencja wyraża życzenie, ażeby właściwe organa Narodów Zjednoczonych postanowiły, że Narody te, w razie akcji wojskowej przedsięwziętej w wykonaniu Karty, zapewnią stosowanie postanowień Konwencji przez siły zbrojne uczestniczące w tej akcji.

REZOLUCJA II

Konferencja wyraża życzenie, ażeby każda z Wysokich Umawiających się Stron z chwilą przystąpienia do Konwencji utworzyła, w ramach swojego systemu konstytucyjnego i administracyjnego, narodowy komitet doradczy, złożony z ograniczonej ilości osób takich jak na przykład wyżsi urzędnicy służby archeologicznej, muzealnej itp., przedstawiciel sztabu głównego, przedstawiciel ministerstwa spraw zagranicznych, specjalista w dziedzinie prawa międzynarodowego, oraz dwaj lub trzej inni członkowie, których obowiązki urzędowe lub specjalne wiadomości dotyczą dziedzin objętych Konwencją.

Komitet ten, działający pod kierownictwem ministra lub wyższego urzędnika odpowiedzialnego za służbę państwową, do której należy czuwanie nad dobrami kulturalnymi, mógłby mieć w szczególności następujące zadania:

a) udzielać Rządowi opinii co do środków o charakterze ustawodawczym, technicznym lub wojskowym, jakie należy powziąć, ażeby zapewnić stosowanie Konwencji, zarówno w czasie pokoju jak w czasie konfliktu zbrojnego;

b) występować wobec swojego Rządu, w razie konfliktu zbrojnego lub groźby takiego konfliktu, z wnioskami mającymi na celu zapewnić znajomość, poszanowanie i ochronę przez krajowe siły zbrojne, zgodnie z postanowieniami Konwencji, dóbr kulturalnych położonych zarówno na terytorium własnym, jak na terytoriach innych krajów;

c) zapewnić, w porozumieniu ze swoim Rządem, łączność i współpracę z innymi komitetami narodowymi o podobnym charakterze oraz z wszelkimi właściwymi ciałami międzynarodowymi.

REZOLUCJA III

Konferencja wyraża życzenie, ażeby Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury zwołał zebranie Wysokich Umawiających się Stron możliwie najrychlej po wejściu w życie Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.

**DRUGI PROTOKÓŁ DO KONWENCJI HASKIEJ Z 1954 R.
W SPRAWIE OCHRONY DÓBR KULTURALNYCH
W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO**

Haga, 26 marca 1999

Strony

Świadome potrzeby ulepszenia ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego i stworzenia wzmocnionego systemu ochrony specjalnie wyznaczonych dóbr kulturalnych;

Potwierdzając wagę postanowień Konwencji w sprawie ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego zawartej w Hadze 14 maja 1954 r. i podkreślając konieczność uzupełnienia tych postanowień o środki, które wzmocnią ich stosowanie;

Pragnąć wyposażyć Wysokie Umawiające się Strony Konwencji w środki umożliwiające bardziej bezpośrednio zaangażowanie się w ochronę dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego poprzez stworzenie odpowiednich do tego celu procedur;

Zważywszy, że normy regulujące ochronę dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego powinny odzwierciedlać rozwój prawa międzynarodowego;

Potwierdzając, że zasady międzynarodowego prawa zwyczajowego nadal będą obowiązywały w sprawach nie uregulowanych postanowieniami niniejszego Protokołu;

Uzgodniły, co następuje:

**Rozdział 1
Wprowadzenie**

**Artykuł 1
Definicje**

Dla celów niniejszego Protokołu:

- a) „Strona” oznacza państwo, będące stroną niniejszego Protokołu;
- b) „dobro kultury” oznacza dobro kultury zgodnie z definicją w Artykule 1 Konwencji;
- c) „Konwencja” oznacza Konwencję w sprawie ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, zawartą w Hadze 14 maja 1954 r.;

d) „Wysoka Umawiająca się Strona” oznacza państwo, będące stroną niniejszej Konwencji;

e) „wzmocniona ochrona” oznacza system wzmocnionej ochrony stworzony na mocy Artykułów 10 i 11;

f) „cel wojskowy” oznacza obiekt, który ze względu na charakter, rozmieszczenie, cel lub zastosowanie wnosi istotny wkład do działań wojskowych i którego całkowite lub częściowe zniszczenie, zajęcie lub zneutralizowanie w istniejących w danym momencie okolicznościach, przynosi określoną korzyść wojskową;

g) „bezprawne” oznacza działanie pod przymusem lub w inny sposób z naruszeniem stosownych postanowień prawa krajowego okupowanego terytorium lub prawa międzynarodowego;

h) „Lista” oznacza Międzynarodową listę dóbr kulturalnych objętych wzmocnioną ochroną, utworzoną na mocy Artykułu 27, ustęp 1(b);

i) „Dyrektor Generalny” oznacza Dyrektora Generalnego UNESCO;

j) „UNESCO” oznacza Organizację Narodów Zjednoczonych do spraw Wychowania, Nauki i Kultury;

k) „Pierwszy Protokół” oznacza Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego sporządzony w Hadze 14 maja 1954 r.

Artykuł 2

Stosunek do Konwencji

Niniejszy Protokół uzupełnia Konwencję w stosunkach między Stronami.

Artykuł 3

Zakres zastosowania

1. Dodatkowo do postanowień, które mają zastosowanie w czasie pokoju, niniejszy Protokół ma zastosowanie do sytuacji, o których mowa w artykule 18 ustępy 1 i 2 Konwencji oraz Artykule 22 ustęp 1.

2. Jeśli jednej ze stron konfliktu zbrojnego nie wiąże niniejszy Protokół, Strony niniejszego Protokołu pozostaną nim związane w swoich wzajemnych stosunkach. Będą ponadto związane niniejszym Protokołem w stosunku do Państwa Strony konfliktu, które nie jest nim związane, o ile przyjmie ono postanowienia Protokołu i tak długo jak je stosuje.

Artykuł 4

Stosunek między rozdziałem 3 a innymi postanowieniami Konwencji i niniejszego Protokołu

Stosowanie postanowień Rozdziału 3 niniejszego Protokołu nie powoduje uszczerbku dla:

a) stosowania postanowień Rozdziału I Konwencji i Rozdziału 2 niniejszego Protokołu;

b) stosowania postanowień rozdziału II Konwencji z tym wyjątkiem, że gdy dobru kulturalnemu przyznana jest zarówno ochrona specjalna, jak i ochrona wzmocniona, to w stosunkach między Stronami niniejszego Protokołu lub między Stroną a Państwem, które przyjmuje i stosuje niniejszy Protokół zgodnie z Artykułem 3 ustęp 2, zastosowanie mają tylko postanowienia o ochronie wzmocnionej.

Rozdział 2

Ogólne postanowienia dotyczące ochrony

Artykuł 5

Opieka nad dobrami kulturalnymi

Środki przygotowawcze, podejmowane w czasie pokoju dla opieki nad dobrami kulturalnymi przed dającymi się przewidzieć skutkami konfliktu zbrojnego stosownie do Artykułu 3 Konwencji winny obejmować, odpowiednio przygotowanie spisów inwentarza, planowanie środków doraźnych w celu ochrony przed ogniem lub strukturalnym zniszczeniem, przygotowanie do usunięcia ruchomych dóbr kulturalnych lub zapewnienie odpowiedniej ochrony na miejscu dla takich dóbr oraz wyznaczenie kompetentnych władz odpowiedzialnych za opiekę nad dobrami kulturalnymi.

Artykuł 6

Poszanowanie dóbr kulturalnych

W celu zapewnienia poszanowania dóbr kulturalnych zgodnie z artykułem 4 Konwencji:

a) uchylene na podstawie kateryycznej konieczności wojskowej w rozumieniu artykułu 4 ustęp 2 Konwencji może być powołane w celu skierowania aktu nieprzyjacielskiego wobec dobra kulturalnego jedynie wtedy i na tak długo, dopóki:

i) to dobro kulturalne poprzez swoje przeznaczenie zostało przekształcone w obiekt wojskowy, i

ii) nie istnieje żaden inny sposób praktycznie umożliwiający osiągnięcie podobnej korzyści wojskowej, jak ta, którą daje skierowanie aktu nieprzyjacielskiego przeciwko temu obiektowi;

b) uchylenie na podstawie kategorycznej konieczności wojskowej w rozumieniu artykułu 4 ustęp 2 Konwencji może być powołane dla wykorzystania dóbr kulturalnych dla celów, które prawdopodobnie narażają je na zniszczenie lub uszkodzenie jedynie wtedy i na tak długo, dopóki nie istnieje możliwość wyboru pomiędzy takim wykorzystaniem dóbr kulturalnych, a inną praktyczną metodą uzyskania podobnej korzyści wojskowej;

c) decyzja o powołaniu się na kategoryczną konieczność wojskową będzie podjęta jedynie przez oficera dowodzącego jednostką odpowiadającą wielkością batalionowi bądź większą, albo jednostką mniejszą, jeżeli okoliczności nie pozwalają inaczej;

d) w przypadku ataku wynikającego z decyzji podjętej zgodnie z ustępem (a), należy wydać skuteczne wcześniejsze ostrzeżenie, jeżeli tylko pozwalają na to okoliczności.

Artykuł 7

Środki ostrożności podczas ataku

Bez uszczerbku dla innych środków ostrożności wymaganych przez międzynarodowe prawo humanitarne podczas prowadzenia operacji wojskowych, każda ze Stron konfliktu powinna:

a) uczynić wszystko, co jest praktycznie wykonalne, dla sprawdzenia, że cele, jakie mają zostać zaatakowane nie są dobrami kulturalnymi chronionymi na mocy artykułu 4 Konwencji;

b) podjąć wszystkie praktycznie możliwe środki ostrożności przy wyborze środków i metod ataku w celu uniknięcia, a w każdym razie zminimalizowania, przypadkowego uszkodzenia dóbr kulturalnych chronionych na mocy artykułu 4 Konwencji;

c) powstrzymać się od podjęcia decyzji o ataku, który mógłby spowodować niezamierzone szkody w dobrach kulturalnych chronionych na mocy artykułu 4 Konwencji, których rozmiary byłyby nadmierne w stosunku do oczekiwanej konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej; oraz

- d) odwołać lub przerwać atak, gdy okaże się, że:
- i) cel jest dobrem kulturalnym chronionym na mocy artykułu 4 Konwencji;
 - ii) można oczekiwać, że atak wywoła niezamierzone szkody w dobrach kulturalnych chronionych na mocy artykułu 4 Konwencji, których rozmiary byłyby nadmierne w stosunku do oczekiwanej, konkretnej i bezpośredniej korzyści wojskowej.

Artykuł 8

Środki ostrożności przeciwko skutkom działań zbrojnych

Strony konfliktu powinny w stopniu największym, jak to jest praktycznie możliwe:

- a) usunąć ruchome dobro kulturalne z sąsiedztwa celów wojskowych lub objąć je właściwą ochroną na miejscu;
- b) unikać rozmieszczania celów wojskowych w pobliżu dóbr kulturalnych.

Artykuł 9

Ochrona dóbr kulturalnych na terytorium okupowanym

1. Bez uszczerbku dla postanowień artykułów 4 i 5 Konwencji, Strona okupująca całość lub część terytorium innej Strony zabroni i będzie zapobiegać w odniesieniu do terytorium okupowanego:

- a) wszelkiemu nielegalnemu wywozowi, innemu przemieszczaniu lub przenoszeniu własności dóbr kulturalnych;
- b) wszelkim wykopaliskom archeologicznym, z wyjątkiem sytuacji, gdy jest to bezwzględnie niezbędne dla zabezpieczenia, udokumentowania lub zachowania dóbr kulturalnych;
- c) wszelkim zmianom w dobrach kulturalnych, lub zmianom w korzystaniu z takich dóbr kulturalnych, które mają na celu zatajenie lub zniszczenie dowodów o charakterze kulturowym, historycznym lub naukowym;

2. Wszelkie archeologiczne prace wykopaliskowe lub zmiany w korzystaniu z dóbr kulturalnych na okupowanym terytorium powinny, o ile tylko nie uniemożliwiają tego okoliczności, być prowadzone w ścisłej współpracy z kompetentnymi władzami krajowymi okupowanego terytorium.

Rozdział 3 Ochrona wzmocniona

Artykuł 10 Ochrona wzmocniona

Dobro kulturalne może zostać objęte ochroną wzmocnioną pod warunkiem, że spełnia następujące trzy warunki:

a) jest dziedzictwem kulturalnym o największym znaczeniu dla ludzkości;

b) jest chronione na mocy odpowiednich krajowych środków prawnych i administracyjnych uznających jego wyjątkową wartość kulturową i historyczną i zapewniających ochronę w najwyższym stopniu;

c) nie jest wykorzystywane do celów wojskowych lub dla osłony miejsc wojskowych i Strona, która sprawuje władzę nad tym dobrem kulturalnym złożyła deklarację, potwierdzającą, że nie zostanie ono w ten sposób wykorzystane.

Artykuł 11 Przyznanie ochrony wzmocnionej

1. Każda ze Stron powinna przedłożyć Komitetowi wykaz dóbr kulturalnych, dla których zamierza wystąpić o przyznanie ochrony wzmocnionej.

2. Strona, która sprawuje jurysdykcję lub władzę nad dobrem kulturalnym może prosić, aby dobro to zostało umieszczone na Liście, która zostanie utworzona zgodnie z artykułem 27 ustęp 1(b). Wniosek Strony powinien zawierać wszelkie niezbędne informacje odnoszące się do kryteriów wymienionych w artykule 10. Komitet może zaprosić Stronę do wystąpienia o umieszczenie takiego dobra kulturalnego na Liście.

3. Inne Strony, Międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy i inne organizacje pozarządowe o odpowiednim doświadczeniu mogą zarekomendować Komitetowi konkretne dobro kulturalne. W takim przypadku Komitet może zdecydować o zaproszeniu Strony do wystąpienia z wnioskiem o wpisanie takiego dobra kulturalnego na Listę.

4. Ani wystąpienie z wnioskiem o wpisanie dobra kulturalnego znajdującego się na terytorium, wobec którego prawo do suwerenno-

ści lub jurysdykcji rości sobie więcej niż jedno państwo, ani wpisanie tego dobra na Listę w niczym nie przesądza praw stron sporu.

5. Po otrzymaniu wniosku o wpisanie na Listę, Komitet powinien poinformować wszystkie Strony o tym wniosku. Strony mogą przedłożyć Komitetowi zastrzeżenia dotyczące tego wniosku w ciągu sześćdziesięciu dni. Zastrzeżenia te mogą być składane jedynie na podstawie kryteriów wymienionych w artykule 10. Mają być szczegółowe i dotyczyć faktów. Przed podjęciem decyzji Komitet rozważy te zastrzeżenia, dając Stronie wnioskującej o wpisanie na Listę realną możliwość ustosunkowania się do nich. Jeśli takie zastrzeżenia zostały przedłożone Komitetowi, to decyzje o wpisaniu na Listę, niezależnie od treści art. 26, podejmowane są większością czterech piątych głosów członków Komitetu obecnych i głosujących.

6. Przy podejmowaniu decyzji na temat wniosku, Komitet powinien zwrócić się o radę do organizacji rządowych i pozarządowych, jak też do indywidualnych ekspertów.

7. Decyzja o przyznaniu lub odmowie przyznania ochrony wzmocnionej może być podjęta jedynie na podstawie kryteriów wymienionych w artykule 10.

8. W wyjątkowych przypadkach, kiedy Komitet doszedł do wniosku, że Strona wnioskująca o wpisanie na listę danego dobra kulturalnego nie może spełnić kryteriów artykułu 10 ustęp (b), Komitet może podjąć decyzję o przyznaniu ochrony wzmocnionej pod warunkiem, że, Strona wnioskująca przedłoży prośbę o pomoc międzynarodową przewidzianą w artykule 32.

9. W chwili rozpoczęcia działań zbrojnych, Strona konfliktu może, z powodu doraźnej sytuacji, prosić o przyznanie wzmocnionej ochrony dobrom kulturalnym znajdującym się pod jej jurysdykcją lub kontrolą poprzez zakomunikowanie swojego wniosku Komitetowi. Komitet natychmiast przekaze ten wniosek wszystkim Stronom konfliktu. W takim wypadku Komitet rozpatrzy zastrzeżenia zainteresowanych Stron w trybie przyspieszonym. Decyzja o przyznaniu tymczasowej ochrony wzmocnionej będzie podjęta możliwie jak najszybciej i niezależnie od treści artykułu 26, większością czterech piątych głosów obecnych i głosujących członków Komitetu. Komitet może przyznać tymczasową ochronę aż do chwili uzyskania w wyniku regularnej procedury przyznawania ochrony wzmocnionej, pod warunkiem,

że są spełnione kryteria określone postanowieniami artykułu 10 ustępy a) i c).

10. Ochrona wzmocniona jest przyznawana przez Komitet dobru kulturalnemu z chwilą wpisania go na Listę.

11. Dyrektor Generalny bezzwłocznie prześle Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych i wszystkim Stronom zawiadomienie o każdej decyzji Komitetu dotyczącej wpisania dobra kulturalnego na Listę.

Artykuł 12

Nietykalność dóbr kulturalnych objętych ochroną wzmocnioną

Strony konfliktu zapewnią nietykalność dobru kulturalnym objętych ochroną wzmocnioną poprzez powstrzymanie się od czynienia takich dóbr obiektem ataku i od jakiegokolwiek wykorzystywania takich dóbr lub ich bezpośredniego otoczenia dla wsparcia działań wojskowych.

Artykuł 13

Utrata ochrony wzmocnionej

1. Dobro kulturalne objęte ochroną wzmocnioną traci tę ochronę tylko:

a) gdy taka ochrona zostanie zawieszona lub cofnięta zgodnie z artykułem 14, lub:

b) jeżeli, i na tak długo, jak długo dobro, ze względu na sposób jego wykorzystywania jest celem wojskowym.

2. W warunkach, o których mówi ustęp 1 b), dobro takie może jedynie stać się celem ataku tylko wtedy, gdy:

a) atak jest jedynym możliwym środkiem prowadzącym do zakończenia wykorzystywania dobra, w sposób opisany w ustępie 1 b);

b) przy doborze środków i metod ataku zostały uwzględnione wszelkie możliwe środki ostrożności, w celu zakończenia wykorzystywania dobra w taki sposób i uniknięcia, a w każdym razie zminimalizowania szkody, jaka może zostać wyrządzona dobru kulturalnemu;

c) z wyjątkiem sytuacji, kiedy nie pozwalają na to wymogi natchmiastowej samoobrony:

i) decyzja o ataku jest podejmowana na najwyższym operacyjnym szczeblu dowodzenia;

ii) siłom zbrojnym przeciwnika zostało przekazane skuteczne wcześniejsze ostrzeżenie, z żądaniem zakończenia wykorzystywania dóbr kulturalnych w sposób opisany w ustępie 1 b);

iii) siły zbrojne przeciwnika uzyskały rozsądny okres na zmianę sytuacji.

Artykuł 14

Zawieszenie i cofnięcie ochrony wzmocnionej

1. Jeśli dobro kulturalne przestało spełniać którekolwiek z kryteriów artykułu 10 niniejszego Protokołu, Komitet może zawiesić jego status dobra objętego ochroną wzmocnioną lub cofnąć ten status poprzez skreślenie tego dobra kulturalnego z Listy.

2. W przypadku poważnego naruszenia artykułu 12 w odniesieniu do dobra kulturalnego objętych ochroną wzmocnioną na skutek wykorzystywania go dla wsparcia działań wojskowych, Komitet może zawiesić jego status dobra objętego ochroną wzmocnioną. Jeśli takie naruszenia są kontynuowane, Komitet może wyjątkowo cofnąć dobru kulturalnemu status dobra objętego ochroną wzmocnioną poprzez skreślenie tego dobra z Listy.

3. Dyrektor Generalny bezzwłocznie prześle Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych i wszystkim Stronom niniejszego Protokołu zawiadomienie o każdej decyzji Komitetu dotyczącej zawieszenia lub cofnięcia ochrony wzmocnionej dobru kulturalnemu.

4. Przed podjęciem takiej decyzji, Komitet powinien stworzyć Stronom możliwość przedstawienia poglądów w danej sprawie.

Rozdział 4

Odpowiedzialność karna i jurysdykcja

Artykuł 15

Poważne naruszenia niniejszego Protokołu

1. Każda osoba popełnia przestępstwo w rozumieniu niniejszego Protokołu, jeżeli celowo i z naruszeniem Konwencji lub niniejszego Protokołu dopuszcza się któregośkolwiek z następujących czynów:

a) czyni celem ataku dobro kulturalne objęte ochroną wzmocnioną;

b) wykorzystuje dobro kulturalne objęte ochroną wzmocnioną lub jego najbliższe otoczenie do wsparcia działań wojskowych;

c) powoduje rozległe zniszczenia lub zawłaszcza dobro kulturalne objęte ochroną na mocy Konwencji i niniejszego Protokołu;

d) czyni dobro kulturalne objęte ochroną na mocy Konwencji i niniejszego Protokołu celem ataku;

e) dokonuje kradzieży, rabunku lub przywłaszczenia bądź popełnia akty wandalizmu skierowane przeciwko dobrom kulturalnym objętym ochroną na mocy Konwencji.

2. Każda ze Stron podejmie takie kroki, jakie mogą być niezbędne, aby w ramach prawa krajowego zostały uznane za przestępstwo czyny uznane za przestępstwo na mocy niniejszego Artykułu i aby przestępstwa takie podlegały odpowiednim karom. Czyniąc to, każda ze Stron będzie postępować zgodnie z ogólnymi zasadami prawa i prawa międzynarodowego, w tym z normami rozszerzającymi indywidualną odpowiedzialność karną na osoby inne niż te, które bezpośrednio popełniły dany czyn.

Artykuł 16 Jurysdykcja

1. Bez uszczerbku dla ustępu 2, każda ze Stron podejmie niezbędne kroki legislacyjne, dla objęcia swoją jurysdykcją przestępstw wymienionych w artykule 15 w następujących wypadkach:

a) kiedy takie przestępstwo zostanie popełnione na terytorium danego państwa;

b) kiedy podejrzany o popełnienie tego przestępstwa jest obywatelem danego państwa;

c) w wypadku przestępstw, o których mówi artykuł 15 ustępy a) do c), kiedy podejrzany o popełnienie tego przestępstwa przebywa na terytorium danego państwa.

2. W odniesieniu do wykonywania jurysdykcji i bez uszczerbku dla artykułu 28 Konwencji:

a) niniejszy Protokół nie wyklucza ponoszenia indywidualnej odpowiedzialności karnej ani wykonywania jurysdykcji na podstawie mającego zastosowanie prawa krajowego lub międzynarodowego, ani też nie ma wpływu na wykonywanie jurysdykcji na mocy międzynarodowego prawa zwyczajowego;

b) z wyjątkiem sytuacji, gdy państwo, które nie jest Stroną niniejszego Protokołu przyjmuje i będzie stosowało jego postanowienia zgodnie z artykułem 3, ustęp 2, członkowie sił zbrojnych i obywatele Państwa, które nie jest Stroną niniejszego Protokołu, z wyjątkiem tych obywateli, którzy służą w siłach zbrojnych państwa, będącego Stroną niniejszego Protokołu, nie ponoszą indywidualnej odpowiedzialności karnej na mocy niniejszego Protokołu, ani też niniejszy Protokół nie nakłada obowiązku objęcia jurysdykcją takich osób czy dokonania ich ekstradycji.

Artykuł 17 Dochodzenie sądowe

1. Jeśli Strona, na której terytorium przebywa osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa, o którym mowa w artykule 15, ustępy 1 a) do c) jeśli nie dokona ekstradycji tej osoby to przedłoży, bez żadnego wyjątku i bez nieuzasadnionej zwłoki, taką sprawę swoim kompetentnym władzom w celu wszczęcia dochodzenia sądowego w postępowaniu zgodnym z obowiązującym prawem krajowym lub, jeśli mają zastosowanie, odpowiednimi normami prawa międzynarodowego.

2. Bez uszczerbku dla, jeśli mają zastosowanie, odpowiednich norm prawa międzynarodowego, każda osoba, przeciwko której toczy się postępowanie w związku z Konwencją lub niniejszym Protokołem, będzie miała zagwarantowane uczciwe traktowanie i uczciwy proces, zgodnie z prawem krajowym i prawem międzynarodowym na wszystkich etapach postępowania i w żadnym wypadku nie będzie miała gwarancji mniejszych niż te, które przewidziane są przez prawo międzynarodowe.

Artykuł 18 Ekstradycja

1. Przestępstwa, o których mówi artykuł 15, ustępy 1 a) do c) będą uważane za zaliczające się do przestępstw podlegających ekstradycji na mocy umowy o ekstradycji zawartej pomiędzy jakimikolwiek Stronami przed wejściem w życie niniejszego Protokołu. Strony zobowiązują się do włączenia takich przestępstw do każdej umowy o ekstradycji, która zostanie zawarta między nimi w późniejszym terminie.

2. Jeśli strona uzależniająca ekstradycję od istnienia umowy otrzyma wniosek o ekstradycję od innej Strony, z którą nie zawarła umowy o ekstradycji, Strona do której skierowano wniosek może, według uznania, uważać niniejszy Protokół za podstawę prawną do ekstradycji w odniesieniu do przestępstw, o których mówi artykuł 15, ustępy 1 a) do c).

3. Strony, które nie uzależniają ekstradycji od istnienia umowy uznają przestępstwa, o których mówi artykuł 15 ustępy 1 a) do c) za przestępstwa zobowiązujące do ekstradycji między nimi, na warunkach określonych przez prawo Strony, do której skierowano wniosek.

4. W razie konieczności, przestępstwa, o których mówi artykuł 15 ustępy 1 a) do c) będą traktowane, dla celów ekstradycji między Stronami, tak jakby zostały popełnione nie tylko w miejscu, w którym nastąpiły, ale także na terytorium Stron, które ustanowiły swoją jurysdykcję zgodnie z artykułem 16, ustęp 1.

Artykuł 19

Wzajemna pomoc prawna

1. Strony powinny udzielać sobie wzajemnie możliwie jak największej pomocy w związku z dochodzeniem lub postępowaniem karnym bądź ekstradycyjnym w odniesieniu do przestępstw, o których mówi artykuł 15, łącznie z pomocą w uzyskaniu pozostających w ich dyspozycji dowodów, niezbędnych do postępowania sądowego.

2. Strony będą wywiązywać się ze swoich zobowiązań określonych w ustępie 1 zgodnie z wszelkimi umowami i innymi porozumieniami na temat wzajemnej pomocy prawnej, jakie mogą istnieć między nimi. W braku takich umów lub porozumień Strony będą udzielać sobie wzajemnie pomocy zgodnie z ich prawem wewnętrznym.

Artykuł 20

Podstawy do odmowy

1. Dla celów ekstradycji, przestępstwa, o których mówi artykuł 15 ustępy 1 a) do c) a dla celów wzajemnej pomocy prawnej, przestępstwa o których mówi artykuł 15 nie będą uważane za przestępstwa polityczne lub za przestępstwa powiązane z przestępstwami politycznymi, ani też za przestępstwa wynikające z motywów politycznych. Odpowiednio, wniosek o ekstradycję lub o wzajemną pomoc prawną

w odniesieniu do takich przestępstw nie może zostać odrzucony wyłącznie na podstawie tego, że dotyczy przestępstwa politycznego, lub przestępstwa powiązanego z przestępstwem politycznym, ani też przestępstwa wynikającego z motywów politycznych.

2. Nic w niniejszym Protokole nie może być interpretowane jako zobowiązujące do ekstradycji lub do udzielania wzajemnej pomocy prawnej, jeśli Strona, do której wystąpiono z wnioskiem ma istotne powody by uważać, że wniosek o ekstradycję za przestępstwa, o których mowa w artykule 15, ustępy 1 a) do c) lub o wzajemną pomoc prawną w odniesieniu do przestępstw, o których mowa w artykule 15 został złożony w celu ścigania lub ukarania osoby z powodu jej rasy, religii, narodowości, pochodzenia etnicznego lub poglądów politycznych, lub, że uwzględnienie wniosku przyczyni się do pogorszenia sytuacji tej osoby z jakiegokolwiek z wymienionych tu powodów.

Artykuł 21

Środki odnoszące się do innych naruszeń

Bez uszczerbku dla artykułu 28 Konwencji, każda Strona przyjmie środki prawne, administracyjne lub dyscyplinarne, jakie mogą być konieczne dla zakazania następujących czynów, jeśli zostaną one umyślnie popełnione:

a) jakiegokolwiek użycie dóbr kulturalnych z naruszeniem Konwencji lub niniejszego Protokołu;

b) wszelki bezprawny wywóz czy inne usunięcie lub przeniesienie prawa własności dóbr kulturalnych z terytorium okupowanego z naruszeniem Konwencji lub niniejszego Protokołu.

Rozdział 5

Ochrona dóbr kulturalnych w razie konfliktów zbrojnych nie mających charakteru międzynarodowego

Artykuł 22

Konflikty zbrojne nie mające charakteru międzynarodowego

1. Niniejszy Protokół ma zastosowanie w razie konfliktu nie mającego charakteru międzynarodowego, powstałego na terytorium jednej ze Stron.

2. Niniejszy Protokół nie ma zastosowania w sytuacji wewnętrznych niepokojów i napięć, takich jak zamieszki, odizolowane i sporadyczne akcje przemocy lub działania podobnego rodzaju.

3. Nic w niniejszym Protokole nie może być powoływane w celu naruszenia suwerenności Państwa lub odpowiedzialności rządu, za użycie wszelkich zgodnych z prawem środków do utrzymania lub przywrócenia prawa i porządku w państwie lub do obrony jedności narodowej i integralności terytorialnej Państwa.

4. Nic w niniejszym Protokole nie może powodować uszczerbku dla głównej jurysdykcji Strony, na terytorium, której toczy się konflikt zbrojny nie mający charakteru międzynarodowego, w sprawach naruszeń, o których mowa w artykule 15.

5. Nic w niniejszym Protokole nie może być powoływane dla usprawiedliwienia interwencji bezpośredniej lub pośredniej, z jakiegokolwiek powodu, w konflikt zbrojny lub w sprawy wewnętrzne bądź zewnętrzne Strony, na terytorium, której występuje ten konflikt.

6. Zastosowanie niniejszego Protokołu do sytuacji, o której mówi ustęp 1 nie będzie miało wpływu na sytuację prawną stron konfliktu.

7. UNESCO może zaoferować swoje usługi stronom konfliktu.

Rozdział 6 **Kwestie instytucjonalne**

Artykuł 23 **Zgromadzenie Stron**

1. Zgromadzenie Stron będzie zwoływane w tym samym czasie, co Konferencja Generalna UNESCO oraz skoordynowane z posiedzeniem Wysokich Umawiających się Stron, jeżeli Dyrektor Generalny zwoła takie posiedzenie.

2. Zgromadzenie Stron przyjmie swój Regulamin wewnętrzny.

3. Zgromadzenie Stron ma następujące funkcje:

(a) dokonywać wyboru członków Komitetu na podstawie artykułu 24, ustęp 1;

(b) zatwierdzać Wytyczne opracowane przez Komitet na podstawie artykułu 27, ustęp 1 (a);

(c) opracowywać wytyczne dotyczące korzystania przez Komitet ze środków Funduszu oraz nadzorować ich wykorzystanie;

(d) badać sprawozdania składane przez Komitet zgodnie z artykułem 27, ustęp 1 (d);

(e) omawiać wszelkie problemy związane ze stosowaniem niniejszego Protokołu oraz udzielać zaleceń, jeśli zachodzi taka potrzeba.

4. Na wniosek, co najmniej jednej piątej Stron, Dyrektor Generalny zwoła Nadzwyczajne Zgromadzenie Stron.

Artykuł 24

Komitet ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego

1. Ustanawia się Komitet ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego. Komitet składa się z dwunastu Stron wybranych przez Zgromadzenie Stron.

2. Posiedzenia zwyczajne Komitetu winny odbywać się raz do roku, a posiedzenia nadzwyczajne w przypadku zaistnienia takiej potrzeby.

3. Wybierając członków Komitetu, Strony będą starały się zapewnić sprawiedliwą reprezentację różnych regionów świata i różnych kultur.

4. Strony, które są członkami Komitetu wybierają na swoich przedstawicieli osoby posiadające kwalifikacje w dziedzinie dziedzictwa kulturowego, obronności lub prawa międzynarodowego oraz zapewniają, w ramach wzajemnych konsultacji, że Komitet jako całość posiada stosowne kwalifikacje we wszystkich tych dziedzinach.

Artykuł 25

Kadencja

1. Kadencja Strony wybranej na członka Komitetu wynosi cztery lata z prawem do jednokrotnego ponownego wyboru bezpośrednio po zakończeniu kadencji.

2. Niezależnie od postanowień ustępu 1, kadencja połowy członków wybranych podczas pierwszych wyborów upłynie z końcem pierwszego zwyczajnego Zgromadzenia Stron odbywającego się po pierwszych wyborach. Członkowie ci zostaną wybrani drogą losowania przez Przewodniczącego Zgromadzenia po pierwszych wyborach.

Artykuł 26 Regulamin wewnętrzny

1. Komitet uchwała swój Regulamin wewnętrzny i przyjmuje zasady proceduralne.

2. Większość członków Komitetu stanowi kworum. Decyzje Komitetu są podejmowane większością dwóch trzecich głosujących członków.

3. Przy podejmowaniu decyzji dotyczących dóbr kulturalnych dotkniętych konfliktem zbrojnym, członkowie, którzy są stronami tego konfliktu nie uczestniczą w głosowaniu.

Artykuł 27 Funkcje

1. Komitet ma następujące funkcje:

(a) opracowanie Wytycznych określających stosowanie niniejszego Protokołu;

(b) przyznawanie, zawieszanie lub cofanie ochrony wzmocnionej dóbr kulturalnych, jak również utworzenie, prowadzenie i promocja Listy dóbr kulturalnych objętych ochroną wzmocnioną;

(c) obserwacja i nadzorowanie stosowania niniejszego Protokołu oraz promocja identyfikacji dóbr kulturalnych objętych ochroną wzmocnioną;

(d) badanie sprawozdań Stron i formułowanie uwag do tych sprawozdań, uzyskiwanie wyjaśnień, jeżeli zachodzi taka potrzeba oraz przygotowanie dla Zgromadzenia Stron własnego sprawozdania na temat stosowania niniejszego Protokołu;

(e) otrzymywanie i rozpatrywanie wniosków o pomoc międzynarodową, w myśl artykułu 32;

(f) decydowanie o wykorzystaniu Funduszu;

(g) wykonywanie wszelkich innych funkcji zleconych przez Zgromadzenie Stron.

2. Komitet wykonuje swoje funkcje we współpracy z Dyrektorem Generalnym.

3. Komitet współpracuje z organizacjami międzynarodowymi i krajowymi, rządowymi i pozarządowymi, mającymi cele podobne do celów Konwencji, Pierwszego Protokołu i niniejszego Protokołu. Aby wesprzeć wypełnianie swych funkcji, Komitet może zaprosić do

udziału w swych posiedzeniach, w charakterze doradczym, uznane organizacje działające w tej dziedzinie, takie jak organizacje posiadające formalne związki z UNESCO, włączając w to Międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy (ICBS) oraz jednostki wchodzące w skład tej organizacji. Do uczestnictwa w posiedzeniach Komitet może również zaprosić, w charakterze doradców, przedstawicieli Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad Ochroną i Restauracją Dóbr Kultury (Ośrodek Rzymskiego) (ICCROM) oraz Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (ICRC)

Artykuł 28 Sekretariat

Komitet ma do pomocy Sekretariat UNESCO, który przygotowuje dokumentację dla Komitetu, porządek dzienny jego posiedzeń i zapewnia wykonywanie jego decyzji oraz terminarza posiedzeń, jak również za wdrażanie decyzji Komitetu.

Artykuł 29

Fundusz ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego

1. Tworzy się Fundusz dla następujących celów:

(a) świadczenie pomocy finansowej oraz pomocy w innej formie dla wsparcia środków przygotowawczych lub innych podejmowanych w czasie pokoju m.in. zgodnie z artykułem 5, artykułu 10, ustęp (b) oraz artykułem 30; jak również

(b) udzielania pomocy finansowej oraz pomocy w innej formie w związku z doraźnymi, tymczasowymi lub innymi środkami podejmowanymi dla ochrony dóbr kulturalnych podczas konfliktu zbrojnego lub podczas ich odzyskiwania natychmiast po zakończeniu działań zbrojnych zgodnie, między innymi, z artykułem 8, ustęp (a).

2. Fundusz stanowi fundusz powierniczy zgodnie z postanowieniami regulaminu finansowego UNESCO.

3. Wydatki Funduszu będą użyte wyłącznie na cele określone przez Komitet, zgodnie z wytycznymi, o których stanowi artykuł 23, ustęp 3 (c). Komitet może przyjąć wpłaty przeznaczone na realizację pewnego tylko programu lub projektu, pod warunkiem, że podjął on decyzję o realizacji tego programu lub projektu.

4. Środki Funduszu składają się z:

- (a) dobrowolnych składek Stron;
- (b) wpłat, darów i zapisów czynionych przez:
- (h) inne państwa;
- (ii) UNESCO lub inne organizacje systemu Narodów Zjednoczonych;
- (iii) inne rządowe lub pozarządowe organizacje; i
- (iv) instytucje prywatne lub prywatne albo osoby fizyczne;
- (c) odsetek przypadających od kwot zgromadzonych przez Fundusz;
- (d) dochodów uzyskanych ze zbiórek pieniężnych i wpływów z imprez organizowanych na rzecz Funduszu; i
- (e) wszelkich innych przychodów przewidzianych przez wytyczne mające zastosowanie do Funduszu.

Rozdział 7

Rozpowszechnianie informacji i pomoc międzynarodowa

Artykuł 30

Rozpowszechnienie

1. Strony będą starały się wszelkimi właściwymi środkami, a w szczególności za pomocą programów edukacyjnych i informacyjnych wzmocniać w swoich społeczeństwach poszanowanie i docenianie dóbr kulturalnych.

2. Strony będą rozpowszechniać niniejszy Protokół w jak najszerszym stopniu, zarówno w czasie pokoju, jak też w czasie konfliktu zbrojnego.

3. Wszelkie władze wojskowe lub cywilne, które podczas konfliktu zbrojnego są odpowiedzialne za stosowanie niniejszego Protokołu powinny być w pełni zapoznane z niniejszym tekstem. W tym celu Strony, stosownie:

(a) włączą wytyczne i instrukcje dotyczące ochrony dóbr kulturalnych do swoich regulaminów wojskowych,

(b) opracują i będą realizować we współpracy z UNESCO i odpowiednimi organizacjami rządowymi i pozarządowymi programy szkoleniowe i edukacyjne na czas pokoju;

(c) będą informować się wzajemnie, za pośrednictwem Dyrektora Generalnego, o ustawach, przepisach administracyjnych oraz środkach powziętych na podstawie ustępów (a) i (b);

(d) będą informować się wzajemnie, tak szybko jak jest to tylko możliwe, za pośrednictwem Dyrektora Generalnego, o ustawach i przepisach administracyjnych, które zamierzają przyjąć, aby zapewnić stosowanie niniejszego Protokołu.

Artykuł 31

Współpraca międzynarodowa

W sytuacji poważnych naruszeń niniejszego Protokołu, Strony zobowiązują się działać, wspólnie poprzez Komitet lub indywidualnie, we współpracy z UNESCO i Organizacją Narodów Zjednoczonych i w zgodzie z Kartą Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 32

Pomoc międzynarodowa

1. Strona może prosić o udzielenie przez Komitet pomocy międzynarodowej dla dóbr kulturalnych objętych ochroną wzmocnioną, jak również pomocy w przygotowaniu, opracowaniu lub stosowaniu ustaw i przepisów administracyjnych oraz środków, o których mowa w artykule 10.

2. Strona konfliktu, która nie jest Stroną niniejszego Protokołu, lecz przyjmuje i stosuje przepisy zgodne z artykułem 3, ustęp 2, może zwracać się z prośbą do Komitetu o udzielenie stosownej pomocy międzynarodowej.

3. Komitet przyjmie przepisy dotyczące składania wniosków o udzielenie pomocy międzynarodowej oraz określi formy, w jakich może ona występować.

4. Zachęca się Strony, aby za pośrednictwem Komitetu udzielały wszelkiej pomocy technicznej wnoszącym o to Stronom bądź stronom konfliktu.

Artykuł 33

Pomoc UNESCO

1. Strona może zwrócić się do UNESCO z prośbą o pomoc techniczną w zorganizowaniu ochrony swoich dóbr kulturalnych, taką jak

działania przygotowawcze do opieki nad dobrami kulturalnymi, środki zapobiegawcze i organizacyjne w nagłych wypadkach oraz tworzenie krajowych inwentarzy dóbr kulturalnych, lub w związku z jakimkolwiek innym zagadnieniem wynikającym ze stosowania niniejszego Protokołu. UNESCO udziela tej pomocy w granicach swego programu i swoich możliwości.

2. Zachęca się Strony do udzielania pomocy technicznej na poziomie dwustronnym i wielostronnym.

3. UNESCO jest uprawniona do występowania z własnej inicjatywy do Stron z propozycjami w tych sprawach.

Rozdział 8 **Wykonanie niniejszego Protokołu**

Artykuł 34 Mocarstwa opiekuńcze

Niniejszy Protokół będzie stosowany we współpracy z Mocarstwami opiekuńczymi, odpowiedzialnymi za ochronę interesów Stron konfliktu.

Artykuł 35 Procedura pojednawcza

1. Mocarstwa opiekuńcze zaoferują swoje dobre usługi ilekroć uznają, że leży to w interesie dóbr kulturalnych, a w szczególności w razie braku zgody między Stronami konfliktu, co do stosowania lub wykładni postanowień niniejszego Protokołu.

2. W tym celu każde z Mocarstw opiekuńczych może, na zaproszenie jednej ze Stron, Dyrektora Generalnego lub z własnej inicjatywy, zaproponować Stronom konfliktu spotkanie ich przedstawicieli, a w szczególności przedstawicieli władz powołanych do ochrony dóbr kulturalnych, w razie potrzeby na terytorium państwa, które nie jest stroną konfliktu. Strony konfliktu zobowiązane są przychylić się do otrzymanej propozycji odbycia spotkania. Mocarstwa opiekuńcze zgłaszają do aprobaty Stronom konfliktu nazwisko osoby bądź będącej obywatelem Państwa nie będącego stroną konfliktu, bądź zaproponowanej przez Dyrektora Generalnego, która będzie zaproszona do udziału w spotkaniu w charakterze przewodniczącego.

Artykuł 36

Postępowanie pojednawcze w razie braku Mocarstw opiekuńczych

1. Jeżeli w konflikcie nie zostały wyznaczone Mocarstwa opiekuńcze, to Dyrektor Generalny może zaoferować swoje dobre usługi lub podjąć działania w formie pojednawstwa lub pośrednictwa w celu załatwienia nieporozumień.

2. Na zaproszenie jednej ze Stron lub Dyrektora Generalnego, Przewodniczący Komitetu może zaproponować Stronom konfliktu spotkanie ich przedstawicieli, a w szczególności przedstawicieli władz powołanych do ochrony dóbr kulturalnych, w razie potrzeby na terytorium Państwa, które nie jest stroną konfliktu.

Artykuł 37

Przekłady i sprawozdania

1. Strony przełożą niniejszy Protokół na urzędowy język lub języki swojego kraju oraz przekażą oficjalny tekst przekładu Dyrektorowi Generalnemu.

2. Strony będą przedkładać Komitetowi, co cztery lata sprawozdanie na temat wykonania niniejszego Protokołu.

Artykuł 38

Odpowiedzialność państwa

Żadne postanowienie niniejszego Protokołu dotyczący indywidualnej odpowiedzialności karnej nie wpływa na odpowiedzialność państw, przewidzianą w prawie międzynarodowym, włączając w to obowiązek odszkodowania.

Rozdział 9

Postanowienia końcowe

Artykuł 39

Języki

Niniejszy Protokół sporządzono w języku arabskim, chińskim, angielskim, francuskim, rosyjskim i hiszpańskim, przy czym te sześć języków jest równie autentycznych.

Artykuł 40
Podpisanie

Niniejszy Protokół nosi datę 26 maja 1999. Wszystkie Wysokie Umawiające się Strony mogą go podpisać w Hadze od 17 maja 1999 do 31 grudnia 1999.

Artykuł 41
Ratyfikacja, przyjęcie lub zatwierdzenie

1. Niniejszy Protokół podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu przez Wysokie Umawiające się Strony, które podpisały niniejszy Protokół zgodnie z procedurą konstytucyjną każdej z nich.

2. Dokumenty ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia będą składane Dyrektorowi Generalnemu.

Artykuł 42
Przystąpienie

1. Inne Wysokie Umawiające się Strony będą mogły przystąpić do niniejszego Protokołu począwszy od 1 stycznia 2000.

2. Przystąpienia dokonuje się poprzez złożenie instrumentu przystąpienia Dyrektorowi Generalnemu.

Artykuł 43
Wejście w życie

1. Niniejszy Protokół wejdzie w życie w trzy miesiące po złożeniu dwudziestu instrumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

2. Następnie dla każdej Strony będzie on wchodził w życie w trzy miesiące po złożeniu dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

Artykuł 44
Wejście w życie w sytuacji zbrojnego konfliktu

W sytuacjach określonych w artykułach 18 i 19 Konwencji dokumenty ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia, albo przystąpienia do niniejszego Protokołu, złożone przez strony konfliktu, czy to przed rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich lub okupacji, czy też po nim,

wywołują skutki prawne natychmiast. Dyrektor Generalny roześle w takich wypadkach zawiadomienia przewidziane w artykule 46 jak najszybszą drogą.

Artykuł 45 Wypowiedzenie

1. Każda Strona będzie mogła wypowiedzieć, niniejszy Protokół.
2. Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie, dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu.
3. Wypowiedzenie wywoła skutki prawne w rok po otrzymaniu dokumentu wypowiedzenia.

Jeżeli jednak w chwili upływu tego okresu Strona wypowiadająca będzie włączona w konflikt zbrojny, skutki prawne wypowiedzenia ulegną zawieszeniu aż do zakończenia kroków nieprzyjacielskich lub też czynności mających na celu repatriację dóbr kulturalnych, w zależności od tego, który z tych terminów jest późniejszy.

Artykuł 46 Zawiadomienia

Dyrektor Generalny będzie zawiadamiał wszystkie Wysokie Umawiające się Strony oraz Organizację Narodów Zjednoczonych o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, wymienionych w artykułach 41 i 42 oraz o wypowiedzeniach wymienionych w artykule 45.

Artykuł 47 Rejestracja w Organizacji Narodów Zjednoczonych

Zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych, niniejszy Protokół będzie zarejestrowany w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego.

W dowód powyższego, niżej podpisani, należycie upoważnieni, podpisali niniejszy Protokół.

Sporządzono w Hadze, dwudziestego szóstego maja 1999, w jednym egzemplarzu, który będzie złożony w archiwach UNESCO, a którego uwierzytelnione odpisy będą dostarczone wszystkim Umawiającym się Stronom.

KONWENCJA W SPRAWIE OCHRONY ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO

(DzU z 1976 r., nr 32, poz. 190, załącznik)

Konferencja Generalna Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, zebrana w Paryżu w dniach od 17 października do 21 listopada 1972 r. na swej siedemnastej sesji,

zważywszy, że dziedzictwo kulturalne i dziedzictwo naturalne są coraz bardziej zagrożone zagładą nie tylko z przyczyn tradycyjnych, jak rozpad wskutek starzenia się, ale także wobec zjawiska zmian i zniszczeń, jakie niesie ewolucja społeczna i gospodarcza,

zważywszy, że zniszczenie lub uszkodzenie dobra należącego do dziedzictwa kulturalnego lub naturalnego stanowi groźne zubożenie dziedzictwa wszystkich narodów świata,

zważywszy, że ochrona tego dziedzictwa na szczeblu krajowym pozostaje często nieskuteczna z racji ogromu środków, jakich by wymagała i niewystarczalności zasobów gospodarczych, naukowych i technicznych kraju, na terytorium którego znajduje się dobro zasługujące na ochronę,

zważywszy, że Akt Konstytucyjny Organizacji przewiduje, iż będzie ona współdziałać w utrzymaniu, postępie i rozpowszechnianiu wiedzy, czuwając nad ochroną i konserwacją dziedzictwa ogólnoludzkiego oraz zalecając zainteresowanym narodom zawarcie międzynarodowych konwencji w tym zakresie,

zważywszy, że istniejące konwencje, zalecenia i rezolucje na rzecz dóbr kulturalnych i naturalnych potwierdzają znaczenie, jakie ma dla wszystkich narodów świata ratowanie tych dóbr wyjątkowych i niezastąpionych, niezależnie od tego, jakiego narodu stanowią one własność,

zważywszy, że niektóre z dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego przedstawiają wartość wyjątkową, która uzasadnia ich zachowanie, jako element światowego dziedzictwa całej ludzkości,

zważywszy, że wobec rozmiarów i wagi nowych niebezpieczeństw, jakie zawisły nad tymi dobrami cała społeczność międzynarodowa powinna wziąć udział w ochronie dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, przez

udzielanie pomocy zbiorowej, która nie zastępując działania zainteresowanego państwa, stanie się jego skutecznym uzupełnieniem,

zważywszy, że jest rzeczą konieczną przyjąć w tym celu nowe postanowienia umowne, wprowadzając skuteczny system zbiorowej ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowany w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki,

postanowiwszy na swej szesnastej sesji, że sprawa ta stanie się przedmiotem konwencji międzynarodowej,

uchwała dzisiaj, dnia 16 listopada 1972 r. Konwencję niniejszą.

I. Definicja dziedzictwa kulturalnego i naturalnego

Artykuł 1

W rozumieniu niniejszej Konwencji uważane są za „dziedzictwo kulturalne”:

zabytki: dzieła architektury, rzeźby i malarstwa monumentalnego, elementy i formacje o charakterze archeologicznym, napisy groty i zgrupowania tych elementów, przedstawiające wyjątkową wartość dla całej ludzkości z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;

zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które z racji ich architektury, ich jednorodności lub ich integracji w krajobrazie przedstawiają wyjątkową wartość dla całej ludzkości z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki, miejsca zabytkowe (sites): dzieła człowieka lub dzieła łączne człowieka i przyrody, jak również strefy, a także stanowiska archeologiczne, przedstawiające wyjątkową wartość dla całej ludzkości z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

Artykuł 2

W rozumieniu niniejszej Konwencji uważane są za „dziedzictwo naturalne”: pomniki przyrody składające się z formacji fizycznych lub biologicznych, albo zgrupowania takich formacji przedstawiające wyjątkową wartość dla całej ludzkości z punktu widzenia estetycznego lub naukowego, formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy ściśle rozgraniczone, stanowiące siedlisko zagrożonych zagładą gatunków zwierząt lub roślin, 53 przedstawiające wyjątkową wartość dla

całej ludzkości z punktu widzenia nauki, albo konserwacji, miejsca krajobrazowe (sites naturels) oraz strefy naturalne ściśle rozgraniczone, przedstawiające wyjątkową wartość dla całej ludzkości z punktu widzenia nauk, konserwacji lub wrodzonego piękna.

Artykuł 3

Każde Państwo Strona niniejszej Konwencji samo zidentyfikuje i rozgraniczy poszczególne rodzaje dóbr znajdujących się na jego terytorium, o którym mowa powyżej w artykułach 1 i 2.

II. Ochrona krajowa i ochrona międzynarodowa dziedzictwa kulturalnego i naturalnego

Artykuł 4

Każde Państwo Strona niniejszej Konwencji uznaje, że na nie spada w pierwszym rzędzie obowiązek zapewnienia identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i przekazania następnym pokoleniom dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, o jakim mowa w artykułach 1 i 2, znajdującego się na jego terytorium. Będzie się starało spełnić ten obowiązek zarówno przez swój własny wysiłek i maximum rozporządzalnych środków, jak również w razie potrzeby korzystając z pomocy i współpracy międzynarodowej, w szczególności w dziedzinach finansowej, artystycznej, naukowej i technicznej.

Artykuł 5

Aby zapewnić możliwie jak najskuteczniejszą ochronę i konserwację oraz jak najbardziej aktywną waloryzację dziedzictwa kulturalnego i naturalnego znajdującego się na ich terytorium, Państwa Strony niniejszej Konwencji będą się starały w miarę swych możliwości i w warunkach właściwych dla każdego kraju:

a) uprawiać politykę ogólną zmierzającą do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączyć ochronę tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego;

b) ustanowić na swoim terytorium – o ile nie są jeszcze ustanowione – jedną lub kilka służb ochrony, konserwacji i waloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, wyposażonych w odpowiedni personel i rozporządzających środkami pozwalającymi na wykonanie ich zadań;

c) rozwijać studia i badania naukowe i techniczne oraz doskonalić metody interwencyjne, które pozwolą każdemu państwu sprostać niebezpieczeństwom zagrażającym jego dziedzictwu kulturalnemu lub naturalnemu;

d) podejmować środki prawne, naukowe, techniczne, administracyjne i finansowe w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa;

e) ułatwiać powstawanie i rozwój krajowych lub regionalnych ośrodków kształcenia kadr specjalistów w dziedzinie ochrony, konserwacji i waloryzacji dziedzictwa kulturalnego i narodowego i zachęcać do podejmowania badań naukowych w tej dziedzinie.

Artykuł 6

1. W pełnym poszanowaniu suwerenności państw, na których terytorium znajduje się dziedzictwo kulturalne i naturalne, wymienione w artykułach 1 i 2 nie naruszając praw rzeczowych do tego dziedzictwa wynikających z prawodawstwa krajowego, Państwa Strony niniejszej Konwencji stwierdzają, że stanowi ono dziedzictwo ogólnoludzkie, w ochronie którego cała społeczność międzynarodowa ma obowiązek współdziałać.

2. Państwa Strony zobowiązują się wobec powyższego i zgodnie z dyspozycjami niniejszej Konwencji współpracować przy identyfikacji, ochronie, konserwacji i waloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, o którym mowa w punktach 2 i 4 artykułu 11, jeżeli zażąda tego Państwo, na którego terytorium dziedzictwo się znajduje.

3. Każde Państwo Strona niniejszej Konwencji zobowiązuje się nie podejmować świadomie żadnych działań mogących przynieść szkodę dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu, o którym mowa w artykułach 1 i 2, położonemu na terytorium innych Państw Stron niniejszej Konwencji.

Artykuł 7

W rozumieniu niniejszej Konwencji za międzynarodową ochronę dziedzictwa kulturalnego i naturalnego uważa się powołanie do życia systemu współpracy międzynarodowej zmierzającego do udzielenia pomocy Państwom Stronom Konwencji w ich wysiłkach nad zabezpieczeniem i zidentyfikowaniem tego dziedzictwa.

III. Międzynarodowy Komitet Ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego

Artykuł 8

1. Ustanowiony zostaje przy Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury międzynarodowy Komitet ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowej wartości dla całej ludzkości zwany „Komitetem Dziedzictwa Światowego”. Składać się on będzie z piętnastu Państw Stron Konwencji wybieranych przez Państwa Strony Konwencji na zgromadzeniu ogólnym podczas sesji zwyczajnych Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Liczba Państw – członków Komitetu zostanie podniesiona do 21, licząc od sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej, która nastąpi po wejściu w życie niniejszej Konwencji w stosunku do co najmniej 40 Państw.

2. Wybór członków Komitetu powinien zapewnić w jak największej możliwie mierze sprawiedliwą reprezentację różnych kultur i regionów świata.

3. Biorą udział w Komitecie z głosem doradczym:

– jeden przedstawiciel Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad konserwacją i restauracją dóbr kultury (Centrum Rzymskie);

– jeden przedstawiciel Rady Międzynarodowej Zabytków i Miejsc Zabytkowych (ICOMOS);

– jeden przedstawiciel Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i jej Zasobów (UICN).

Na wniosek Państw Stron Konwencji na zgromadzeniu ogólnym zebranych podczas sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury mogą być oni uzupełnieni przez przedstawicieli innych organizacji międzynarodowych i pozarządowych o podobnych zadaniach.

Artykuł 9

1. Państwa członkowskie Komitetu Dziedzictwa Światowego sprawują swój mandat od końca sesji zwyczajnej Konferencji Ogólnej, na której zostali wybrani do końca trzeciej kolejnej sesji zwyczajnej.

2. Jednakże mandat jednej trzeciej części członków wskazanych przy pierwszym wyborze upływie z końcem pierwszej kolejnej sesji

zwyczajnej Konferencji Generalnej, następującej po tej, na której zostali wybrani, zaś mandat drugiej trzeciej części członków jednocześnie wybranych upływie z końcem drugiej kolejnej sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej, następującej po tej, na której zostali wybrani. Nazwiska tych członków zostaną ustalone w drodze losowania przez Przewodniczącego Konferencji Generalnej podczas pierwszego wyboru.

3. Państwa członkowie Komitetu wybierają na swych reprezentantów osoby wykwalifikowane w zakresie dziedzictwa kulturalnego lub dziedzictwa naturalnego.

Artykuł 10

1. Komitet Dziedzictwa Światowego uchwała swój regulamin wewnętrzny.

2. Komitet może w każdym czasie zaprosić na swe posiedzenie organizacyjne publiczne lub prywatne, aby zasięgnąć ich opinii co do szczegółowych kwestii.

3. Komitet może powoływać organy doradcze, jeżeli uzna to za konieczne dla wykonania swych zadań.

Artykuł 11

1. Państwa Strony niniejszej Konwencji przedłożą Komitetowi Dziedzictwa Światowego, w miarę swoich największych możliwości, inwentarz dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, znajdujących się na ich terytorium i zasługujących na wpisanie na listę przewidzianą niżej w punkcie 2. Inwentarz ten, który nie powinien być uważany za wyczerpujący, ma zawierać wskazówki, co do miejsca, gdzie się te dobra znajdują i znaczenie jakie im należy przypisać.

2. Na podstawie inwentarzy przedstawionych przez poszczególne Państwa Komitet ustala, podaje do wiadomości i rozpowszechnia pod mianem „listy dziedzictwa światowego” wykaz dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego w znaczeniu, jakie zostało określone w artykułach 1 i 2 niniejszej Konwencji, uznanych za mające wyjątkowe znaczenie dla całej ludzkości na podstawie kryteriów, jakie zostaną przyjęte. Lista ta powinna być aktualizowana przynajmniej raz na dwa lata.

3. Wpisanie dobra na listę dziedzictwa światowego może nastąpić tylko za zgodą zainteresowanego Państwa. Wpis na listę dobra znaj-

dującego się na terytorium, do którego rości sobie prawo suwerenności lub jurysdykcji kilku Państw, w niczym nie przesądza praw uczestników sporu.

4. Komitet ustala, podaje do wiadomości i rozpowszechnia, ilekroć tego wymagają okoliczności, pod mianem „dziedzictwa światowego w niebezpieczeństwie” wykaz dóbr znajdujących się na liście dziedzictwa światowego, dla których zabezpieczenia niezbędne jest podjęcie wielkich robót i dla których wniesiono żądania o pomoc zgodnie z niniejszą Konwencją.

Lista ta powinna zawierać oszacowania przewidzianych kosztów. Mogą na niej figurować jedynie dobra dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, które są zagrożone niebezpieczeństwem poważnym i ściśle określonym takim, jak groźba zniszczenia skutkiem przyspieszonego rozpadu, projekty wielkich robót publicznych albo prywatnych, szybki rozwój urbanistyczny i turystyczny, rozbiórki spowodowane zmianą wykorzystania terenu lub własności gruntu, głębokie zmiany spowodowane przyczynami nieznanymi, porzucenie z jakiegokolwiek powodu, konflikt zbrojny nadchodzący lub grożący wybuchem, kataklizmy i klęski żywiołowe, wielkie pożary, trzęsienia ziemi, obsuwanie się gruntów, wybuchy wulkanów, zmiana poziomu wód gruntowych, powodzie, gwałtowne przypływy. Komitet może w każdej chwili w wypadku pilnej potrzeby dokonać nowego wpisu na listę dziedzictwa światowego w niebezpieczeństwie i podać o tym bezzwłocznie do publicznej wiadomości.

5. Komitet ustala kryteria, na podstawie których dobro dziedzictwa kulturalnego i naturalnego może być wpisane na jedną lub drugą listę, o których mowa w punktach 2 i 4 niniejszego artykułu.

6. Przed odrzuceniem wniosku o wpisanie na jedną z dwóch list, o których mowa w punktach 2 i 4 niniejszego artykułu Komitet zasięga opinii Państwa Strony, na którego terytorium znajduje się dobro dziedzictwa kulturalnego lub naturalnego, o które chodzi.

7. Komitet w porozumieniu z zainteresowanymi państwami, koordynuje i wspiera studia i badania potrzebne dla ustalenia list, o których mowa w punktach 2 i 4 niniejszego artykułu.

b) wpłat, darów i legatów czynionych przez:

(i) inne państwa,

(ii) Organizacje Narodów Zjednoczonych Wychowania, Nauki i Kultury, inne organizacje należące do systemu Narodów Zjednoczonych, w szczególności w ramach Programu Rozwoju Narodów Zjednoczonych oraz inne organizacje międzynarodowe,

(iii) organizacje publiczne i prywatne oraz poszczególne osoby prywatne;

c) odsetek od kapitałów Funduszu;

e) wszelkich innych przychodów przewidzianych w regulaminie uchwalonym przez Komitet Dziedzictwa Światowego.

4. Składki na rzecz Funduszu i inne formy pomocy udzielone Komitetowi mogą być obrócone wyłącznie na cele określone przez Komitet. Komitet może przyjmować wpłaty przeznaczone na realizację określonego programu lub projektu pod warunkiem, że podjęcie tego programu lub projektu było uprzednio zadecydowane przez Komitet.

Artykuł 16

1. Niezależnie od jakiegokolwiek składki dobrowolnej Państwa Strony niniejszej Konwencji zobowiązują się wpłacać regularnie, co dwa lata, na Fundusz Dziedzictwa Światowego składki, których wysokość – obliczona, według jednakowego procentu dla wszystkich Państw – zostanie ustalona przez zgromadzenie ogólne Państw Stron Konwencji zebranych w toku sesji Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Uchwała zgromadzenia ogólnego wymaga większości głosów obecnych i głosujących Państw Stron, które nie złożyły oświadczenia przewidzianego w punkcie 2 niniejszego artykułu.

W żadnym wypadku składka obowiązkowa Państw Stron Konwencji nie może przekroczyć 1% składki do budżetu zwyczajnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

2. Jednakże jak przewiduje się w artykule 31 lub 32 niniejszej Konwencji, każde Państwo może w chwili składania swoich dokumentów ratyfikacji, dokumentów przyjęcia lub przystąpienia złożyć oświadczenie, że nie uważa się za związane postanowieniami punktu 1 niniejszego artykułu.

3. Państwo Strona Konwencji, które złożyło oświadczenie przewidziane w punkcie 2 niniejszego artykułu może w każdej chwili cofnąć to Oświadczenie w drodze zawiadomienia o tym Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Jednakże cofnięcie oświadczenia będzie miało skutek pod względem składek obowiązkowych należnych od tego Państwa dopiero od daty najbliższego zgromadzenia Państw Stron.

4. Aby Komitet mógł zaplanować swe wydatki w sposób skuteczny, składki Państw Stron niniejszej Konwencji, które złożyły oświadczenie przewidziane w punkcie 2 niniejszego artykułu, powinny być uskuteczniane w określonej wysokości przynajmniej raz na dwa lata i nie powinny być niższe od składek, jakich dokonywałoby dane państwo, gdyby było związane postanowieniami punktu 1 niniejszego artykułu.

5. Żadne Państwo Strona Konwencji zalegające ze składkami obowiązkowymi lub dobrowolnymi za bieżący i poprzedni rok kalendarzowy, nie może być wybrane na członka Komitetu Dziedzictwa Światowego. Przepis ten nie odnosi się do pierwszych wyborów. Mandat takiego Państwa już będącego członkiem Komitetu wygasa z chwilą wyborów przewidzianych w art. 8 punkt 1 niniejszej Konwencji.

Artykuł 17

Państwa Strony niniejszej Konwencji powinny przewidzieć i popierać powstawanie fundacji i stowarzyszeń krajowych publicznych i prywatnych mających na celu zachęcenie do darów na rzecz ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego określonego w artykułach 1 i 2 niniejszej Konwencji.

Artykuł 18

Państwa Strony niniejszej Konwencji podejmują się współdziałać w akcjach zbiorów międzynarodowych organizowanych pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na rzecz Funduszu Dziedzictwa Światowego. Będą one popierać zbiórki organizowane w tym celu przez instytucje wymienione w punkcie 3 artykułu 15.

V. Warunki i tryb przyznawania pomocy międzynarodowej

Artykuł 19

Każde Państwo Strona niniejszej Konwencji może zażądać pomocy międzynarodowej na rzecz dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowej wartości dla całej ludzkości znajdujących się na jego terytorium. Powinno ono załączyć do wniosku dane informacyjne i dokumenty przewidziane w artykule 20, jakie są w jego posiadaniu i które są potrzebne Komitetowi dla powzięcia decyzji.

Artykuł 20

Zgodnie z postanowieniami punktu 2 artykułu 13, artykułu 22 punkt (c) oraz artykułu 23, pomoc międzynarodowa przewidziana w niniejszej Konwencji może być przyznana jedynie tym dobrom dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, które Komitet postanowił lub postanawia wpisać na jedną z list, o których mowa w punktach 2 i 4 artykułu 11.

Artykuł 21

1. Komitet Dziedzictwa Światowego określa procedurę rozpatrywania wniosków o udzielenie pomocy międzynarodowej a w szczególności ustala dane, jakie mają być dołączane do wniosku. We wniosku powinna być opisana zamierzona czynność, niezbędna dla jej przeprowadzenia roboty, ocena ich kosztów i stopnie pilności oraz uzasadnienie dlaczego całość wydatków nie może być pokryta ze środków zainteresowanego państwa.

Wnioski powinny, ilekroć to jest możliwe, opierać się na opinii rzeczoznawców.

2. Wnioski o pomoc złożone w związku z katastrofami i klęskami żywiołowymi, z uwagi na prace wymagające natychmiastowego podjęcia, powinny być przez Komitet rozpatrywane bezzwłocznie i z pierwszeństwem przed innymi; Komitet powinien rozporządzać funduszem rezerwowym przeznaczonym na tego rodzaju wypadki.

3. Przed podjęciem decyzji Komitet może przeprowadzać badania lub konsultacje, które uzna za niezbędne.

Artykuł 22

Pomoc udzielana przez Komitet Dziedzictwa Światowego może polegać na:

a) studiach nad zagadnieniami artystycznymi, naukowymi i technicznymi związanymi z ochroną, konserwacją, waloryzacją i reanimacją dziedzictwa kulturalnego i naturalnego określonego w punktach 2 i 4 artykułu 11 niniejszej Konwencji;

b) postawieniu do dyspozycji ekspertów, techników i wykwalifikowanego personelu dla czuwania nad należyтым wykonaniem zatwierdzonego projektu;

c) kształceniu specjalistów wszelkich szczebli w dziedzinie identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego;

d) dostarczeniu wykwapowania, jakiego państwo zainteresowane nie posiada i nie jest w możności nabyć;

e) udzielaniu pożyczek nisko oprocentowanych, nieoprocentowanych lub długoterminowych;

f) przyznawanie w wypadkach wyjątkowych i szczególnie uzasadnionych, subwencji bezzwrotnych.

Artykuł 23

Komitet Dziedzictwa Światowego może również udzielać pomocy międzynarodowej krajowym lub regionalnym ośrodkom kształcenia specjalistów wszelkich szczebli w dziedzinie identyfikacji, ochrony, konserwacji i reanimacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Artykuł 24

Pomoc międzynarodowa w poważnym zakresie może być udzielana tylko po szczegółowych badaniach naukowych, gospodarczych i technicznych. Badania te powinny opierać się na najbardziej nowoczesnych metodach ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego i odpowiadać celom niniejszej Konwencji. Badania powinny również mieć za zadanie poszukiwanie środków racjonalnego wykorzystania rozporządzalnych zasobów zainteresowanego Państwa.

Artykuł 25

Finansowanie niezbędnych robót powinno w zasadzie tylko częściowo obciążać społeczność międzynarodową. Udział Państwa, które korzysta z pomocy międzynarodowej powinien stanowić istotny wkład do każdego programu lub projektu, chyba że środki tego Państwa na to nie pozwalają.

Artykuł 26

Komitet Dziedzictwa Światowego i Państwo korzystające z jego pomocy ustalają, w zawartym między nimi układzie, warunki, na jakich będzie wykonywany program lub projekt dla realizacji których będzie przyznana pomoc międzynarodowa z tytułu niniejszej Konwencji. Na Państwie korzystającym z tej pomocy spoczywa obowiązek nadania w określonym terminie biegu zatwierdzonemu programowi lub projektowi i czuwania w dalszym ciągu, aby dobra będące przedmiotem tej pomocy były nadal chronione, konserwowane i wykorzystywane zgodnie z zasadami naukowymi i technicznymi ustalonymi przez Komitet.

VI. Programy wychowawcze

Artykuł 27

1. Państwa Strony niniejszej Konwencji będą się starały wszelkimi właściwymi środkami, a w szczególności przez ustalanie odpowiednich programów wychowawczych i uświadamiających, wzmacniać w swoich społeczeństwach uczucia przywiązania i szacunku do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego określonego w artykułach 1 i 2 niniejszej Konwencji.

2. Zobowiązują się również szeroko uświadamiać społeczeństwo o niebezpieczeństwach, jakie zagrażają temu dziedzictwu i o działaniach podjętych w zastosowaniu niniejszej Konwencji.

Artykuł 28

Państwa Strony niniejszej Konwencji, które korzystają z pomocy międzynarodowej stosownie do przepisów Konwencji podejmują niezbędne środki aby uświadomić społeczeństwo o znaczeniu dóbr, które korzystały z tej pomocy i roli, jaką ta pomoc odegrała.

VII. Sprawozdania

Artykuł 29

1. Państwa Strony niniejszej Konwencji wskażą w sprawozdaniach przedstawionych Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury w terminach i w formie, jakie ona ustali, przepisy legislacyjne, administracyjne oraz inne środki, jakie zostały podjęte dla wprowadzenia w życie Konwencji, jak również doświadczenia, jakie zostały nabyte w tej dziedzinie.

2. Sprawozdania te będą podane do wiadomości Komitetowi Dziedzictwa Światowego.

3. Komitet składa sprawozdanie ze swej działalności na każdej sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

VIII. Postanowienia końcowe

Artykuł 30

Niniejsza Konwencja jest sporządzona w językach: angielskim, arabskim, hiszpańskim, francuskim i rosyjskim, przy czym wszystkie teksty są jednakowo autentyczne.

Artykuł 31

1. Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji lub przyjęciu przez państwa członkowskie Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury stosownie do odpowiednich przepisów krajowych.

2. Dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przyjęcia będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 32

1. Niniejsza Konwencja jest otwarta dla wszystkich Państw nie będących członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, zaproszonych przez Konferencję Generalną Organizacji.

2. Przystąpienie następuje przez złożenie dokumentu przystąpienia Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 33

Niniejsza Konwencja wejdzie w życie po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dwudziestego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia, lecz jedynie w stosunku do Państw, które w tym dniu lub wcześniej złożyły swoje dokumenty ratyfikacji, dokumenty przyjęcia lub przystąpienia. Dla każdego innego Państwa wejdzie ona w życie w trzy miesiące po złożeniu przez nie dokumentu ratyfikacji dokumentu przyjęcia lub przystąpienia.

Artykuł 34

Postanowienia poniższe stosują się do biorących udział w niniejszej Konwencji Państw o ustroju federalnym a nie jednolitym:

a) postanowienia Konwencji, których wejście w życie należy do kompetencji legislacyjnej władzy ustawodawczej federalnej lub centralnej, pociągają za sobą te same skutki prawne, jak dla Państw członkowskich nie mających ustroju federalnego;

b) postanowienia Konwencji, których stosowanie należy do kompetencji legislacyjnej poszczególnych stanów, ziem, kantorów, prowincji, które na podstawie ustroju konstytucyjnego federacji nie są obowiązane podejmować kroków ustawodawczych będą z opinią przychylną rządu federalnego podane do wiadomości kompetentnym władzom stanów, ziem, prowincji lub kantonów.

Artykuł 35

1. Każde z Państw Stron niniejszej Konwencji będzie mogło wypowiedzieć niniejszą konwencję.

2. Wypowiedzenie będzie notyfikowane dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

3. Wypowiedzenie nabierze mocy prawnej po upływie dwunastu miesięcy od dnia otrzymania dokumentu wypowiedzenia. Nie zmieni ono w niczym zobowiązań finansowych państwa wypowiedającego, do daty nabrania przez wypowiedzenie mocy prawnej.

Artykuł 36

Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury będzie informował Państwa będące członkami Organizacji, Państwa nie będące członkami Organizacji, o których mowa w artykule 31, jak również Organizację Narodów Zjednoczonych o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacyjnych, dokumentów przyjęcia lub przystąpienia wymienionych w artykułach 30 i 31, jak również o wypowiedzeniach przewidzianych w artykule 34.

Artykuł 37

1. Niniejsza Konwencja będzie mogła być zrewidowana przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Jednakże zrewidowany tekst będzie obowiązywał tylko te Państwa, które staną się Stronami konwencji wprowadzającej rewizję.

2. Jeżeli Konferencja Generalna przyjmie nową konwencją wprowadzającą całkowitą lub częściową rewizję niniejszej Konwencji oraz jeżeli nowa Konwencja nie będzie stanowić inaczej, niniejsza Konwencja przestanie być otwarta do ratyfikacji, przyjęcia lub przystąpienia począwszy od daty wejścia w życie nowej konwencji wprowadzającej rewizję.

Artykuł 38

Zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych Konwencja niniejsza zostanie zarejestrowana w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

USTAWA
z dnia 15 lutego 1962 r.
o ochronie dóbr kultury*
(tekst jednolity)

(DzU z 1999 r., nr 98, poz. 1150 i z 2000 r., nr 120, poz. 1268)

Rozdział I
Przepisy ogólne

Art. 1. 1. Dobra kultury są bogactwem narodowym i powinny być chronione przez wszystkich obywateli.

2. Organy rządowe i samorządowe są zobowiązane do zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury.

3. Obowiązkiem właścicieli i użytkowników jest utrzymanie należących do nich dóbr kultury we właściwym stanie.

Art. 2. Dobrem kultury w rozumieniu ustawy jest każdy przedmiot ruchomy lub nieruchomy, dawny lub współczesny, mający znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego ze względu na jego wartość historyczną, naukową lub artystyczną.

Art. 3. 1. Celem ochrony dóbr kultury jest ich zachowanie, należyte utrzymanie oraz społecznie celowe wykorzystanie i udostępnienie dla celów naukowych, dydaktycznych i wychowawczych, tak aby służyły nauce oraz popularyzacji wiedzy i sztuki, stanowiły trwałe elementy rozwoju kultury i były czynnym składnikiem życia społecznego społeczeństwa.

2. Ochrona dóbr kultury polega na zabezpieczeniu ich przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją, zaginięciem lub wywozem za granicę, na zapewnieniu im warunków trwałego zachowania, na opracowaniu dokumentacji naukowej, ewidencji i rejestracji oraz na ich konserwacji, restauracji lub odbudowie, opartych na zasadach naukowych.

Rozdział II Przedmiot ochrony

Art. 4. Ochronie prawnej, przewidzianej w przepisach ustawy, podlegają następujące dobra kultury, zwane w ustawie „zabytkami”:

- 1) wpisane do rejestru zabytków,
- 2) wpisane w muzeach do inwentarza i wchodzące w skład bibliotek, z wyjątkiem materiałów wchodzących w skład narodowego zasobu archiwalnego, którego ochronę regulują odrębne przepisy,
- 3) inne, jeżeli ich charakter zabytkowy jest oczywisty, o ile nie podlegają ochronie na podstawie odrębnych przepisów.

Art. 5. Pod względem rzeczowym przedmiotem ochrony mogą być w szczególności:

1) dzieła budownictwa, urbanistyki i architektury, niezależnie od ich stanu zachowania, jak historyczne założenia urbanistyczne miast i osiedli, parki i ogrody dekoracyjne, cmentarze, budowle i ich wnętrza wraz z otoczeniem oraz zespoły budowlane o wartości architektonicznej, a także budowle mające znaczenie dla historii budownictwa;

2) obiekty etnograficzne, jak typowe układy zabudowy osiedli wiejskich i budowle wiejskie szczególnie charakterystyczne oraz wszelkie urządzenia, narzędzia i przedmioty będące świadectwem gospodarki, twórczości artystycznej, pojęć, obyczajów i innych dziedzin kultury ludowej;

3) dzieła sztuk plastycznych – rzeźby, malarstwa, dekoracji, grafiki i iluminatorstwa, rzemiosł artystycznych, broni, strojów, numizmatyki i sfragistyki;

4) pamiątki historyczne, jak militaria ruchome, pola bitew, miejsca upamiętnione walkami o niepodległość i sprawiedliwość społeczną, obozy zagłady oraz inne tereny, budowle i przedmioty związane z ważnymi wydarzeniami historycznymi lub z działalnością instytucji i wybitnych osobistości historycznych;

5) obiekty archeologiczne i paleontologiczne, jak ślady terenowe pierwotnego osadnictwa i działalności człowieka, jaskinie, kopalnie prądziejowe, grodziska, cmentarzyska, kurhany oraz wszelkie wytwory dawnych kultur;

6) obiekty techniki i kultury materialnej, jak stare kopalnie, huty, warsztaty, budowle, konstrukcje, urządzenia, środki transportu, ma-

szyny, narzędzia, instrumenty naukowe i wyroby szczególnie charakterystyczne dla dawnych i nowoczesnych form gospodarki, techniki i nauki, gdy są unikatami lub wiążą się z ważnymi etapami postępu technicznego;

7) rzadkie okazy przyrody żywej lub martwej, jeżeli nie podlegają przepisom o ochronie przyrody;

8) materiały biblioteczne, jak rękopisy, autografy, iluminacje, starodruki, pierwodruki, druki-unikaty i inne cymelia, mapy, plany, nuty, ryciny, inne zapisy obrazu lub dźwięku, instrumentaria, oprawy;

9) kolekcje i zbiory, posiadające wartość artystyczną lub historyczną jako całość, niezależnie od rodzaju i wartości poszczególnych składników, jeżeli nie wchodzą w skład narodowego zasobu archiwalnego;

10) pracownie i warsztaty wybitnych twórców i działaczy, jak również dokumenty i przedmioty związane z ich życiem i działalnością;

11) inne przedmioty nieruchome i ruchome, zasługujące na trwałe zachowanie ze względu na ich wartość naukową, artystyczną lub kulturalną;

12) krajobraz kulturowy w formie ustanawianych stref ochrony konserwatorskiej, rezerwatów i parków kulturowych.

Art. 6. 1. Zabytki nieruchome o szczególnej wartości dla kultury narodowej mogą być na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego uznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za pomniki historii.

2. Pomniki historii przedstawiane są Komitetowi Dziedzictwa Światowego w celu wpisania na „Listę dziedzictwa światowego” i objęcia ich ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r. (DzU z 1976 r. nr 32, poz. 190 i 191).

3. Organizację i sposób ochrony pomników historii określi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w drodze rozporządzenia.

Rozdział III Organy ochrony dóbr kultury

Art. 7. Naczelną nadzór nad ochroną dóbr kultury należy do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Art. 7a. 1. Służbą Ochrony Zabytków kieruje Generalny Konserwator Zabytków, który jest centralnym organem administracji rządowej.

2. Generalnego Konserwatora Zabytków powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

3. Zastępcę Generalnego Konserwatora Zabytków powołuje i odwołuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na wniosek Generalnego Konserwatora Zabytków.

4. Generalny Konserwator Zabytków kieruje Służbą Ochrony Zabytków przy pomocy Urzędu Generalnego Konserwatora Zabytków.

5. Prezes Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, nadaje statut Urzędowi Generalnego Konserwatora Zabytków.

Art. 8. 1. Ochronę dóbr kultury sprawują następujące organy:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego,

2) Generalny Konserwator Zabytków,

3) wojewoda, przy pomocy wojewódzkiego konserwatora zabytków jako kierownika wojewódzkiej Służby Ochrony Zabytków wchodzącej w skład zespolonej administracji wojewódzkiej,

4) dyrektorzy (kierownicy) muzeów w stosunku do zabytków znajdujących się w muzeach,

5) dyrektor Ośrodka Dokumentacji Zabytków, kierujący centralną ewidencją dóbr kultury,

6) dyrektorzy (kierownicy) jednostek organizacyjnych powołanych do ochrony zabytków,

7) Biblioteka Narodowa w Warszawie i biblioteki wyznaczone przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w porozumieniu z właściwymi ministrami (kierownikami urzędów centralnych) i Polską Akademią Nauk, w stosunku do zabytkowych materiałów bibliotecznych w zakresie im zleconym.

2. Wojewódzki konserwator zabytków wykonuje w imieniu wojewody zadania i kompetencje Służby Ochrony Zabytków określone w ustawie i przepisach odrębnych.

3. Wojewódzkiego konserwatora zabytków powołuje i odwołuje wojewoda, na wniosek Generalnego Konserwatora Zabytków lub za jego zgodą.

4. Zastępcę wojewódzkiego konserwatora zabytków powołuje i odwołuje wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5. Wojewódzki konserwator zabytków kieruje wojewódzkim oddziałem Służby Ochrony Zabytków.

6. W rozumieniu Kodeksu postępowania administracyjnego, w sprawach związanych z wykonywaniem zadań i kompetencji Służby Ochrony Zabytków, organem właściwym jest, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, wojewódzki konserwator zabytków i jako organ wyższego stopnia Generalny Konserwator Zabytków.

7. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może tworzyć delegatury wojewódzkiego oddziału Służby Ochrony Zabytków. Kierownik delegatury może, z upoważnienia wojewódzkiego konserwatora zabytków, prowadzić sprawy i wydawać na terenie swojego działania decyzje administracyjne.

8. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków lub za jego zgodą, może powierzyć w drodze porozumienia prowadzenie spraw z zakresu właściwości wojewódzkiego konserwatora zabytków, w tym wydawanie w jego imieniu decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa.

9. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw administracji publicznej określi, w drodze rozporządzenia, zasady organizacji wojewódzkich oddziałów Służby Ochrony Zabytków.

Art. 8a. Ochronę dóbr kultury w zakresie określonym ustawą oraz innymi przepisami sprawują również organy jednostek samorządu terytorialnego.

Art. 9. Bezpośredni nadzór nad państwowymi kolekcjami i zbiorami pozamuzealnymi sprawują minister właściwy do spraw kultury

i ochrony dziedzictwa narodowego, inni ministrowie (kierownicy urzędów centralnych), osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej, stosownie do swojego zakresu działania.

Art. 10. 1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego powołuje i odwołuje organy opiniodawcze do zagadnień związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, a także specjalistów z określonych dziedzin ochrony zabytków jako rzeczoznawców uprawnionych do wydawania ocen i opinii w danym zakresie wiedzy.

2. ⁽¹⁾ Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może tworzyć, w drodze rozporządzenia, specjalistyczne jednostki organizacyjne, powoływane w celu ochrony zabytków, nadając im statut określający w szczególności zakres kompetencji jednostki organizacyjnej, obszar oraz formy jej działalności, a także zasady współdziałania z innymi organami ochrony dóbr kultury.

3. ⁽²⁾ (skreślony).

Art. 11. 1. Obowiązkiem wojewodów i organów jednostek samorządu terytorialnego jest dbałość o dobra kultury i podejmowanie działań ochronnych oraz uwzględnianie zadań ochrony zabytków, między innymi w regionalnych i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w budżetach, w prawie miejscowym i przepisach gminnych.

2. Regionalne i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, o których mowa w ust. 1, uzgadniane są z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

3. Wójt lub burmistrz (prezydent miasta) w gminach, w których nie zostali powołani konserwatorzy zabytków, obowiązany jest wydawać zarządzenia w celu zabezpieczenia zabytku w nagłych przypadkach i niezwłocznie zawiadamiać o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 12. 1. Generalny Konserwator Zabytków może powierzyć, w drodze porozumienia, dyrektorom (kierownikom) instytucji kultury, dla których organizatorem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wykonywanie określonych zadań

w sprawach ochrony zabytków, w tym wydawanie decyzji administracyjnych.

2. Porozumienie, o którym mowa w ust. 1, wymaga zgody ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

3. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków lub za jego zgodą, może powierzyć w drodze porozumienia prowadzenie, w jego imieniu, niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, dyrektorom (kierownikom) muzeów lub bibliotek oraz dyrektorom (kierownikom) specjalistycznych jednostek organizacyjnych powołanych w celu ochrony dóbr kultury.

4. Powierzenie spraw, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, na rzecz dyrektorów (kierowników) muzeów lub bibliotek oraz dyrektorów (kierowników) jednostek organizacyjnych, o których mowa w ust. 3, może nastąpić za zgodą właściwego dla tych muzeów, bibliotek lub jednostek organizatora bądź organu nadzoru.

Rozdział IV **Rejestr zabytków**

Art. 13. 1. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa.

2. Zarządy gmin są zobowiązane do prowadzenia ewidencji dóbr kultury nie wpisanych do rejestru zabytków, a znajdujących się na terenie ich działania.

Art. 14. 1. Dobra kultury nieruchome, ruchome oraz kolekcje wpisuje się do rejestru zabytków na podstawie decyzji:

1) wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydanej z urzędu lub na wniosek właściciela dobra kultury, jego użytkownika, bądź właściwego organu powiatu lub gminy,

2) Generalnego Konserwatora Zabytków.

2. Do rejestru zabytków nie wpisuje się przedmiotów znajdujących się w muzeach i bibliotekach.

Art. 15. 1. Wpisanie nieruchomości lub jej części do rejestru zabytków ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Jeżeli nieruchomość nie ma księgi wieczystej albo jeżeli księga wieczysta zaginęła lub uległa zniszczeniu, wnioski wraz z dokumentami stanowiącymi jego podstawę składa się do zbioru dokumentów danej nieruchomości ze skutkami wpisu do księgi wieczystej.

3. (skreślony).

4. Wnioski i wpisy, o których mowa w ust. 1 i 2, wolne są od opłat sądowych.

Art. 16. 1. Zabytek, który utracił swą wartość zabytkową wskutek całkowitego zniszczenia albo którego wartość zabytkowa została zdyskwalifikowana wobec nowych ustaleń naukowych, jak również zabytek wywieziony na stałe za granicę zostaje skreślony z rejestru zabytków.

2. O skreśleniu zabytku z rejestru decyduje Generalny Konserwator Zabytków, a w przypadku powołania właściwej specjalistycznej jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 10 ust. 2, Generalny Konserwator Zabytków po zasięgnięciu opinii tej jednostki.

3. W razie skreślenia zabytku nieruchomego z rejestru, wykreśla się wpis w księdze wieczystej lub składa się odpis decyzji o skreśleniu z rejestru do zbioru dokumentów danej nieruchomości.

Art. 17. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, określi tryb postępowania w sprawie wpisywania zabytków do rejestru i skreślania ich z rejestru oraz sposób prowadzenia rejestru zabytków i centralnej ewidencji dóbr kultury.

Rozdział V

Zakres ochrony zabytków

Art. 18. Organy służby konserwatorskiej w czasie uzgodnionym z właścicielem (użytkownikiem) mają prawo badania przedmiotów o przypuszczalnej wartości historycznej, naukowej lub artystycznej w miejscu, gdzie się znajdują, w celu stwierdzenia, czy stanowią dobro kultury, stwierdzenia stanu ich zachowania albo sporządzenia dokumentacji.

Art. 19. Starosta ma prawo umieszczać na zabytkach nieruchomości odpowiednie znaki lub napisy.

Art. 20. Ze względu na ochronę zabytkowych układów urbanistycznych i zabytkowych zespołów budowlanych, wpisanych do rejestru zabytków, starostowie, na wniosek wojewódzkich konserwatorów zabytków, mogą określić warunki działalności budowlanej na ich terenie lub zarządzić usunięcie, uporządkowanie albo przebudowę poszczególnych budynków lub wydać inne stosowne zarządzenia.

Art. 21. 1. Wszelkie prace i roboty przy zabytkach oraz prace archeologiczne i wykopaliskowe wolno prowadzić tylko za zezwoleniem właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. ⁽³⁾ Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, warunki i tryb udzielania i cofania zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich, archeologicznych i wykopaliskowych oraz warunki ich prowadzenia, jak również kwalifikacje osób, które mają prawo prowadzenia tej działalności, w tym w szczególności wykształcenie i staż pracy wymagane od wykonawców prac konserwatorskich, archeologicznych i wykopaliskowych, dane zamieszczane we wniosku o udzielenie zezwolenia, rodzaje dokumentów załączanych do wniosku, sposób prowadzenia dokumentacji prac konserwatorskich, archeologicznych i wykopaliskowych, w tym sposób dokumentowania poszczególnych etapów prac.

Art. 22. 1. Osoby prowadzące roboty budowlane i ziemne w razie ujawnienia przedmiotu, który posiada cechy zabytku, obowiązane są niezwłocznie zawiadomić o tym zarząd właściwej gminy lub zarząd właściwego powiatu i właściwego konserwatora zabytków. Jednocześnie obowiązane są zabezpieczyć odkryty przedmiot i wstrzymać wszelkie roboty, mogące go uszkodzić lub zniszczyć, do czasu wydania przez wojewódzkiego konserwatora zabytków odpowiednich zarządzeń.

2. Zarządzenie, o którym mowa w ust. 1, powinno być doręczone nie później niż trzeciego dnia od otrzymania zawiadomienia o odkryciu.

3. Jeżeli w terminie, o którym mowa w ust. 2, zarządzenie nie zostanie doręczone, przerwane roboty mogą być podjęte.

Art. 23. 1. Badania architektoniczne i archeologiczne na nieruchomości nie stanowiącej własności Państwa prowadzi się po uprzednim porozumieniu z właścicielem albo użytkownikiem.

2. W razie niemożności uzyskania zgody właściciela stosuje się odpowiednie przepisy ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (DzU nr 115, poz. 741, z 1998 r. nr 106, poz. 668 oraz z 1999 r. nr 49, poz. 484 i nr 86, poz. 966).

3. Za szkody wyrządzone w związku z zabezpieczeniem stanowisk archeologicznych oraz badaniami architektonicznymi lub archeologicznymi należy się odszkodowanie od zlecającego prace zabezpieczające lub badawcze.

4. W razie niedojścia do porozumienia co do wysokości odszkodowania, wysokość jego ustalona będzie w trybie przepisów ustawy, o której mowa w ust. 2.

5. ⁽⁴⁾ (skreślony).

6. Badania archeologiczne na terenach obszarów górniczych mogą być prowadzone po uprzednim uzgodnieniu miejsca i zakresu tych badań z właściwym zakładem górniczym.

Art. 24. 1. Wykopaliska i znaleziska archeologiczne stanowią własność Państwa.

2. Przedmioty ruchome wymienione w ust. 1 wojewódzki konserwator zabytków przekazuje po ustaleniu ich charakteru zabytkowego do właściwego muzeum lub innej placówki naukowej.

3. Znalazca przedmiotu archeologicznego lub odkrywca wykopaliska obowiązani są zawiadomić niezwłocznie o znalezieniu lub odkryciu właściwego konserwatora zabytków albo zarząd właściwej gminy lub powiatu bądź też muzeum lub placówkę archeologiczną oraz zabezpieczyć znaleziony przedmiot lub odkryte wykopalisko. Osobom tym przysługuje prawo do nagrody od Państwa, jeżeli dopełniły tego obowiązku.

4. Zarząd gminy lub powiatu, muzeum lub placówka archeologiczna obowiązane są po otrzymaniu wiadomości o znalezieniu lub odkryciu (ust. 3) niezwłocznie zawiadomić o tym wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5. Tryb udzielania nagród, ich rodzaje i wysokość określi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w drodze rozporządzenia.

Art. 25. 1. Właściciel i użytkownik zabytku, w zakresie określonym przepisami prawa, obowiązany jest dbać o jego zachowanie, a w szczególności:

- 1) zabezpieczyć przed zniszczeniem, uszkodzeniem i dewastacją,
- 2) niezwłocznie zawiadomić właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków o wydarzeniach mogących mieć wpływ ujemny na stan i zachowanie zabytku,
- 3) zawiadomić w ciągu jednego miesiąca wojewódzkiego konserwatora zabytków o przejściu własności zabytku na inną osobę lub o oddaniu zabytku nieruchomości w całości lub części w użytkowanie, najem lub dzierżawę.

2. Ponadto właściciel zarejestrowanego zabytku ruchomego obowiązany jest:

- 1) zawiadomić w ciągu jednego miesiąca wojewódzkiego konserwatora zabytków o zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego,
- 2) na podstawie decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków używać zabytek dla celów wystawienniczych lub badawczych na okres nie dłuższy od sześciu miesięcy w ciągu każdych pięciu lat.

Art. 25a. ⁽⁵⁾ Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, zasady zabezpieczenia zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją i zaginięciem, w tym w szczególności na wypadek katastrofy, klęski żywiołowej lub konfliktu zbrojnego, uwzględniając zasady sporządzania planów ochrony, siły i środki do realizacji prac zabezpieczających, organizację ochrony na szczeblu ogólnokrajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym oraz w ramach instytucji będących w posiadaniu zabytków, a także zadania związane z objęciem zabytków ochroną specjalną.

Art. 25b. ⁽⁶⁾ 1. Koordynację przedsięwzięć związanych z ochroną dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego zapewnia Polski Komitet Doradczy, zwany dalej „Komitetem”.

2. Komitet jest organem pomocniczym Rady Ministrów.

3. Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, skład Komitetu, jego organizację, zakres i tryb działania oraz sposób finansowania jego działalności, uwzględniając zapewnienie realizacji Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego oraz

w szczególności zasady powoływania i odwoływania przewodniczącego, sekretarza, członków Komitetu oraz ich liczbę, obowiązki i uprawnienia, procedury głosowania, zasady pokrywania kosztów związanych z działalnością Komitetu oraz obsługą administracyjną, a także obowiązek składania sprawozdań z działalności Komitetu Prezesowi Rady Ministrów.

Art. 26. 1. Właścicielowi zabytku ruchomego, zgłoszonego na jego wniosek do rejestru zabytków, oraz jego następcom prawnym służyć następujące uprawnienia:

- 1) zabytek może być konserwowany na koszt Państwa,
- 2) przejście własności zabytku ruchomego w drodze spadku, darowizny lub zapisu wolne jest od podatku od nabycia praw majątkowych,
- 3) zabytek nie podlega przejściu na własność Państwa na podstawie art. 33.

2. W razie uchylenia się właściciela zabytku od obowiązków wymienionych w art. 25 wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o pozbawieniu go w całości lub w części uprawnień, wynikających z ust. 1.

Art. 27. 1. Bez zezwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków nie wolno zabytków przerabiać, odnawiać, rekonstruować, konserwować, zabudowywać, odbudowywać, zdobić, uzupełniać, rozkopywać ani dokonywać żadnych innych zmian.

2. Bez zezwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków nie wolno przemieszczać zabytków nieruchomych z naruszeniem skomponowanego lub ustalonego tradycją układu terenowego ani też przenosić lub wnosić zabytków ruchomych z naruszeniem skomponowanych lub ustalonych tradycją wnętrza budownictwa świeckiego i sakralnego.

3. Przepis ust. 1 stosuje się również do robót mogących przyczynić się do zeszpecenia otoczenia zabytku nieruchomego lub widoku na ten zabytek.

4. Udzielenie zezwolenia na roboty wymienione w ust. 1-3 wojewódzki konserwator zabytków może uzależnić od wykonania badań i dokumentacji zabytku.

Art. 28. 1. Właściwy wojewódzki konserwator zabytków może:

1) wstrzymać wszelkie czynności podjęte bez zachowania przepisów art. 27,

2) nakazać przywrócenie zabytku lub jego otoczenia do poprzedniego stanu na koszt osoby, która naruszyła te przepisy.

2. Dochodzenie kosztów związanych z przywróceniem obiektu do poprzedniego stanu odbywa się w trybie przepisów o egzekucji administracyjnej świadczeń pieniężnych.

Art. 29. 1. Przepis art. 28 ust. 1 pkt 1 stosuje się również do dóbr kultury jeszcze nie wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli istnieją podstawy do takiego wpisu.

2. Wydane na podstawie ust. 1 zarządzenia o wstrzymaniu robót tracą moc z samego prawa, jeżeli w ciągu trzech miesięcy od ich wydania nie nastąpi wpis do rejestru zabytków.

Art. 30. ⁽⁷⁾ Wojewódzki konserwator zabytków, uznając potrzebę przeprowadzenia konserwacji zabytku, może nakazać właścicielowi lub użytkownikowi dokonanie robót konserwatorskich w określonym terminie. W stosunku do zabytku nieruchomego wojewódzki konserwator zabytków działa w porozumieniu z organami nadzoru budowlanego.

Art. 31. 1. Właściciel lub użytkownik zabytku nie stanowiącego własności Państwa powinien w terminie jednego miesiąca od dnia doręczenia nakazu (art. 30 ust. 1) oświadczyć na piśmie, czy wykona nakazane roboty we własnym zakresie i na własny koszt.

2. Wykonanie robót ze środków państwowych może nastąpić, gdy właściciel nie złoży oświadczenia przewidzianego w ust. 1 lub nie rozpocznie, lub nie zakończy robót w wyznaczonym terminie, albo też jeżeli prowadzi roboty w sposób opieszawy, wykluczający zakończenie robót w wyznaczonym terminie. Decyzja wojewódzkiego konserwatora zabytków jest natychmiast wykonalna.

3. Dochodzenie kosztów wyłożonych na roboty odbywa się w trybie przewidzianym w art. 28 ust. 2.

4. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w uzasadnionych przypadkach, a w szczególności jeżeli roboty konserwatorskie nie przynoszą korzyści z punktu widzenia go-

spodarczego, może uznać wyłożone przez Państwo koszty w całości lub w części za dotację bezzwrotną.

Art. 32. Wierzytelność Państwa z tytułu robót wymienionych w art. 31 ust. 2, prowadzonych przy zabytkach nieruchomości, nie stanowiących jego własności, zabezpiecza się, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, w formie hipoteki przymusowej.

Art. 33. Jeżeli właściciel zabytku, a w razie nieustalenia właściciela lub miejsca jego pobytu – użytkownik zabytku nie przestrzega przepisu art. 25 albo jeżeli interes publiczny wymaga przejęcia na własność Państwa zabytku o szczególnej wartości historycznej, naukowej, artystycznej w celu udostępnienia zabytku ogółowi, zabytek może być przejęty na własność Państwa.

Art. 34. 1. Przejęcie na własność Państwa zabytku nieruchomego następuje w trybie przepisów ustawy, o której mowa w art. 23 ust. 2, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków lub starosty.

2. Przejęcia na własność Państwa zabytku ruchomego dokonuje wojewódzki konserwator zabytków za odszkodowaniem w wysokości wartości zabytku.

3. Szczegółowy tryb postępowania przy przejmowaniu na własność Państwa zabytków ruchomych, organizację i sposób powoływania komisji odszkodowawczych oraz sposób ustalania wartości przedmiotów określi w drodze rozporządzenia minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw finansów publicznych.

Art. 35. (skreślony).

Art. 36. Osoba, która otrzymała zarejestrowany zabytek w drodze spadku, darowizny lub zapisu, obowiązana jest zawiadomić o tym wojewódzkiego konserwatora zabytków właściwego dla miejsca, gdzie znajduje się zabytek, w ciągu trzech miesięcy od daty objęcia go w posiadanie.

Art. 37. 1. W razie uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub wywiezienia dobra kultury bez zezwolenia za granicę bądź też

niezapewnienia dobru kultury, pomimo wezwania ze strony organu służby konserwatorskiej, należytych warunków konserwacji, starosta z urzędu lub na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wydaje decyzję o zabezpieczeniu tego dobra kultury w formie ustanowienia tymczasowego zajęcia aż do chwili usunięcia niebezpieczeństwa.

2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się do nieruchomości dóbr kultury nie wpisanych do rejestru zabytków.

3. Tymczasowe zajęcie polega na przeniesieniu ruchomego dobra kultury, w zależności od przedmiotu, do muzeum, archiwum lub biblioteki, w stosunku zaś do zabytku nieruchomego na oddaniu go w zarząd gminie bądź innym właściwym organom samorządu województwa lub powiatu.

Rozdział VI

Użytkowanie zabytków nieruchomości

Art. 38. 1. Zabytek nieruchomy może być użytkowany wyłącznie w sposób zgodny z zasadami opieki nad zabytkami i w sposób odpowiadający jego wartości zabytkowej.

2. Dla zapewnienia realizacji przepisu ust. 1 organy, do których należy dyspozycja gruntami, budynkami lub lokalami, obowiązane są w stosunku do obiektów zabytkowych działać w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

3. Użytkownicy obiektów zabytkowych stanowiących własność Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego składają zobowiązanie należytego ich utrzymania, konserwacji i opieki nad nimi.

Art. 39. Jeżeli zabytek będący własnością Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego użytkowany jest w sposób nie odpowiadający jego wartości zabytkowej, może być przez właściwe organy przekazany innemu użytkownikowi.

Art. 40. 1. W celu zapewnienia należytej ochrony i właściwego wykorzystania zabytków nieruchomości osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej powinny dążyć do ich zagospodarowania na cele użytkowe.

2. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, warunki wykorzystania zabytków nieruchomych na cele użytkowe oraz zasady i tryb przyznawania dotacji z budżetu państwa przeznaczonych dla użytkowników zabytków, prowadzących prace remontowe i konserwatorskie przy tych zabytkach.

Rozdział VII

Wywóz dóbr kultury za granicę

Art. 41. 1. Wywóz dóbr kultury za granicę jest zakazany.

2. W wyjątkowych przypadkach, po stwierdzeniu, że brak danego przedmiotu nie spowoduje uszczerbku dla dorobku kultury narodowej, Generalny Konserwator Zabytków po zasięgnięciu opinii organów, o których mowa w art. 10 ust. 1, może zezwolić na jego wywóz za granicę na stałe.

3. Generalny Konserwator Zabytków może zezwolić na czasowy wywóz dobra kultury za granicę z zastrzeżeniem jego zwrotu w określonym terminie.

4. Uprawnienia przewidziane w ust. 3 minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przekazać w drodze rozporządzenia odpowiednim organom służby konserwatorskiej.

Art. 42. 1. Nie podlegają zakazowi wywozu:

1) przedmioty wymienione w art. 5, o ile wojewódzki konserwator zabytków, Biblioteka Narodowa w Warszawie – każdy z tych organów w swoim zakresie działania – stwierdzi, że nie posiadają charakteru dobra kultury w rozumieniu art. 2,

2) dzieła twórców żyjących,

3) dzieła rzemiosła i przemysłu artystycznego wytworzone po dniu 9 maja 1945 r.,

4) materiały biblioteczne, wydane po dniu 9 maja 1945 r.,

5) dobra kultury przywiezione z zagranicy przez osoby korzystające z przywilejów i immunitetów dyplomatycznych, jak również w celu urzędzenia wewnątrz, pomieszczeń służbowych obcych przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych,

6) dobra kultury przywiezione do kraju z zastrzeżeniem wywozu.

2. Charakter dzieł wymienionych w ust. 1 pkt 1-3 powinien być stwierdzony odpowiednim zaświadczeniem wojewódzkiego konserwatora zabytków lub Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Art. 43. Przepisy art. 41 i 42 nie naruszają innych przepisów, ograniczających obrót towarowy z zagranicą.

Art. 44. ⁽⁸⁾ Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, tryb zgłaszania wniosków oraz wydawania zezwoleń i zaświadczeń na wywóz za granicę dóbr kultury. Rozporządzenie określi w szczególności dane zamieszczane we wniosku i rodzaje dokumentów załączanych do wniosku, organy i podmioty właściwe do wydawania zezwoleń i zaświadczeń, a także sposób oznaczania dóbr kultury wywożonych za granicę umożliwiający ich identyfikację i zabezpieczający je przed uszkodzeniem.

Rozdział VIII (skreślony)

Art. 45-54. (skreślone).

Rozdział IX **Kolekcja**

Art. 55. Kolekcja (zbiór) jest to zespół ruchomych dóbr kultury, przechowywanych w jednym miejscu i nie stanowiący muzeum.

Art. 56. Właściciel kolekcji wpisanej na jego wniosek do rejestru zabytków, z wyjątkiem kolekcji materiałów archiwalnych, wpisanej do rejestru niepaństwowych materiałów archiwalnych, jest uprawniony do następujących świadczeń ze strony muzeów państwowych:

- 1) ustalania autorstwa (atrybucji) przedmiotów kolekcji,
- 2) stwierdzania stanu zachowania przedmiotów kolekcji i udzielania zaleceń konserwatorskich,
- 3) pomocy w prowadzeniu naukowej inwentaryzacji i naukowym opracowaniu przedmiotów kolekcji,
- 4) zabezpieczenia kolekcji lub jej poszczególnych przedmiotów.

Art. 57. Muzeum zapewni właścicielowi kolekcji w całości lub w części złożonej do depozytu albo znajdującej się w przechowaniu muzeum:

1) zabezpieczenie kolekcji w czasie trwania transportu i przechowywania w muzeum,

2) konserwację kolekcji na koszt muzeum, jeżeli muzeum uzna to za wskazane, a właściciel wyrazi zgodę.

Art. 58. Właścicielowi kolekcji wpisanej do rejestru zabytków służy prawo korzystania z pomocy państwowych antykwariatów w poszukiwaniu kolekcjonowanych przedmiotów.

Art. 59. Do kolekcji wpisanych do rejestru oraz przedmiotów wchodzących w jej skład mają odpowiednie zastosowanie przepisy art. 25 i 26.

Art. 60. Właściciel kolekcji wpisanej do rejestru zabytków jest obowiązany zapewnić jej właściwe warunki przechowywania i udostępnić ją dla badań naukowych w uzgodnionym z nim czasie.

Rozdział X (skreślony)

Art. 61–66. (skreślone).

Rozdział XI **Udostępnianie i upowszechnianie wiedzy o zabytkach**

Art. 67. Zabytki nieruchome powinny być udostępniane społeczeństwu i wykorzystywane dla celów naukowych i dydaktyczno-oświatowych.

Art. 68. ⁽⁹⁾ Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w porozumieniu z właściwymi ministrami, określi, w drodze rozporządzenia, wykaz zabytków nieruchomych dostępnych dla publiczności, terminy i czas ich zwiedzania, zasady wykorzystywania tych obiektów dla celów dydaktyczno-oświatowych, formę graficzną znaku umieszczanego na obiekcie informującego

o szczególnej roli zabytku, uwzględniając uzasadnione interesy ich użytkowników.

Art. 69. (skreślony).

Rozdział XII

Opieka społeczna nad zabytkami

Art. 70. 1. Dla należytego utrzymania i zachowania zabytków oraz upowszechnienia ich wartości wychowawczych i dydaktycznych ustanawia się społeczną opiekę nad zabytkami jako wyraz troski społeczeństwa o pamiątki przeszłości, które przetrwały do naszych czasów oraz powinny być zachowane i przekazane przyszłym pokoleniom.

2. Społecznym opiekunem zabytków może być osoba fizyczna lub prawna, jak również zespoły osób, zorganizowane w instytucjach, organizacjach, stowarzyszeniach lub szkołach, wykazujące się zainteresowaniem dla wybranego przez siebie zabytku albo grupy zabytków powierzonych ich opiece przez zarząd powiatu.

Art. 71. ⁽¹⁰⁾ Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowy zakres, organizację i formy działania społecznej opieki nad zabytkami, uwzględniając rodzaje podmiotów mogących pełnić funkcję społecznych opiekunów zabytków, obowiązki i uprawnienia społecznych opiekunów zabytków, formy ich współdziałania z wojewódzkimi konserwatorami zabytków oraz warunki i tryb nadawania i cofania uprawnień społecznych opiekunów zabytków.

Art. 72. 1. Za zasługi położone dla ochrony dóbr kultury ustanawia się odznakę pod nazwą „Za opiekę nad zabytkami”.

2. Odznakę nadaje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego z urzędu lub na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków osobom zasłużonym w społecznej opiece nad dobrami kultury lub w działalności konserwatorskiej.

3. ⁽¹¹⁾ Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, wzór i wymiar odznaki, biorąc pod uwagę wzornictwo i wymiary odznak stosowane w polskiej falerystyce, tryb przedstawiania wniosków o nadanie odznaki

oraz niezbędne dokumenty wymagane przy składaniu wniosku o nadanie odznaki, uwzględniając sytuacje, w których przyznaje się odznakę, określenie podmiotów uprawnionych do wręczania odznaki oraz tryb jej wręczania i sposób noszenia.

Rozdział XIII

Przepisy karne

Art. 73. (pominięty).

Art. 74. 1. Kto bez zezwolenia wywozi zabytek za granicę lub po wywiezieniu za granicę nie sprowadza go do kraju w terminie ustalonym w zezwoleniu,

podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

2. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie,
podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

3. Sąd może orzec przepadek zabytku, choćby nie był własnością sprawcy.

Art. 75. Kto w celu przeszkodzenia w wykonaniu przez organ służby konserwatorskiej obowiązków wynikających z niniejszej ustawy utrudnia lub uniemożliwia dostęp do przedmiotów zabytkowych, udziela świadomie fałszywych informacji lub działa w inny złośliwy sposób,

podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

Art. 76. 1. Kto zbywa lub pośredniczy w zbyciu zabytku, a także wykopaliska lub znaleziska archeologicznego, jeżeli na podstawie towarzyszących okoliczności powinien przypuszczać, że nabywca zamierza wywieźć je za granicę bez zezwolenia, w razie gdy wywóz lub jego usiłowanie rzeczywiście nastąpiły,

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

2. Nie podlega karze, kto o transakcji wymienionej w ust. 1 zawiadomił organy służby konserwatorskiej dostatecznie wcześniej, aby można było zapobiec wywozowi.

Art. 77. Kto:

1) prowadzi prace konserwatorskie albo prace wykopaliskowe bez wymaganego zezwolenia,

2) prowadząc roboty budowlane lub ziemne nie zawiadomi niezwłocznie wojewódzkiego konserwatora zabytków o ujawnieniu przedmiotu posiadającego cechy zabytku albo do czasu doręczenia odpowiednich zarządzeń tego konserwatora nie zabezpieczy odkrytego przedmiotu lub nie wstrzyma robót mogących go zniszczyć lub uszkodzić,

3) znalazł przedmiot archeologiczny lub odkrył wykopalisko i nie zawiadomił o tym w ciągu jednego miesiąca wojewódzkiego konserwatora zabytków albo zarządu właściwej gminy lub nie zabezpieczył znalezionej przedmiotu albo odkrytego wykopaliska,

podlega karze aresztu albo grzywny.

Art. 78. Kto będąc właścicielem lub użytkownikiem zabytku:

1) nie zabezpieczy zabytku przed zniszczeniem, dewastacją lub uszkodzeniem,

2) nie zawiadomi wojewódzkiego konserwatora zabytków:

a) o wydarzeniach mogących mieć ujemny wpływ na stan i zachowanie zabytku,

b) o przejściu własności lub użytkowania zabytku na inną osobę,

c) o nabyciu zarejestrowanego zabytku w drodze spadku lub zapisu albo

d) o zmianie miejsca, w którym się znajduje zarejestrowany zabytek ruchomy,

podlega karze aresztu albo grzywny.

Art. 79. (skreślony).

Art. 80. (skreślony).

Art. 81. Niezależnie od postępowania karnego lub postępowania w sprawach o wykroczenia organy służby konserwatorskiej mają prawo przywrócić zabytek do poprzedniego stanu i do poprzedniego miejsca przechowania na koszt sprawcy.

Rozdział XIV

Przepisy przejściowe i końcowe

Art. 82. Dobra kultury uznane za zabytek na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów są zabytkami w rozumieniu niniejszej ustawy.

Art. 83. Ochrona dóbr kultury znajdujących się w bibliotekach jest uregulowana w odrębnych przepisach, jednakże mają do nich zastosowanie – z wyjątkiem materiałów archiwalnych wchodzących w skład narodowego zasobu archiwalnego – przepisy art. 18, 41–44 i art. 73–81 ustawy.

Art. 84. (skreślony).

Art. 85. 1. Tracą moc przepisy:

1) rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami (DzU z 1928 r. nr 29, poz. 265, z 1933 r. nr 10, poz. 62, nr 82, poz. 599, z 1934 r. nr 110, poz. 976 oraz z 1949 r. nr 25, poz. 180),

2) ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o opiece nad muzeami publicznymi (DzU nr 32, poz. 279),

3) dekretu z dnia 1 marca 1946 r. o rejestracji i zakazie wywozu dzieł sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej (DzU nr 14, poz. 99),

4) ogólnych i szczególnych aktów prawnych, o ile są sprzeczne z niniejszą ustawą.

2. Do czasu wydania przepisów wykonawczych na podstawie ustawy zachowują moc dotychczasowe przepisy wykonawcze wydane na podstawie przepisów wymienionych w ust. 1 ze zmianami wynikającymi z ustawy.

Art. 86. Ustawa wchodzi w życie po upływie trzech miesięcy od dnia ogłoszenia.

PROJEKT

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA KULTURY z dnia 2002 roku

w sprawie zasad zabezpieczenia zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją i zaginięciem, w tym w szczególności na wypadek katastrofy, klęski żywiołowej lub konfliktu zbrojnego.

Na podstawie art. 25a) ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (DzU z 1999 r. nr 98, poz. 1150, zm. DzU z 2000 r. nr 120, poz. 1268), zwanej dalej „ustawą”, zarządza się co następuje.

par. 1

Rozporządzenie określa – zabytki podlegające zabezpieczeniu przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją i zaginięciem, w tym – w szczególności – na wypadek katastrofy, klęski żywiołowej lub konfliktu zbrojnego, zasady sporządzania planów ochrony, siły i środki do realizacji prac zabezpieczających, organizację ochrony na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym oraz w ramach instytucji i innych osób prawnych i fizycznych posiadających lub użytkujących zabytki, zwanych dalej podstawowymi jednostkami organizacyjnymi.

ROZDZIAŁ I

Zasady zabezpieczenia zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją i zaginięciem, w tym na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych

par. 2

1. W rozumieniu rozporządzenia, zabezpieczeniu przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją i zaginięciem, w tym – w szczególności – na wypadek katastrofy i klęski żywiołowej, podlegają dobra kultury określone w art. 2 i art. 5 ustawy oraz dokumentacja zabyt-

ków, rejestry zabytków, krajowa, wojewódzka i gminna ewidencja zabytków na wszystkich nośnikach informacji.

2. Ochronie przez zabezpieczenie podlegają w szczególności zabytki:

1) wpisane na „Listę dziedzictwa światowego” na podstawie konwencji z dnia 16 listopada 1972 r. w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego (DzU z 1976 r. nr 32, poz. 190 i 191),

2) uznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za Pomniki historii na podstawie art. 6 ustawy,

3) podlegające obowiązkowej ochronie na podstawie przepisów ustawy z dnia 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia (DzU nr 114, poz. 740, z 1999 r. nr 11, poz. 95 i z 2000 r. nr 29, poz. 357),

4) znajdujące się na liście zabytków budowlanych, w których wymagana jest instalacja sygnalizacji alarmu pożaru z podłączeniem do monitoringu Państwowej Straży Pożarnej, na podstawie przepisów ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (DzU nr 81, poz. 351) oraz rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 3 listopada 1992 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (DzU nr 92, poz. 160 zm. DzU z 1995 r. nr 102, poz. 507),

5) inne, o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego, określone przez organy ochrony zabytków, spośród wpisanych do rejestru zabytków.

par. 3

Zasady zabezpieczenia zbiorów muzealnych oraz wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego i narodowego zasobu archiwalnego oraz ich dokumentacji przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją i zaginięciem, z wyjątkiem zabezpieczenia na wypadek konfliktu zbrojnego, określają odrębne przepisy.

par. 4

Zabezpieczenie zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem i dewastacją polega w szczególności na:

1. Wpisie obiektu, zespołu, zbioru lub kolekcji do rejestru zabytków lub ewidencji prowadzonej przez gminę.

2. Wykonaniu obowiązującej dokumentacji – opisowej, fotograficznej i fotogrametrycznej – określonej w odrębnych przepisach.

3. Oznakowaniu zabytku nieruchomego – według wzoru stanowiącego załącznik nr... do rozporządzenia oraz znakowaniu zabytków ruchomych – według wzorów i technik przewidzianych dla obiektów muzealnych i cennych materiałów bibliotecznych.

4. Ubezpieczeniu zabytków na wypadek nadzwyczajnych zdarzeń.

5. Zabezpieczeniu przeciwpożarowym, które w szczególności polega na:

1) przestrzeganiu przeciwpożarowych wymagań techniczno-budowlanych i instalacyjnych,

2) wyposażeniu obiektu w sprzęt przeciwpożarowy i ratowniczy oraz urządzenia (instalacje) sygnalizacyjne i gaśnicze,

3) opracowaniu i wdrożeniu instrukcji postępowania na wypadek pożaru, ze szczególnym uwzględnieniem odporności ogniowej obiektu, stopnia zagrożenia pożarowego, systemu alarmowania, systemów sygnalizacji alarmu pożaru, stałych i półstałych urządzeń gaśniczych, podręcznego sprzętu gaśniczego, miejsc poboru wody i dojazdów, dróg i wyjść ewakuacyjnych i procedur postępowania w razie wybuchu pożaru, w czasie akcji ratowniczo-gaśniczej i po jej zakończeniu,

4) przygotowaniu organizacyjnym i technicznym do ewakuacji ludzi, zbiorów i zabytkowego wyposażenia,

5) prowadzeniu obowiązkowych szkoleń i sprawdzianów znajomości przepisów przeciwpożarowych oraz stanu gotowości ludzi,

6) kontroli zabezpieczenia przeciwpożarowego obiektu, w tym stanu instalacji elektrycznej, odgromowej, kompletności i sprawności sprzętu gaśniczego, sprzętu do ewakuacji i urządzeń sygnalizacyjnych,

7) oznakowanie obiektu, pomieszczeń i ciągów komunikacyjnych znakami ochrony przeciwpożarowej oraz umieszczenie w widocznych miejscach wyciągu z instrukcji postępowania na wypadek pożaru.

6. Zabezpieczeniu przed kradzieżą, włamaniem i dewastacją, które polega w szczególności na:

1) zapewnieniu ochrony fizycznej przez wewnętrzną służbę ochrony, wyznaczone osoby lub specjalistyczną formację ochrony mienia,

2) zabezpieczeniu technicznym (mechanicznym i elektronicznym) obiektu i zbiorów uniemożliwiającym dostęp osobom niepowołanym

i dokonanie zaboru, zniszczenia lub uszkodzenia oraz zapewniającym stałą kontrolę dostępu do obiektu i pomieszczeń,

3) zorganizowaniu systemu alarmowania i rejestrowania zdarzeń,

4) niezwłocznego informowania organów ścigania oraz ochrony zabytków o przestępstwach przeciw dobrom kultury oraz o stwierdzonych przypadkach zaniedbań w zabezpieczeniu cennych zabytków,

5) wykonaniu spisów (inwentarzy) oraz dokumentacji zasobów i zapewnieniu ochrony tej dokumentacji,

6) ochronie planów i systemów zabezpieczeń przed dostępem osób nieuprawnionych, według odrębnych przepisów.

7. Zabezpieczeniu zabytków na wypadek katastrof cywilizacyjnych (technicznych, chemicznych, komunikacyjnych, rozruchów ulicznych, zamachów terrorystycznych i in.) i naturalnych, w tym klęsk żywiołowych, które polega na sporządzaniu planów ochrony i realizacji prac przygotowawczych obejmujących w szczególności:

1) określenie chronionego obiektu lub zasobu i najbardziej wartościowych ich części,

2) analizę realnych, przewidywanych zagrożeń, wraz z wnioskami,

3) ocenę odporności obiektu (zasobu) na różne nadzwyczajne sytuacje,

4) zamiar działania – sposoby (procedury) działań: przygotowawczych, postępowania w razie wystąpienia zagrożenia i trwania katastrofy lub klęski żywiołowej oraz po jej ustąpieniu, w odniesieniu do ludzi, obiektu oraz zbiorów,

5) wytypowanie i przygotowanie zabytków ruchomych do przeniesienia do innych obiektów lub pomieszczeń w obrębie jednostki organizacyjnej lub do rozśrodkowania (w ramach tej samej miejscowości), względnie ewakuacji – poza miejscowość stałego przechowywania,

6) projekty, sposoby realizacji, prac inżyniersko-technicznych przy zabytkach, takich jak: wzmocnienie odporności obiektu, ze szczególnym uwzględnieniem otworów drzwiowych i okiennych, stropów, więźby i pokrycia dachów, obudowa lub osłona, względnie demontaż i ukrycie najcenniejszych elementów,

7) zabezpieczenie logistyczne, w tym kalkulacja sił, sprzętu, materiałów, czasu i kosztów, z uwzględnieniem możliwości własnych i ewentualnych potrzeb pomocy od władz lokalnych i innych,

8) system gotowości, powiadamiania i łączności (wewnętrzny i zewnętrzny),

9) sposób rejestrowania i dokumentowania strat oraz informowania o nich właściwych organów,

10) przewidywany zakres najpilniejszych prac ratowniczo-konserwatorskich.

par. 5

1. Sposób i organizację zabezpieczenia zabytków na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych ustala się w planach:

1) krajowym planie ochrony zabytków na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych, opracowanym przez Generalnego Konserwatora Zabytków,

2) wojewódzkim planie ochrony zabytków na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych, opracowanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

3) powiatowym planie ochrony zabytków na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych, opracowanym przez starostę,

4) gminnym planie ochrony zabytków na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych, opracowanym przez wójta (burmistrza),

5) planie ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych, opracowanym przez kierownika tej jednostki.

2. Plany, o których mowa w ust. 1 wchodzą w zakres planowania cywilnego na wypadek sytuacji kryzysowych (nadzwyczajnych) i podlegają uzgodnieniu z właściwymi terenowo organami zarządzania kryzysowego, ochrony ludności i spraw obronnych.

3. Podstawowe znaczenie praktyczne dla ochrony zabytków w razie katastrof i klęsk żywiołowych mają plany i przygotowania w jednostkach organizacyjnych, o których mowa w ust. 1 pkt. 5).

4. Plany na szczeblach organizacyjnych od gminy wzwyż mają charakter organizacyjno-koordynacyjny z elementami świadczeń rzeczowych, osobowych i ewentualnie pomocy finansowej dla podstawowych jednostek organizacyjnych, w szczególnie uzasadnionych przypadkach.

5. Zabytki, o których mowa w par. 2 ust. 2 obejmuje się planami ochrony na wszystkich szczeblach organizacyjnych.

6. Szczegółowe zasady sporządzania planów ochrony i prowadzenia prac zabezpieczających zabytki na wypadek katastrof i klęsk ży-

wiołowych na wszystkich szczeblach (poziomach) organizacyjnych określa instrukcja stanowiąca załącznik nr... do rozporządzenia.

8. Zadania wynikające z planów są przedmiotem szkoleń, sprawdzianów (ćwiczeń, treningów).

ROZDZIAŁ II

Zasady zabezpieczenia zabytków przed skutkami konfliktu zbrojnego

par. 6

1. Ochronie, na wypadek konfliktu zbrojnego, podlegają dobra kultury objęte Konwencją z dnia 14 maja 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (DzU z 1957 r. nr 46, poz. 212), zwaną dalej „Konwencją Haską” i II Protokołem z dnia 26 maja 1999 r. do Konwencji Haskiej, niezależnie od tego czyją własność stanowią lub w czym użytkowaniu się znajdują.

2. Przedsięwzięciami związanymi z ochroną na wypadek konfliktu zbrojnego obejmuje się w szczególności dobra kultury określone w par. 2 ust. 2 rozporządzenia, a ponadto

- 1) inne wpisane do rejestru zabytków,
- 2) wchodzące w skład zinwentaryzowanych zbiorów muzeów, galerii, bibliotek, teatrów, oper filharmonii, szkół artystycznych, stowarzyszeń kulturalnych i stowarzyszeń twórców,
- 3) inne, których zabytkowy charakter jest oczywisty, o ile nie podlegają ochronie, na wypadek konfliktu zbrojnego, na podstawie odrębnych przepisów.

par. 7

1. Dobra kultury podlegają ochronie ogólnej, wzmocnionej lub specjalnej.

2. Ochroną ogólną są objęte dobra kultury określone w art. 1 Konwencji Haskiej.

3. Ochroną wzmocnioną są objęte dobra kultury, które zgodnie z II Protokołem do Konwencji Haskiej wpisane zostały, przez Komitet do spraw ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury (UNESCO), na listę dóbr kultury objętych ochroną wzmocnioną.

4. Ochroną specjalną są objęte dobra kultury, które zgodnie z Konwencją Haską zostały wpisane do „Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną”, prowadzonego przez Dyrektora Generalnego UNESCO.

par. 8

Ochrona ruchomych dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego polega na:

1. wykonaniu prac ewidencyjno-dokumentacyjnych,
2. ukryciu i zabezpieczeniu przed zniszczeniem w budowlach ochronnych w obrębie jednostki organizacyjnej,
3. rozśrodkowaniu zasobów lub ich części do wytypowanych schronów, ukryć w rejonie miejscowości dotychczasowego ich przechowywania,
4. ewakuacji zasobów lub ich części do wytypowanych i przygotowanych ukryć poza miejscowością ich stałego przechowywania, jeżeli w rejonie tej miejscowości nie ma możliwości ich ukrycia i zabezpieczenia przed zniszczeniem,
5. ukryciu najcenniejszych zasobów za granicą.

par. 9

Ochrona nieruchomości dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego polega na:

1. wykonaniu prac ewidencyjno-dokumentacyjnych,
2. projektowaniu i realizacji prac techniczno-inżynierskich,
3. oznakowaniu znakiem rozpoznawczym Konwencji Haskiej.

par. 10

Kierownicy podstawowych jednostek organizacyjnych, w ramach planowania i realizacji prac przygotowawczych związanych z ochroną dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego obowiązani są:

1. w czasie pokoju:
 - 1) sporządzić wykazy nieruchomości dóbr kultury przewidzianych do objęcia pracami zabezpieczającymi w okresie zagrożenia i wojny,
 - 2) wykonać prace projektowe dotyczące sposobów zabezpieczenia zabytków, ze szczególnym uwzględnieniem ich najcenniejszych elementów,

3) sporządzić wykazy ruchomych dóbr kultury przewidzianych do ukrycia na miejscu, do rozśrodkowania lub ewakuacji,

4) wyznaczyć i przygotować pomieszczenia, ludzi, sprzęt, opakowania i materiały do ukrycia dóbr kultury pozostających na miejscu w jednostce organizacyjnej, podlegających rozśrodkowaniu lub ewakuacji,

5) opracować plan ochrony dóbr kultury zawierający przedsięwzięcia i czynności przewidziane do realizacji w razie zagrożenia i wojny;

2. podczas podwyższania gotowości obronnej państwa:

1) dokonać oznakowania zabytków,

2) przystąpić do prac zabezpieczających nieruchome dobra kultury,

3) przeprowadzić ukrycie i zabezpieczenie ruchomych dóbr kultury na miejscu, ich rozśrodkowanie lub ewakuację,

4) wykonać inne zadania, przewidziane na ten okres, w zakresie ochrony dóbr kultury;

3. w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny:

1) przystąpić do pełnej realizacji zadań związanych z ochroną dóbr kultury według przygotowanych planów i innych ustaleń,

2) rejestrować i dokumentować straty w dobrach kultury i informować o nich organy nadrzędne i inne – według właściwości,

3) zapewnić prowadzenie prac ratowniczych i konserwatorskich.

par. 11

1. Plan ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego opracowuje się w: jednostce organizacyjnej, gminie, powiecie, województwie i na szczeblu kraju.

2. Plany, o których mowa w ust. 1 stanowią część składową planów obrony cywilnej i podlegają uzgodnieniu z właściwymi wydziałami zarządzania kryzysowego, ochrony ludności i spraw obronnych, a na szczeblu kraju – z Szefem Obrony Cywilnej Kraju.

par. 12

1. Plan ochrony jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego składa się z dwóch części:

1) planu ochrony ruchomych dóbr kultury,

2) planu zabezpieczenia nieruchomych dóbr kultury.

2. Plan ochrony ruchomych dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego opracowuje się według wzoru stanowiącego załącznik nr... do rozporządzenia.

3. Plan zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego opracowuje się według wzoru stanowiącego załącznik nr... do rozporządzenia.

4. Podstawowym dokumentem w „Planie zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury” jest techniczny projekt zabezpieczenia lub karta projektowa.

5. Techniczny projekt zabezpieczenia, wykonany przez biuro projektowe, opracowuje się dla obiektu (zespołu) zabytkowego bardzo cennego, określonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

6. Kartę projektową, z wyrysowaniem i opisem obiektu i sposobu zabezpieczenia, ustaleniem nakładu robocizny i potrzeb materiałowych opracowuje się dla pozostałych obiektów zabytkowych objętych planem ochrony.

7. Wzór znaku rozpoznawczego Konwencji Haskiej, kart tożsamości dla personelu przydzielonego dla ochrony dóbr kultury oraz wzory napisów na opakowaniach zawierających dobra kultury stanowią załącznik nr... do rozporządzenia.

par. 13

Plan ochrony dóbr kultury gminy, powiatu i województwa na wypadek konfliktu zbrojnego powinien składać się z następujących, podstawowych elementów:

1. Części opisowej zawierającej w szczególności:

1) ogólną charakterystykę zasobów i rozmieszczenie nieruchomości i ruchomych dóbr kultury z uwzględnieniem ich najbardziej wartościowych części (elementów) oraz stopień ich zagrożenia na wypadek konfliktu zbrojnego,

2) wnioski wynikające z analizy rozmieszczenia zasobów i zagrożeń,

3) zamiar działania w odniesieniu do nieruchomości i ruchomych dóbr kultury,

4) wykaz demontowanych najcenniejszych elementów wystroju zewnętrznego i wewnętrznego zabytkowych obiektów podlegających zabezpieczeniu, miejsca ich przechowywania i sposoby zabezpieczenia,

5) jednostki organizacyjne chroniące ruchome dobra kultury przez ukrycie i zabezpieczenie na miejscu, rozśrodkowanie i ewakuację, zaangażowane siły, sprzęt techniczny, środki transportu i opakowania, liczbę kolumn transportowych do rozśrodkowania i ewakuacji, czas trwania prac zabezpieczających,

6) sposób organizacji i kierowania, powiadamiania i łączności, rejestrowania strat i informowania o nich oraz innych niezbędnych czynności;

2. części graficznej na mapie z oznaczeniem:

1) przewidywanych rodzajów i kierunków zagrożeń,

2) nieruchomości dóbr kultury podlegających zabezpieczeniu,

3) ruchomych dóbr kultury chronionych na miejscu, miejsc (głównych i zapasowych)

wyznaczonych do rozśrodkowania lub ewakuacji ruchomych dóbr kultury,

4) czasu przejazdu kolumn transportowych,

5) innych elementów niezbędnych dla organizacji i kierowania.

par. 14

Plan ochrony dóbr kultury kraju na wypadek konfliktu zbrojnego powinien składać się z następujących, podstawowych elementów:

1. części opisowej zawierającej:

1) ogólną liczbę dóbr kultury podlegających ochronie z podziałem na nieruchome i ruchome oraz rodzaje i kierunki przewidywanych zagrożeń,

2) zestawienia sił i środków wydzielonych do prac zabezpieczających nieruchome dobra kultury, do ukrycia na miejscu, rozśrodkowania i ewakuacji ruchomych dóbr kultury.

3) miejsca ewakuacji i trasy przejazdu kolumn transportowych,

4) wykaz dóbr kultury przewidzianych do ewentualnej ewakuacji poza granice kraju i miejsca oraz sposób przeprowadzenia ewakuacji,

5) schrony do przechowywania dóbr kultury, w tym obiekty objęte ochroną specjalną,

6) czas realizacji zadań związanych z ochroną dóbr kultury,

7) system organizacji kierowania i łączności, w tym rejestrowanie i dokumentowanie strat,

8) sposób koordynacji działań ratowniczych i likwidacji ewentualnych strat.

2. części graficznej (na mapie) przedstawiającej:

1) rozmieszczenie, na terenie kraju dóbr kultury o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego oraz najcenniejszych zasobów ruchomych dóbr kultury które podlegają ochronie na wypadek konfliktu zbrojnego,

2) rodzaje i kierunki ewentualnych zagrożeń,

3) miejsca ukrycia lub ewakuacji ruchomych dóbr kultury o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego.

ROZDZIAŁ III **Postanowienia końcowe**

par. 15

1. Plan ochrony zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem dewastacją i zaginięciem, na wszystkich szczeblach organizacyjnych, składa się z dwóch podstawowych części:

1) Planu na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych.

2) Planu na wypadek konfliktu zbrojnego.

2. Plan ochrony dóbr kultury podstawowej jednostki organizacyjnej sporządza się w czterech egzemplarzach. Pierwszy egzemplarz pozostaje w jednostce organizacyjnej, drugi egzemplarz otrzymuje właściwy urząd gminy, trzeci egzemplarz przesyła się do starostwa powiatowego, czwarty – do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

3. Plany ochrony dóbr kultury gminy, powiatu, województwa sporządza się w czterech egzemplarzach. Pierwszy egzemplarz planu pozostaje u wykonawcy, drugi egzemplarz otrzymuje nadrzędny organ administracji publicznej, trzeci egzemplarz – właściwy organ Służby Ochrony Zabytków, czwarty egzemplarz – właściwy organ zarządzania kryzysowego, ochrony ludności i spraw obronnych.

4. Plan ochrony dóbr kultury kraju sporządza Generalny Konserwator Zabytków w trzech egzemplarzach. Pierwszy egzemplarz pozostaje u wykonawcy, drugi egzemplarz otrzymuje Minister Kultury, trzeci – Szef Obrony Cywilnej Kraju.

par. 16

1. Części planów zawierające dane o organizacji ochrony, na wypadek konfliktu zbrojnego, zabytków o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego stanowią tajemnicę państwową i podlegają ochronie na podstawie odrębnych przepisów.

2. Informacje zawarte w pozostałych planach ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego, jak również dotyczące zabezpieczenia jednostek organizacyjnych przed kradzieżą i włamaniem, stanowią tajemnicę służbową.

par. 17

Plany ochrony dóbr kultury jednostki organizacyjnej, gminy, powiatu, województwa i kraju aktualizuje się do końca marca każdego roku, według danych na dzień 31 grudnia roku poprzedniego.

par. 18

W planach ochrony dóbr kultury powinny być przewidziane doraźne działania zabezpieczające, jako jeden z wariantów ochrony, do zastosowania w sytuacjach braku możliwości wykonania wszystkich planowanych prac.

par. 19

W stosunku do ruchomych dóbr kultury znajdującymi się czasowo poza macierzystymi jednostkami organizacyjnymi lub będących w depozycie, kierownicy tych jednostek są obowiązani podjąć decyzje co do miejsca i sposobu ich zabezpieczenia.

par. 20

Koordynatorami prac przygotowawczych w zakresie ochrony zabytków na wypadek katastrof, klęsk żywiołowych oraz konfliktu zbrojnego są wykonawcy planów ochrony lub upoważnione przez nich osoby, działające w porozumieniu z właściwymi organami obrony cywilnej (zarządzania kryzysowego, ochrony ludności i spraw obronnych).

par. 21

1. Prace przygotowawcze w jednostkach organizacyjnych, w zakresie ochrony dóbr kultury przed zniszczeniem, uszkodzeniem, dewastacją i zaginięciem, w tym na wypadek katastrofy, klęski żywiołowej lub konfliktu zbrojnego, są planowane i prowadzone przez kierowników tych jednostek, w ramach posiadanych środków finansowych.

2. Prace, o których mowa w ust. 1 w jednostkach, których zakres działania przewiduje realizację zadań obrony cywilnej, są prowadzone w ramach przedsięwzięć obrony cywilnej.

par. 22

Wprowadza się wzór arkusza informacji o stratach w dobrach kultury w wyniku nadzwyczajnych zdarzeń oraz zasady rejestrowania i przekazywania informacji o stratach, które zawiera załącznik nr... do rozporządzenia.

par. 23

Organy administracji rządowej, inne organy władzy i administracji państwowej, organy samorządu terytorialnego są obowiązane zapewnić przygotowanie planów i realizację prac zabezpieczających zabytki na wypadek katastrof, klęsk żywiołowych oraz konfliktu zbrojnego, zgodnie z ich właściwością.

par. 24

Ochronę zabytków poza granicami kraju regulują odrębne przepisy.

par. 25

Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia.

MINISTER KULTURY

Druk AON zam. nr 654/WW

RESEARCH CENTER
APR 19 1960
54900

